

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULY-YL-2013-0006**

**STRATEJİK İSTİHBARAT VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NA
ETKİSİ**

HAZIRLAYAN

Ahmet ATEŞ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Utku YAPICI

AYDIN-2013

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULY-YL-2013-0006**

**STRATEJİK İSTİHBARAT VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NA
ETKİSİ**

HAZIRLAYAN

Ahmet ATEŞ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Utku YAPICI

AYDIN-2013

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ahmet ATEŞ tarafından hazırlanan Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası'na Etkisi başlıklı tez, 24.10.2013 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı :</u>	<u>Kurumu _____ :</u>	<u>İmzası:</u>
(Başkan).....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu ... (Tezin Türü) tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla .....(Tarih) tarihinde onaylanmıştır.

Unvanı, Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Ahmet ATEŞ

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: AHMET ATEŞ

BAŞLIK: STRATEJİK İSTİHBARAT VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NA ETKİSİ

ÖZET

İstihbarat faaliyetleri, kendine has metotları ve motifleri olan döngüsel bir süreçten oluşmaktadır. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte istihbarat faaliyetleri devletlerarası ilişkilerde önceki dönemlere oranla göreceli olarak önem kazanmıştır. Soğuk Savaş'ın istihbarat alanına diğer etkisi ise istihbaratın profesyonelleşmesi olmuştur. Profesyonelleşen istihbarat, bir akademik bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Sherman Kent'in öncülüğünü yaptığı stratejik istihbarat kavramı, devletlerin dış politikalarında istihbaratın kullanılmasına yönelik araştırmaların öncülüğünü oluşturmuştur. Devletler etkin bir dış politika izlemek için stratejik istihbarattan azami ölçüde yararlanmak durumundadırlar. Çünkü günümüzde devletler açısından önem kazanmaya başlayan stratejik istihbarat kavramıyla sentezlenerek izlenebilecek dış politika, ülkelerin uluslararası sistemde etkinliklerini arttırmasında büyük öneme sahip olacaktır. Fakat kavramın öneminin büyük olmasına rağmen Türk dış politikasının stratejik istihbarat kavramıyla sentezlenerek oluşturulduğu ve izlendiğini söylemek pek mümkün değildir. Daha açık bir deyişle Türk Dış Politikası'nda stratejik istihbarat kavramının izlerine rastlamak pek de mümkün değildir. Ancak önümüzdeki dönemlerde uluslararası sistemde daha etkin bir konumda olmayı hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti'nin bu amacına ulaşabilmesi için dış politikalarında stratejik istihbarat kavramına yeterli ölçüde önem vermesi gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika anlayışını stratejik istihbarat kavramına verilecek önemle sentezleyerek belirlemesi, ülkeyi uluslararası sistemde etkin konuma gelmesinde büyük rol oynayacağı yadsınamaz gerçeklerdendir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

İstihbarat, Stratejik İstihbarat, Dış Politika, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Sistem, Türk Dış Politikası, Uluslararası Politika.

NAME: AHMET ATEŞ

TITLE: STRATEGIC INTELLIGENCE AND ITS IMPACTS ON TURKISH FOREIGN POLICY

ABSTRACT

Intelligence activities consist of a cyclical process with unique methods and motives. With the beginning of the Cold War, intelligence activities has gained relative importance in inter-state relations compared to previous eras. Another effect of the Cold War on the field of intelligence is its professionalization. Professionalized intelligence has come out as a field of science. Pioneered by Sherman Kent, the concept of strategic intelligence was the first step leading to the research on the utilization of intelligence within the foreign policies of states. In order to pursue an efficient foreign policy, states should benefit from strategic intelligence at the utmost level possible as the pursuance of foreign policy harmonized with the concept of strategic intelligence, gaining importance for states in today's World, will be crucial for extending the countries' influence within the international system. Nevertheless, it is not possible to say that Turkish foreign policy is harmonized and pursued with the concept of strategic intelligence. If frankly put, no traces of the concept of strategic intelligence can be found within Turkish foreign policy. Turkish Republic, aiming to reach a more effective level in the international system in the future, should place adequate importance to the concept of strategic influence within its foreign policy. Within this context, it is an undeniable fact that determining its foreign policy understanding by harmonizing it with the significance attached to the concept of strategic influence will play a key role in Turkish Republic's aim to reach a more effective level in the international system.

KEYWORDS

Intelligence, Strategic Intelligence, Foreign Policy, International Relations, International System, Turkish Foreign Policy, International Policy.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin son noktası olmasına rağmen hedeflerimin gerçekleşmesindeki en önemli adımlarımın başında yer alan tezimin çalışma aşamasında benden her türlü desteğini esirgemeyen, maddi ve manevi olarak her durumda sağlamca dimdik ayakta durmamı sağlayan babam Uğur ATEŞ ve annem Güldane ATEŞ'e, ablam Gülsüm ÖNALAN'a, abim Gürcan ÖNALAN'a, tavsiyeleri ve desteğiyle ufkumu genişleten, çalışmamın her aşamasında yol gösterici olarak tereddüt etmeden tecrübelerini benimle paylaşan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Utku Yapıcı'ya öncelikle teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım sırasında karşılaştığım güçlükler karşısındaki çözüm arayışlarımda desteklerini her zaman yanımda hissettiğim Anıl Çağlar ERKAN'a, Yusuf SIR'a ve Hasan Mesut ÖNDER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma azmimin amacıma ulaşma noktasına gelebilmemde ölçülemeyecek değerdeki yardımları dolayısıyla tüm emeği geçen hocalarıma, diğer aile bireylerime ve isimlerini sayamadığım dostlarıma sonsuz minnetlerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla;

Ahmet ATEŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
İSTİHBARATIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	3
1.1. İSTİHBARATIN TARİHÇESİ.....	3
1.2. İSTİHBARAT KAVRAMI.....	7
1.3. İSTİHBARAT TÜRLERİ.....	9
1.3.1. Alanlarına Göre İstihbarat.....	10
1.3.2. Tekniklerine Göre İstihbarat.....	13
1.3.3. Ölçeklerine Göre İstihbarat.....	14
1.3.4. Diğer İstihbarat Türleri.....	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
İSTİHBARATIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	19
2.1. (STRATEJİK) İSTİHBARAT DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ.....	20
2.1.1. Sherman Kent Ekolü (Geleneksel Amerikan Misyonu).....	23
2.1.2. Wilmoore Kendall Ekolü (Operasyonel Amerikan Misyonu).....	26
2.1.3. Kültürel Yaklaşımlar.....	26
2.2. İstihbarat-Dış Politika İlişkisinin Nesnelliği ve Uygulanabilirliği? ABD'nin Irak Müdahalesi ve Curveball Operasyonu'nun Analizi.....	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33
İSTİHBARATIN KURUMSAL ÇERÇEVESİ.....	33
3.1 TÜRKİYE'DE İSTİHBARAT FAALİYETLERİ YÜRÜTEN RESMİ KURUM VE KURULUŞLAR.....	33
3.1.1. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT).....	33
3.1.2. Genelkurmay Başkanlığı.....	35
3.1.3. İçişleri Bakanlığı.....	38
3.1.4. Dışişleri Bakanlığı.....	39
3.1.5. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (KDGM).....	40
3.1.6. Ülke Genelinde Stratejik İstihbaratı Üreten ve Uygulayan Kurumlar.....	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	44
TÜRKİYE CUMHURİYETİ (STRATEJİK) İSTİHBARAT - DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ	44
4.1. 1918-1923: I. DÜNYA SAVAŞI'NIN ARDINDAN CUMHURİYET'E	44
4.1.1 İç Ortam ve Dış Dinamikler.....	45
4.1.2. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri	45
4.2. 1923-1947: CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN SOĞUK SAVAŞ'A	49
4.2.1. Türk Dış Politikasının Kuramsal Çerçevesi.....	49
4.2.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler.....	50
4.2.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri	54
4.3. 1947- 1991: SOĞUK SAVAŞ YILLARI.....	59
4.3.1. Dönemin Türk Dış Politikası	59
4.3.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler.....	61
4.3.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri	71
4.4. 1991- 2001: SOĞUK SAVAŞ SONRASI YILLAR.....	80
4.4.1. Dönemin Türk Dış Politikası	81
4.4.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler.....	82
4.4.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri	84
4.5. 2001-2013: 11 EYLÜL'DEN GÜNÜMÜZE	87
4.5.1. Dönemin Türk Dış Politikası	88
4.5.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler.....	90
4.5.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri	92
SONUÇ VE ÖNERİLER	98
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	124

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
AT	: Avrupa Toplulukları
BÇG	: Batı Çalışma Grubu
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BND	: Alman Federal Haberalma Servisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı
DP	: Demokrat Parti
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüđu
ELINT	: Elektronik istihbarat
EOKA	: Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü
EYP	: Yunanistan Ulusal İstihbarat Servisi
GES	: Genelkurmay Elektronik Sistemler Komutanlığı
HUMINT	: İnsan istihbaratı

İSAMER	: İstihbarat Araştırmaları Merkezi
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
KDGM	: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı
KGB	: Sovyet Rusya Devlet Güvenlik Komitesi
M.E.H/M.A.H.	: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti
M.Ö.	: Milattan önce
MİKK	: Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MİTEM	: Milli İstihbarat Teşkilatı Eğitim Merkezi
NATO	: Kuzey Atlantik Savunma Paktı
NGA	: Amerikan Ulusal Uzaydan Coğrafi İstihbarat Dairesi
NSA	: Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı
OSS	: Stratejik Hizmetler Ofisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SIGINT	: Sinyal istihbaratı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TİB	: Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNISOM	: Birleşmiş Milletler Somali Görev Gücü

GİRİŞ

İstihbarat kavramı Türk kamuoyunda ve akademik alanda genellikle uzak durulması gereken bir kavram olarak düşünölmektedir. Bu durumun en temel sebebini ölkemizde istihbarata yönelik oluşan kötü algı oluşturmaktadır. İstihbarat yapılanmalarının iç politika alanına gereğinden fazla müdahil olması ve toplumsal travmalara yol açan olayların birçoğunda istihbarat örgütlerinin adının olaylarla zikredilmesi bu durumun en temel nedenleridir.

İnsanoğlunun gelişimine paralel olarak istihbarat alanı da gelişmektedir. Soğuk Savaş ile birlikte istihbaratın dış politikada kullanılmasının önemi artmıştır. Artan önem, istihbaratı akademik alanın araştırma konularından birisi haline getirmiştir. Stratejik istihbarat kavramının ortaya çıkışını temelde bu ihtiyaç sağlamıştır. 1940'lı yılların sonunda Sherman Kent stratejik istihbarat kavramını ortaya atmıştır. Önceki yıllarda insan istihbaratına dayanan ve genellikle savaş zamanlarında askeri alanda gerçekleştirilen istihbarat böylece iç ve dış politikada çok boyutluluğun ve etkinliğin en temel araçlarından birisi haline gelmiştir. Bu gelişme ile birlikte akademik temelleri atılan istihbarat üzerine kuramsal tartışmalar gerçekleşmektedir.

Alman filozof George Wilhelm Fredrich Hegel'in "Dünyaya rasyonel bir gözle bakan kişiye, dünya rasyonel bir bakış açısı sunar. Bu ilişki karşılıklıdır." şeklinde belirttiği üzere devletlerin de ulusal, bölgesel ve küresel gelişmeler karşısında öngörü ve avantaj sağlamasının en temel yollarından birisi gerçekleştirilen stratejik istihbarat çalışmalarıdır. Etkin bir dış politika için devletler aynı zamanda stratejik istihbaratı dış politika alanında işlevsel hale getirmelidir.

Kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte Türkiye Cumhuriyeti jeopolitik konumu açısından bölgesel ve küresel gelişmelerin odağında olan bir coğrafyadadır. Aynı şekilde Türk dış politikası da jeopolitik ile bölgesel ve küresel gelişmelerden bağımsız oluşmamaktadır. Bu dinamikler ise Türk dış politikasının çok boyutlu ve dinamik olmasını büyük ölçüde zorunlu kılmaktadır. Çok boyutluluk ve dinamizmin sağlanması için ise etkin bir dış istihbarat akışı ve azami ölçüde başarılı bir stratejik istihbarat sistemi gereklidir.

Türkiye Cumhuriyeti istihbarat-dış politika ilişkine dair çözümlerler gerçekleştirmek için kavram ve faaliyetler bütünü olarak istihbaratın gelişim sürecini bilmek gerekmektedir. Bu sebeple çalışmanın ilk bölümünde istihbarat kavramının ne anlama geldiği ve neleri içerdiğinden bahsedilecektir. Ayrıca istihbarat alanında yaşanan gelişme ve genişlemeleri kavrayabilmek açısından istihbaratın tarihçesinden ve türlerinden bahsedilecektir.

Soğuk Savaş süreci ile birlikte istihbarat kavramının akademik alana girmesi, kuramsal tartışmalara yol açmıştır. Akademik anlamda istihbarat teorisinin eksikliği, dış politikada kullanılması öngörülen istihbaratın niteliği ve dış politika oluşturulma sürecine dahil olması gibi konular kuramsal tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmanın ikinci bölümünde istihbarat ve dış politika süreci ile ilgili olarak gerçekleştirilen akademik tartışmalar üzerinde durulacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti istihbarat-dış politika ilişkisini kavrayabilmek için Türkiye Cumhuriyeti istihbarat sistemini bilmek gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde istihbarat faaliyetlerini gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar ile adı geçen yapılanmaların görev alanları ile üretilen istihbaratın uygulanması gibi konular Türk istihbarat sisteminin yapısı hakkında fikir edinmek açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye Cumhuriyeti istihbarat yapılanması incelenerek istihbaratın üretim ve kullanım aşamalarına değinilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde (stratejik) istihbaratın dış politikaya etkisini çözümlerler açısından çalışmanın dördüncü bölümünde, kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte, Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ortamı, içinde bulunduğu uluslararası ortam, Türk dış politikası ve gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri üzerinde durularak, gerçekleştirilen istihbarat çalışmalarının Türk dış politikası üzerindeki etkileri incelenecektir.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise stratejik istihbaratın Türk dış politikası üzerindeki etkisi tartışılarak çıkarımlarda bulunulacaktır. Sonuç kapsamında belirlenen eksikliklere ve adı geçen eksikliklerin düzeltilmesine yönelik önerilerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARATIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

İstihbarat kavramı toplumumuzda genellikle yanlış anlaşılmaktadır. Ülkemizde istihbarat kavramının çağrıştırdığı eylemler çoğunlukla gizli operasyonlar veya bireylerin kişisel ve özel konuları hakkında gerçekleştirilen, bilimsellik ve istihbarat açısından geçerliliği olmayan dedikodu mahiyetinde olan olgulardır. Oysa istihbarat multidisipliner bir sosyal bilimdir. İstihbarat, 50 yılı aşkın bir süredir akademik bir disiplin olarak kabul edilmektedir.¹ Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde istihbaratın tarihçesi, istihbarat kavramı ve istihbarat türleri hakkında detaylı bilgi verilerek istihbarat kavramı üzerine akademik düzeyde tartışmalar aktarılacaktır.

1.1. İSTİHBARATIN TARİHÇESİ

İstihbarat çalışmaları bazı yorumlara göre, insanlık tarihinin başlangıcıyla başlamıştır. Örneğin eski CIA çalışanı Walter L. Pforzheimer'a göre ilk casusluk olayı Adem ile Havva arasında gerçekleşmiştir. Pforzheimer, İncil'de bahsedilen yılanın ilk casus, Havva'nın ilk muhbir ve Adem'in de ilk kurban olduğunu belirtmiştir.² İstihbarat hakkındaki ilk yazılı metin M.Ö. 5000 tarihli dir. Bu metinde Mısır Kralı III. Tutmosis'in kuşatma altındaki Yafa kentine gizlice ajan göndererek şehri daha az maliyetle ele geçirdiğinden bahsedilmektedir.³ Çinli Komutan Sun Tzu, milattan önce 6. yüzyılda yazdığı Savaş Sanatı adlı kitabında kolaylıkla savaş kazanıp zafere ulaşmanın istihbarat ile mümkün olacağını belirtmiştir.⁴ İstihbaratın dönemin geleneksel yöntemleri olan ruh çağırma vb. metotlarla değil insan istihbaratı sayesinde olacağına dikkat çekmiştir.⁵

Dünya üzerindeki üç semavi dinin kutsal kitaplarında istihbarat ve istihbaratçılığa atıf yapılmıştır. Dinlerin yayılma sürecinin aynı zamanda siyasi bir süreç

¹David Kahn, "İstihbaratın Tarihsel Teorisi", *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel Sayısı, Cilt 8, Sayı 2, Yaz 2002, s.5.

²Nurullah Aydın, *İşte İstihbarat*, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2008,s.91. Walter L. Pforzheimer, CIA'nın Tarih Arşivlerinin kurucusu ve Yale Üniversitesi (A.B.D) eski öğretim üyesidir. Pforzheimer'ın anektodunu aktaran Nurullah Aydın bu anektot ile ilgili kaynak belirtmemiştir.

³Erdal Şimşek, *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT*, İstanbul, Kum Saati Yayıncılık, 2004, s.12.

⁴Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çeviren: Adil Demir), Kastaş Yayınevi,2008,s.85.

⁵Sun Tzu, *a.g.e.*

olmasından dolayı, bu süreçlerde istihbarat tekniklerinden yararlanılmıştır. İslam dininin yayılması esnasında gerçekleşen savaşlarda, savaş öncesi ilgili şehre tüccar vb. kılıklarda casuslar gönderilerek lojistik ihtiyaçları giderilmiş ve düşman hakkında bilgi toplanmıştır.⁶ Bu bilgi devrin koşullarına göre kıymetlendirilerek savaşta ve barışta kullanılmıştır. Orta Çağ Hristiyan coğrafyasında Kilise çeşitli muhbirler kullanarak kendi gücünü artırma ve derebeylerin gücünü zayıflatma yoluna girişmiştir. Musevilerin kutsal kitabı Tevrat'ta ise istihbarat faaliyetlerine rastlamak mümkündür. Eski Ahit'te Yuşa Peygamber'in Filistin'in fethi sırasında bölgeye iki casus gönderdiğinden bahsedilmektedir.⁷ Bu örneklerde de görüldüğü gibi istihbarat faaliyetleri siyasi bir sürecin ürünü olarak yüzyıllardır her alanda uygulanmaktadır.

1530'lu yıllarda kurulan İngiliz Kraliyet Gizli Servisi kurumsallaşan istihbarat çalışmalarının ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Ortaçağ ve öncesinde istihbarata hak ettiği itibarı göstermeyen Batı medeniyetleri, Napolyon'un istihbarat alanındaki başarıları ile istihbarat alanına yönelmiştir. Napolyon'un İstihbarat Subayı Philippe Henri de Grimoard, *"Bakanlar ve generaller dost ve düşman orduların durumları hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Onlar mutlaka dost ve düşman devletlerin şehirlerine, ordularına, kasabalarına casuslar yerleştirerek bu konudaki bilgilerini geliştirmelidir. Fakat bunu sağlamak kolay değildir. Bu sebepten istihbaratın başına zeki, çabuk kavrayan ve akli başında bir şef getirmek gereklidir. Şefin önderliğinde diğer personeli eğiterek bu eksikten kurtulursunuz."*⁸ diyerek istihbaratın önemini vurgulamıştır. Diğer taraftan Napolyon'un istihbarata yönelmesinin altında yatan neden yaşanan ekonomik ve siyasal dönüşümdür.⁹ Fransız Devrimi sonrası oluşan ulus devletleşme süreci istihbaratın kurumsallaşmasında büyük rol oynamıştır. Ulus

⁶Ayrıntılı bilgi için bkz. *Kuran-ı Kerim*, Kehf Suresi, 19. Ayet "Ve böylece aralarında sorsunlar diye onları dirilttik (uyandırdık). Onlardan konuşan biri şöyle dedi: "Ne kadar kaldınız?" "Günün bir kısmı veya bir gün (kadar)." dediler. (Diğerleri de): "Ne kadar kaldığımızı Rabbiniz daha iyi bilir." dediler. Artık sizden birisini, sizin bu gümüş paranızla şehre gönderin. Böylece en temiz yiyecek hangisi, baksın (da) ondan size bir rızık getirsin. Ve tedbirli (dikkatli) olsun. Sakın sizi bir kimseye sezdirmesin (varlığınızı hiç kimseye hissettirmesin)." ve 20. Ayet "Muhakkak ki onlar, eğer size karşı gâlip gelirlerse, sizi taşlarlar veya sizi kendi dinlerine döndürürler. O zaman asla ebediyyen kurtuluşa eremezsiniz." Elmalılı Hamdi Yazır Meali, <<http://www.kuranikerim.com/melmalili/kehf.htm>> (Erişim Tarihi: 18.02.2013).

⁷Nurullah Aydın, *a.g.e.*, s.97.

⁸Philippe Henri de Grimoard, *Ueber den Dienst des Generalstabs der Armee—Ein freier Augzug aus dem französischen Werke von General Grimoard über denselben Gegenstand, herausgegeben und mit eigen Zufügen begleitet von einem ehemaligen Offizier eines Deutschen Generalstabs*, Weimar, im Verlag des H. G. pr. Landes-Industrie Comptoirs, 1810, ss.81–85. den Aktaran ve Çeviren: Rick Sanders, "The French Napoleonic Staff View of HUMINT", *Studies In Intelligence*, Cilt 54, Sayı 2, Haziran 2010, s.60.

⁹Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Ankara, Kripto Yayınları, 2011, s.47.

devletlerin oluşması istihbarat çalışmalarını profesyonelleştirerek devlet çatısı altında toplanmasının ilk adımıdır. Sonraki süreçte Birinci ve İkinci Dünya Savaşları süresince artan istihbarat çalışmaları Soğuk Savaş sürecinde zirveye ulaşmıştır. ABD ve SSCB arasında yaşanan *U-2 Krizi*¹⁰ Soğuk Savaş sürecinde istihbarat çalışmalarının ve sonuçlarının ne derece önem kazandığının en temel örneğidir.

Türkler ise tarih boyunca istihbarata büyük önem vermişlerdir. Yerleşik hayata geçen Türklerde Orta Asya’da istihbarat elemanlarına *çaşıt* denilmekteydi. Çaşıt kavramı Türkler arasında “gizlemek, gizli bir şeyi söyleyen ve casus” manalarında kullanılıyordu.¹¹ Sonraki dönemde Göktürk Hitabelerinde ve Dedem Korkut Hikâyelerinde istihbarat kavramları kullanılmıştır.¹² Orta Asya Türk Devletleri’nde istihbarat faaliyetleri genellikle Çin İmparatorluğu’na karşı yürütülmüştür. Aynı şekilde bu dönemde Çin istihbaratı da Türkler üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin bir Türk boyu olan Topalar, Büyük Hun İmparatorluğu’nun kurulmasından yaklaşık 300 sene önce Çin istihbarat ve psikolojik harp yöntemlerine yenilerek Çinlileşmiş ve yok olmuşlardır.¹³ Türklerin, Orta Asya’dan göçlerinin başlamasıyla birlikte göç güzergâhları ve yurt arayışlarında dönemsel istihbarat çalışmaları devam etmiştir. Göç güzergâhlarının ve yurt edinecek bölgelerin belirlenmesinde, bazı Türk boyları istihbarat ve keşif amacı ile önceden sefere çıkmıştır. Gelen bilgilere göre toplu göçler yaşanmıştır.

9. yüzyıldan itibaren İslam coğrafyasına giren Selçuklular istihbarata önem vermiş ve geniş bir haber alma ağı kurmuşlardır. Büyük Selçuklu Devletinin ileri gelenlerinden olan Vezir Nizamülmülk devlet yönetimi ile ilgili kaleme aldığı *Siyasetname*¹⁴ adlı eserinde istihbarat çalışmalarının nasıl yürütülmesi gerektiğinden ve istihbarat - devlet yönetimi ilişkisinin gerekliliğinden etraflıca bahsetmiştir.¹⁵ Anadolu

¹⁰U-2 Krizi, Mayıs 1960 tarihinde Sovyet toprakları üzerinde Amerikan casus uçağı Lockheed U-2’nun düşürülmesi sonucu ABD – Sovyet İlişkilerinin bunalıma girdiği dönemdir.

¹¹Erdal İlter, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi-Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti(M.E.H/M.A.H)(1927-1965)*, Ankara, MİT Basımevi, 2002. <http://www.mit.gov.tr/tarih_index.html> (Erişim Tarihi: 20.02.2013).

¹²Haldun Eroğlu, “Klasik Dönemde Osmanlı Devleti’nin İstihbarat Stratejileri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 22, Sayı 34, 2003, s.14. Dedem Korkut Hikâyelerinde geçen istihbarat kavramlarına örnek olarak;“ Kırk yiğit ile oturup duruyorlardı. Murada maksuda ermesin, kâfirin casusu bunları casusladı, varıp Bayburd Hisarının beyine haber verdi.” Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, HİSAR Kültür Gönüllüleri, 2003, s.45. (e-kitap) “

¹³Tuncay Özkan, *MİT’in Gizli Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003, s.23. den Aktaran: Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.44.

¹⁴Ayrıntılı bilgi için bkz. *Siyasetname*, Antik Yayınları, 2011, s.80,81,89,94,100.

¹⁵Haldun Eroğlu, *a.g.m.*, s.15-16.

Selçuklu Devleti ise Anadolu’da *Börü Budun* teşkilatı olarak bilinen haber ağını kurarak istihbarat faaliyetlerinde bulunmuştur.¹⁶

Osmanlılarda ise istihbarat faaliyetleri, uc beyliğinin kuruluş döneminde (1298-1301) başlamıştır. Osmanlılar, *Martolos* ve *Voynuk* teşkilatları sayesinde merkezi sisteme yönelen iç ve dış tehditlerden mümkün olduğu kadar haberdar olmaya çalışmışlardır.¹⁷ Osman Bey ve Orhan Bey dönemlerinde istihbarat faaliyetleri ile elde edilen bilgiler sayesinde Osmanlı’nın gelişmesi hızlanmıştır. Örneğin Orhan Bey, İznik’i fethetmek için harekete geçmeden önce Yalak Ovası’na casuslar göndererek Bizans tekfurunun askeri kapasitesi hakkında bilgi edinmiştir.¹⁸ İstanbul’un fethi ve sonrasında gerçekleşen Balkan fetihlerinde de Osmanlı padişahları istihbarat faaliyetlerinden yararlanmışlardır. 16. yüzyılda Osmanlı-Habsburg ve Osmanlı-Safevi rekabeti, Osmanlıların geniş bir coğrafyada istihbarat ağlarının gelişmesini sağlayarak dönemin istihbarat ağlarına kıyasla daha kurumsal ve başarılı bir istihbarat yapısının oluşmasını sağlamıştır.¹⁹

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ise iki istihbarat teşkilatı ve faaliyetleri büyük önem taşımıştır. Bunlar; II. Abdülhamid’in kurduğu Yıldız Teşkilatı ve Enver Paşa’nın kurduğu Teşkilatı Mahsusa’dır. Yıldız Teşkilatı 1880 ile 1908 yılları arasında faaliyet göstermiştir. II. Abdülhamid bozulan istihbarat sistemini düzeltmek amacı ile Yıldız Teşkilatı’nı kurmuş ve doğrudan kendisine bağlamıştır. Yıldız Teşkilatı’nın Osmanlı’nın iç güvenliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirdiği, muhalif Jön Türkler ile ilgili istihbarat çalışmalarında bulunduğu ve uluslararası ilişkileri yakından izlediği söylenmektedir.²⁰

İttihat ve Terakki Partisi’nin Makedonya’da başlattığı hareket sonucunda, 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. İttihat ve Terakki Yönetimi’nin çabaları sonucu Meclisi Vükela (Bakanlar Kurulu), 29 Temmuz 1908 tarihli kararname

¹⁶Nurullah Aydın, *a.g.e.*,s.106.

¹⁷Erdal İlter, *a.g.e.*

¹⁸Mehmet Solakzade, *Solakzade Tarihi*, İstanbul, 1298, s.20 den aktaran Haldun Eroğlu, *a.g.m.*, s.23-24.

¹⁹Emrah Safa Gürkan, “The Efficacy of Ottoman Counter-Intelligence in the 16th Century”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.*, Cilt 65, Sayı 1, 2012, s.3

²⁰Hamit Pehlivanlı, “Osmanlı’da İstihbaratçılık”, *Türkler*, Ankara, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, 1995,s.661. den aktaran: Remzi Güney, *Osmanlı’nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.8.

ile Yıldız Teşkilatı'nın faaliyetlerine son vermiştir.²¹ Teşkilatı Mahsusa ise Enver Paşa tarafından 17 Kasım 1913 tarihinde Osmanlı'daki ayrılıkçı ayaklanmaları engellemeye yönelik olarak kurulmuştur. Teşkilatı Mahsusa; dönemin koşullarına paralel olarak istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmiştir, özellikle Kafkasya ve Orta Doğu bölgelerinde sabotaj ve gayri nizami harp faaliyetlerinde de bulunmuştur.²²

Son derece etkili çalışmalara imza atan teşkilat Mondros Mütarekesi sonrasında İngilizlerin baskıları sonucu lağvedilmiştir.²³ Ancak lağvedilen Teşkilatı Mahsusa, beşeri ve askeri kaynaklarını çeşitli adlar altında kurulan yeni örgütlere aktararak Milli Mücadele Dönemi'nde son derece yararlı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalardan dördüncü bölümde detaylı olarak bahsedilecektir.

Milli Mücadele Dönemi'nde görev alan istihbarat yapılanmaları ise; Karakol Cemiyeti, Zabitan ve Yavuz Grubu, Hamza ve Felah Grubu, Ferhat ve Kerimi Grubu, İmalat-ı Harbiye Grubu, Muavenet-i Bahriye Grubu, Müsellah Müdaafa-i Milliye (M.İ.M- M.İ.M), Namık Grubu, Askeri Polis (Ayn-Pe) Teşkilatı, Tedkit Heyeti Amirlikleri ve Geçit Teşkilatı'dır.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından 1926 yılında Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H-M.A.H) kurularak Türkiye Cumhuriyeti İstihbarat Teşkilatı olmuştur. 1965 yılına gelindiğinde ise dönemin ihtiyaçlarına yönelik bir teşkilat anlayışı ile M.E.H.-M.A.H. lağvedilerek, 6 Temmuz 1965 tarihli 644 sayılı "Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu" çerçevesinde 22 Temmuz 1965 tarihinde Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) kurulmuştur.²⁴ Günümüzde MİT 1 Kasım 1983 tarihli ve 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu"²⁵ çerçevesinde istihbarat faaliyetleri yürüten ve istihbarat alanında ülkemizin en yetkili ve kritik kurumudur.

1.2.İSTİHBARAT KAVRAMI

İstihbarat kavramının üzerinde uzlaşma sağlanmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni olarak istihbarat kavramının içeriğinin farklı

²¹Erdal İlder, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/tarih_index.html>

²²Mehmet Eymür, "Cumhuriyet Silahşörleri", <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=337>> (Erişim Tarihi: 20.02.2013).

²³Erdal İlder, *a.g.e.*

²⁴*A.g.e.*

²⁵Adı geçen kanun için bkz. <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/653.html>> (Erişim Tarihi: 27.02.2013).

dönemlerde farklı öğeler ile doldurulması gösterilebilir. Örneğin önceki yüzyıllarda yapılan istihbarat çalışmaları sadece savaş sürecinde gerçekleştirilen ve sınırlı sayıda bireysel faaliyetlerden oluşan bir olgudur. Günümüzde ise istihbarat çalışmaları barış zamanında da gerçekleştirilen, devletlerin tekeline çıkmış ve daha karışık bir biçim almıştır. Bu sebeplerden dolayı günümüzde istihbarat kavramının çeşitli tanımları bulunmaktadır.

İstihbarat, dünyanın değişen şartlarına göre kendini yenileyen, gelişen ve çok yönlü olan bir konudur. Sözcük anlamı olarak istihbarat; akıl, zekâ, anlayış, malumat, bilgi, duyulan haberler, bilgilerin toplanması ve haber alma faaliyetleri şekillerinde kullanılmaktadır.²⁶ İstihbarat kavramının yanlış kullanımı insanlarda farklı çağrışımlar yaratmaktadır. Bu konudaki en yaygın yanlış, istihbarat kavramının bilgi ile eşleştirilmesidir. Sadece bilgi istihbarat değildir.²⁷ İstihbarat kavramının yıllardır farklı şekilde tanımlanmasına rağmen kavramı çözümlen en basit ve açık denklem: “İstihbarat = bilgi ve analiz”dir.²⁸ Bilgi ve istihbarat arasındaki farkı ise şu şekilde anlatabiliriz: Elde edilen bilgiler analiz edilerek kıymetlendirilmediği sürece istihbarat değeri taşımaz. İstihbarat elde edilen bilgilerin analizi ve kıymetlendirilmesi sonucu oluşur.²⁹

İstihbarat genellikle kısa vadeli sorunlara karşı üretilmez. İstihbarat bir sorun veya durum hakkında uzun dönemli stratejiler üretmektedir. İstihbarat, konusunu oluşturan probleme veya duruma yönelik tüm kaynaklardan çeşitli bilgi toplama metotları ile toplanan bilginin analiz edilerek kıymetlendirilmesi sürecinin sonunda probleme/duruma daha stratejik ve profesyonel bir bakış açısı kazandırmaktadır.³⁰ İstihbarat gerekli bilgilerin toplanarak, analiz edilerek ve kıymetlendirilerek karar

---

²⁶Hüseyin Gül, *Soğuk Savaş Sonrasında İstihbarat Örgütlerinin Ortadoğu'daki Faaliyetleri: Irak Sorunu Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.2.

²⁷Marilyn Peterson, “Intelligence–Led Policing: The New Intelligence Architecture”, United States Bureau of Justice Assistance, Washington, Eylül 2005, s.3.

²⁸A.g.e.

²⁹A.g.e.

³⁰K. Jack Riley... v.d., *State and Local Intelligence in The War on Terrorism*, RAND Corporation Report, 2005, s.2.

alıcılara sunulduğu, bu sürecin sonucu olarak yasalar dâhilinde karar alıcıların verdiği taktik veya operasyonel kararların uygulanması sürecidir.³¹

İstihbaratın kesintisiz bir eylem olmasından dolayı istihbarat faaliyetleri bir çarka benzetilmektedir. İstihbarat çarkı dört evreden oluşmaktadır:

- İlk evrede istihbarat ihtiyaçları belirlenir.
- İkinci evrede belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda ilgili birimler tarafından bilgiler toplanır ve değerlendirme sürecine girilir.
- Üçüncü evrede toplanan bilgiler analiz edilir ve istihbarat oluşturulur.
- Dördüncü evrede ise istihbarat niteliği taşıyan bilgi gerekli makamlara iletilir. Dördüncü evrede aynı zamanda yeni istihbarat ihtiyaçlarını belirlenmesi ile bu süreç tekrar başlamaktadır.³²

Ortak bir tanım üretmek gerekirse istihbarat; her türlü kaynaktan çeşitli tekniklerle bilgilerin toplanması, bu bilgilerin tasnif edilerek ve karşılaştırılarak analiz edilmesi sonucu ortaya çıkan bilginin, tanımlanmış milli çıkarlar³³ doğrultusunda kullanılması sürecidir. Günümüzde istihbarat kendine has bir metodolojiye, bir dile, tekniklere ve kuram ile doktrinlere sahip bir yapıdır.³⁴

1.3.İSTİHBARAT TÜRLERİ

Günümüzde istihbarat faaliyetlerinin yürütüldüğü alanlar genişlemiştir. Geçmiş yıllarda sadece devlet veya güvenlik istihbaratı seviyesinde yapılan faaliyetler günümüzde siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel alanlar gibi faaliyet sahaları bulmuştur. İstihbarat alanının genişlediği süreçte, bahsedilen genişlemeye ve teknolojik gelişmelere paralel olarak yeni istihbarat teknikleri ve türleri gelişme göstermiştir. Daha geniş konularda ve daha çok tekniklerle yürütülen istihbarat çalışmalarında, günümüzde ölçeklendirilmeye gidilmiş ve yapılan çalışmanın süreci ve içeriği konusunda sınıflandırmalar gerçekleştirilmiştir. Yaşanan gelişmeler sonucunda gelişen ve

³¹Russell G. Swenson, “A Flourishing Craft: Teaching Intelligence Studies”, *U.S. Joint Military Intelligence College Occasional Paper Number Five*, Washington, 1999, s.2

³²Erdal İter, *a.g.e.*

³³Milli çıkar kavramı akademik çevrelerce tartışmalı bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

³⁴Sherman Kent, “The Need for an Intelligence Literature”, *Studies in Intelligence*, Cilt 1, Sayı 1 (Eylül 1955): 3. Reproduced in 45th Anniversary, Special Unclassified Edition, *Studies in Intelligence*, Güz 2000, s.2

genişleyen istihbarat kavramını alanlarına, tekniklerine ve ölçeklerine göre sınıflandırmamız mümkündür.

1.3.1. Alanlarına Göre İstihbarat

İstihbarat faaliyetleri çok geniş bir çerçevede yürütülen çalışmalardır. İstihbaratın gelişimi sürecinde ilgilendiği konularda sınıflandırmaya gidilmiştir ve alanlarına göre istihbarat çeşitleri oluşmuştur. Alanlarına göre istihbarat çeşitleri temel olarak;

- Siyasi istihbarat
- Askeri istihbarat
- Ekonomik istihbarat
- Sosyal istihbarat
- Biyografik istihbarat
- Coğrafik istihbarat
- Bilimsel ve teknik istihbarat ve siber istihbarattır.

Siyasi istihbarat bir ülkenin siyasal yapısını oluşturan devlet sistematığının yani anayasal düzenin yapısında yer alan bütün unsurlara ilişkin yapılan istihbarattır.³⁵ Siyasal istihbaratın uygulandığı ülkenin; tarihi, anayasal yapısı, hükümetin etkinliği, dış politika tercihleri, siyasal partiler, politik kültür, baskı grupları, seçim süreçleri, propaganda faaliyetleri ve ülkedeki istihbarat ve emniyet güçlerinin konumu hakkında bilgiler toplanır.

Bu bilgiler doğrultusunda, hedef ülkenin siyasal alanının çözümlenmesi, siyasal çatışmaların anatomisi ve ülkenin uluslararası sistemdeki konumu üzerine çalışmalar yapılır.³⁶ Siyasi istihbarat çalışmaları, çalışmaya konu olan ülkenin avantaj ve dezavantajlarının belirlenmesini amaçlar. Böylece hedef ülkenin karar alma süreçlerini önceden hesaplama ve politika geliştirme yeteneği kazanılmaktadır.

Askeri istihbarat bir ülkenin askeri kapasitelerini, savaş yeteneklerini, çarpışma gücünü ve yeteneklerini anlamak için yapılan, yabancı ordular ve hava, deniz ve karalardaki harekât bölgeleri ile ilgili, arazi ve iklim koşullarını da kapsayıcı istihbarat

³⁵Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.66.

³⁶*A.g.e.*, s.68-80.

faaliyetleridir.³⁷ Askeri istihbarat savaş ve barış zamanlarında ülke için hayati önem taşımaktadır.³⁸ Geçmişten günümüze askeri teknolojide yaşanan gelişmeler ile beraber askeri istihbaratın da alanı genişlemiş ve teknolojik cihazlar eşliğinde daha detaylı istihbarat elde etme imkânı gelişmiştir.

Ekonomik istihbaratın iki temel konusu bulunmaktadır. Bunlardan ilki bir devletin ekonomik durumu ile ilgili yürütülen istihbarat faaliyetleridir. Bu faaliyetlerde çalışmaya konu olan ülkenin ekonomik yapısı, özellikleri ve ekonomik verileri incelenerek istihbaratın sonucuna uygun politikalar geliştirilmek üzere yapılan çalışmalardır. İkinci konusu ise ülkelerin büyük şirketlerinin çıkarlarına yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bu konuda özellikle ABD'nin milyar dolarlık ihalelerde çeşitli yollardan Amerikan firmalarının lehine çalışmalar yürütmesi örnek gösterilebilir. 2001 yılında yayınlanan Avrupa Parlamentosu Raporu'na göre Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) Airbus firması yetkilileri ve Suudi yetkililer arasında uçak ihalesi kapsamında gerçekleşen telefon ve faksları izleyerek rüşvet pazarlığını ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmenin ardından milyar dolarlık uçak ihalesini Amerikan Boeing şirketi kazanmıştır.³⁹

Sosyal istihbarat bir ülkenin sosyal yapısı ile ilgili sosyolojik veriler ve durumlar dâhilinde yürütülen faaliyetlerdir. Sosyal istihbarat sekiz temel alana yönelir. Bunlar: nüfus yapısı, sosyal karakteristikler, kamuoyu ve bu çerçevede basın yayın araçları, eğitim düzeyi, din, sağlık ve sosyal güvenlik sistemi, genel kültürel özellikler ve zihniyet analizidir.⁴⁰ Sosyal istihbarat özellikle ülkenin iç politik süreci ve karar alma süreçlerinde bilgi sahibi olmak açısından önemlidir.

Coğrafi istihbarat bir ülkenin coğrafi koşulları göz önüne alarak yapılan istihbarat faaliyetleridir. Coğrafi unsurlar dâhilinde savunma ihtiyaçları, iklim koşulları ve olası bir savaş durumunda ülkenin coğrafi olarak savunması kolay ve zor

³⁷A.g.e., s.81. ; Ben Connable, *Military Intelligence Fusion for Complex Operations A New Paradigm*, RAND Corporation Report, 2012, s.1. ; United States Department of the Army, *"Intelligence" Field-Manual No. 2.0*, Washington, D.C, 17 Mayıs 2004, s.1-1.

³⁸Shirley J. Ho, "An Economic Analysis of Military Intelligence", *Defense and Peace Economics*, Cilt 18, Sayı 6, 2007, s.485.

³⁹Airbus's Secret Past, <<http://www.economist.com/node/1842124>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).

⁴⁰Ümit Özdağ, a.g.e., s.97-98.

bölgelerinin tespitine yönelik çalışmalardır.⁴¹ Coğrafi istihbarat genellikle askeri operasyonların tamamlayıcısı niteliğindedir. Örneğin El Kaide Lideri Usame Bin Ladin'in ölü olarak ele geçirildiği operasyonun öncesinde ABD Ulusal Uzaydan Coğrafi İstihbarat Dairesi (NGA) tarafından sağlanan veriler sayesinde operasyon yapılan evin maketi yapılmış ve operasyon bu maket üzerinden planlanmıştır.⁴²

Biyografik istihbarat bir ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel alanda önemli şahsiyetlerinin hakkında yapılan istihbarat faaliyetleridir. Özellikle siyasi liderlerin hakkında yürütülen biyografik istihbarat çalışmaları liderlerin karar alma mekanizması hakkında bilgiler vererek öngörü ve politik avantaj sağlamaktadır. Örneğin Küba'da gerçekleşen devrimin hemen ardından Amerikan istihbarat yetkilileri Fidel Castro'yu Latin Amerika'nın demokratik yeni lideri olarak tanımlarken, daha sonra gerçekleştirilen biyografik istihbarat çalışmaları sonucunda Castro'nun Amerika için bir tehdit olduğunu saptayarak politikalarını değiştirmişlerdir.⁴³ Bir diğer örnek ise İsrail Hükümeti'nin dönemin müstakbel Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın, Birinci Dünya Savaşı sırasında o bölgeden şehit düşen dedesinin mezarını bulup tamir ettirerek jest yapmasıdır.⁴⁴

Bilimsel ve teknik istihbarat, bir milletin bilimsel ve teknik kapasite ve faaliyetlerini tespitiye yönelik istihbarat faaliyetleridir.⁴⁵ Bilimsel istihbaratın temel konusunu devlet yönetimleri tarafından dost ve düşman olarak tanımlanan devletlerin askeri teknolojileri ve bu teknolojilerdeki gelişmeler oluşturur. Diğer taraftan sanayi casusluğu da bilimsel istihbarat alanına girmektedir. Son 20 yılda Çin sanayisinin gelişmesi, Çin istihbaratının sanayi casusluğu sonucunda elde ettiği bilgiler ve bu bilgiler doğrultusunda taklit üretimin gerçekleşmesi sonucu olmuştur. Örneğin Alman Siemens ve Thyssen-Krupp firmaları mühendisleri tarafından geliştirilen Alman Transrapid treninin bir kopyası tren henüz Almanya'da faaliyete geçmeden Çin'de

⁴¹United States Department of The Navy, "Geographic Intelligence", *Marine Corps War-fighting Publication (MCWP) 2-12.1*, Washington D.C. , 6 Temmuz 2000, s.1-3.

⁴²<<http://www.ahaber.com.tr/Dunya/2012/05/18/olduruldugu-malikanenin-maketi-sergileniyor>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).

⁴³Tim Weiner, *Bir CIA Tarihi Küllerin Mirası*, Çev: Selim Yeniçeri, İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2007, s.192-193. ; John F. Stewart Jr., "Operation URGENT FURY: The 525th MI Group Perspective", James P. Finley (der.), *U.S. Army Military Intelligence History: A Sourcebook*, Arizona, 1995, s.266.

⁴⁴Emre Aköz, *Biyografik İstihbarat*, Sabah, 16 Ağustos 2006, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/akoz/2006/08/16/Biyografik_istihbarat> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).

⁴⁵Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.123.

CM1-Dolphin adıyla faaliyete başlamıştır. Çin istihbaratı 2004 yılında gerçekleşen Şangay Fuarı'nda trenin teknik özelliklerini ele geçirmiştir.⁴⁶

Bilgi sistemleri teknolojilerinin gelişmesi ülkelerin ulusal ve ekonomik güvenliklerini tehdit eden bir siber alan ortaya çıkarmıştır. Günümüzde internet, ticari işlemlerin gerçekleştirildiği, kişiler ve devletlerarası iletişimin sağlandığı bir alandır. Bu alan ulusal güvenlik için kritik önemdedir.⁴⁷ Bu alanda kişisel, ticari, ulusal ve uluslararası bilgilerin mevcudiyeti, alanın savunması konusunda önlemler alınmasına yol açmıştır.⁴⁸ Bu bağlamda ülkeler siber güvenlik konusunda çeşitli istihbarat faaliyetleri yürütmektedir. Örneğin ülkemizde siber alanın güvenliğini sağlamak amacıyla Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde Muharebe ve Siber Savunma Komutanlığı kurulmuştur.⁴⁹ Siber istihbarata yönelik bir diğer örnek olarak ise Alman Federal Haber Alma Servisi BND'nin (Bundesnachrichtendienst) 2006 yılında Afganistan Ticaret Bakanı Amin Farhang'ın mailine sızarak bilgiler elde etmesi gösterilebilir.⁵⁰

1.3.2. Tekniklerine Göre İstihbarat

Geçmişten günümüze yürütülen istihbarat faaliyetlerinde çeşitli veri toplama teknikleri ortaya çıkmıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte klasik istihbarat yöntemlerinin yanı sıra teknolojik yöntemlerden de yararlanılmaktadır. İstihbarat toplama teknikleri temelde iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar; İnsan istihbaratı (Human Intelligence-HUMINT) ve Teknik istihbarattır. İnsan istihbaratı'nda adından da anlaşılacağı gibi bilgi, insan faktörü ile elde edilmektedir. Teknik İstihbarat ise çeşitli yöntemler ile sağlanmaktadır. Bunlar ise;

- Sinyal istihbaratı (Signal Intelligence-SIGINT)
- Fotoğraf istihbaratı (Imagery Intelligence-IMINT) ve
- Elektronik istihbaratıdır. (Electronical Intelligence-ELINT)

⁴⁶Sertaç Kantarcı, *Çin'in Teknolojik Atılımının Öteki Tarafı: Sanayi Casusluğu*, 7 Mayıs 2011, <<http://www.ekonometri.com.tr/index.php?page=habergoster&hbrID=731>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).

⁴⁷INSA, *Adressing Cyber Security Through Public-Private Partnership: An Analysis of Existing Models*, Kasım 2009, s.3.

⁴⁸INSA, *Cyber Intelligence: Setting the Landscape for An Emerging Discipline*, Eylül 2011, s.3.

⁴⁹Hasan Bozkurt, "TSK'da Siber Savunma Komutanlığı" *Bugün*, 11 Aralık 2012.

⁵⁰"BND Scandal: How German Spies Eavesdropped on an Afghan Ministry", *Der Spiegel*, Ausgabe 18/2008, <<http://www.spiegel.de/international/germany/bnd-scandal-how-german-spies-eavesdropped-on-an-afghan-ministry-a-550212.html>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).

İnsan istihbaratı düşman unsurların niyetleri, taktikleri, ekipmanları, personeli ve kapasitesi gibi bilgileri tanımlamak için insan unsurları ile gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleridir.⁵¹ İnsani istihbarat en eski istihbarat tekniğidir. Teknolojik gelişmeler ışığında insan istihbaratının rolü ve önemi tartışılmaya başlanmıştır. Ancak günümüzde insan istihbaratı hala büyük önem taşımaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ise birlikte teknik istihbarat alanı ortaya çıkmıştır. Teknik istihbarat içinde birçok teknik ve teknoloji barındıran istihbarat faaliyetlerinden oluşmaktadır. Teknik istihbarat, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde telefonların dinlenmesini içeren sinyal istihbaratı ile başlamış, 1960'ların başında takriben 100 yıl içerisinde çok büyük ilerleme kaydetmiştir.⁵² Teknik istihbaratın ilk yöntemi olan *Sinyal istihbaratı* hedef devletin iletişim ve elektronik alanındaki cihazlarından sinyallerin yakalanması ve kaydedilmesi şeklinde yapılan istihbarat faaliyetidir. Sinyal İstihbaratı tehdit kapasiteleri, niyetler ve eğilimler ile ilgili istihbarat sağlamaktadır.⁵³ Diğer bir yöntem olan *Fotoğraf istihbaratı* insan, casus uçaklar, uydular ve radarlar vasıtasıyla fotoğraf makinesi, kızıl ötesi, lazer ve multi-spektral sensörler aracılığıyla bilgi elde edilmesidir.⁵⁴ Literatürde uydu ve radar vasıtasıyla istihbarat elde etmeyi ayrı teknikler olarak gösteren kaynaklar mevcuttur. Ancak temelde uydu ve radar sistemlerinin yaptığı işlem benzerdir. Uydu vasıtası ile belirli bölgelerin uzaydan resmi çekilmektedir. Bu sebeple uydu istihbaratı fotoğraf istihbaratı ile ilişkili bir istihbarat tekniğidir. *Elektronik istihbarat* ise radar gibi aslında mesaj iletim aracı olmayan vasıtalarla elde edilen bilgilerdir.⁵⁵ Bu araçlardan kaydedilen elektro manyetik dalgaların çözümlenmesi ile oluşmaktadır.

1.3.3. Ölçeklerine Göre İstihbarat

İstihbarat çalışmasına konu olan durum ile ilgili olarak, yapılan istihbarat çalışmalarında belirli ölçeklendirmelere gidilmiştir. Ölçeklerine göre istihbarat türleri temelde;

- Taktik istihbarat

⁵¹United States Department of the Army, *a.g.e.*, s.6-1. ; Loch Jonson, "Evaluating "Humint": The Role of Foreign Agents in U.S. Security", *Comparative Strategy*, Cilt 29, 2010, s.308.

⁵²Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.134.

⁵³United States Department of the Army, *a.g.e.*, s.8-1.

⁵⁴United States Department of the Army, *a.g.e.*, s. 7-1. ve Hüseyin Gül, *a.g.e.*, s.15.

⁵⁵Sait Yılmaz, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul, Milenyum Yayınları, 2007, s.126.

- Operasyonel istihbarat ve
- Stratejik istihbarattır.

Taktik istihbarat çalışmaya konu olan sorunun/durumun araştırılmasında doğrudan katkısı olan ve kısa vadede gerçekleştirilmesi gereken istihbarat çalışmalarıdır.⁵⁶ Taktik istihbarat çalışmaları çalışma konusu olan sorunun/durumun güncel durumu (amaç, niyet, kapasite vb.) hakkında bilgi vermektedir. Taktik istihbaratın konuları genellikle iç istihbarat çerçevesinde yürütülmektedir. Suç ile mücadelede gerçekleşen istihbarat çalışmaları taktik istihbarata örnek teşkil etmektedir. Ülkemizde taktik istihbarat genellikle Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ilgili şubeleri tarafından yürütülmektedir.

Operasyonel istihbarat birden fazla benzer hedefleri içine alan ve uzun dönemli soruşturmaları desteklemek için kullanılan istihbarat faaliyetleridir.⁵⁷ Operasyonel istihbarat suçla mücadelede hedef tanımlanması, tespiti ve önceliklerin belirlenmesi ile ilgilidir.⁵⁸ Literatürde⁵⁹ taktik ve operasyonel istihbarat kavramlarını taktik istihbarat çatısı altında toplayan kaynaklar mevcuttur. Bu bakış açısının oluşma sebebi ise, operasyonel istihbaratın daha uzun dönemde gerçekleştirilen ve amaca yönelik birden fazla taktik istihbarat faaliyetini içermesidir.

Sherman Kent, “Stratejik İstihbarat” adlı kitabı ile stratejik istihbarat kavramını istihbarat literatürüne kazandırmış ve stratejik istihbaratı tanımlamıştır. Kent kitabında stratejik istihbaratı, karar alıcıların hatalı planlama ve hareketleriyle kendi politikalarına veya taahhütlerine zarar vermeyecek şekilde diğer devletlerle ilgili olarak sahip olmaları gereken bilgi türüne verilen ad olarak tanımlamaktadır.⁶⁰

---

⁵⁶Marilyn Peterson, *a.g.e.*, s.3.

⁵⁷*A.g.e.*

⁵⁸Don Mcdowell, *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users*, Australia, Istana Enterprises Pty. Ltd., 1998, s.12-13. den Aktaran: Marilyn Peterson, *a.g.e.*

⁵⁹Son yıllarda yayımlanan Amerikan kaynaklarında ölçeklerine göre istihbarat sınıflandırması “taktik istihbarat” ve “stratejik istihbarat” olarak yapılmaktadır. Bkz. Russell G. Swenson ve Susana C. Lemozy, *Democratization of Intelligence Melding Strategic Intelligence and National Discourse*, National Defense Intelligence College Press, Washington D.C, Temmuz 2009.

⁶⁰Sherman Kent, *Stratejik İstihbarat*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s.11. den aktaran: Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.146.

Stratejik istihbarat, ulusal güvenlik ve tehdit düzeyinde strateji, politika ve askeri plan ve operasyonların oluşturulması için gerekli olan istihbarattır.⁶¹ Bir devlet için gelecekte ortaya çıkabilecek fırsatları, tehditleri araştırıp tespit ve öngörerek elde edilen istihbaratın karar alıcılara sunulmasını içerir. Karar alıcılarını daha rasyonel bir zemine çekmek için yapılan istihbarat türüdür.⁶²

Stratejik istihbarat daha geniş bir kapsamda farklı istihbarat konu ve kaynaklarının birbirine entegre edilerek, eklemlenmiş bilgilerin hizmete sunulmasıdır.⁶³ Bir ülkenin karar alıcılara yönelik üretilen istihbarattır ve en temel hedefi karar alıcılarının mümkün olan en iyi istihbarat ile desteklenmesidir.⁶⁴ Stratejik istihbarat sayesinde karar alıcılar, ülkeye yönelen tehditlerden önceden haberdar olurlar ve dost/düşman olarak tanımlanan devletlerdeki değişimlere göre yeni politikalar üretirler.

Kent, stratejik istihbaratın yedi aşamadan oluştuğunu belirtmiştir. Bu aşamalar;

- Sorunun doğuşu
- Sorunun hangi aşamalarının ülke için önemli olduğunun tespiti için analizin ve hipotezin geliştirmeye başlanması
- Hipotez ile ilgili bilgi toplama
- Toplanan bilginin tasnifi ve analizi, hipotezin test edilmesi
- Dördüncü aşamadaki bilginin özünün tespiti için tekrar değerlendirme
- Hipotezin doğrulanması veya yanlışlanması için sona gidiş
- Son hipotezin belirlenmesi.⁶⁵

Bu aşamalarda hipoteze dâhil olan istihbarat alanlarında (siyasi, ekonomik vb.) çeşitli istihbarat teknikleri (insan istihbaratı, sinyal istihbaratı vb.) çerçevesinde elde edilen bilgiler kıymetlendirilerek stratejik istihbarat elde edilmektedir. Elde edilen

⁶¹Strategic Intelligence,” JP 1-02, 509. den aktaran: John G. Heidenrich, “The Intelligence Community’s Neglect of Strategic Intelligence”, *Studies in Intelligence*, Cilt 51, Sayı 2, s.16.

⁶¹John G. Heidenrich, “The Intelligence Community’s Neglect of Strategic Intelligence”, *Studies in Intelligence*, Cilt 51, Sayı 2, s.16.

⁶²Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s.128-129. Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.146.

⁶³Ertan Beşe ve Merve Seren, “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 2011, s.126. ; Bruce D. Berkowitz ve Allan E. Goodman, *Strategic Intelligence for American Security* (Princeton: Princeton University Press, 1989), 4.

⁶⁴Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s.129.

⁶⁵Sherman Kent, *Stratejik İstihbarat*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s.11. den aktaran: Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s.152.

stratejik istihbarat çerçevesinde de ulusal politikalar değiştirilmektedir veya oluşturulmaktadır.

Özetle stratejik istihbarat, devletlerin karar alıcıları için üretilen ve diğer devletlerin her türlü imkân, niyet ve kabiliyetleri ile ilgili bilgi edinerek ulusal güvenlik ve dış politika oluşturmak için gerçekleştirilen istihbarat türüdür. Stratejik istihbarat milli politikaların oluşturulmasında rol oynayan ve uzun vadeli istihbarat çalışmalarıdır. Ülkemizde uzun dönemli güvenlik ve dış politika üretilmesi için (stratejik) istihbarat oluşturma görevini Milli İstihbarat Teşkilatı yürütmektedir.

1.3.4. Diğer İstihbarat Türleri

İstihbarat çalışmaları geçmişten günümüze devletlerin istihbarat teşkilatları arasında bir mücadeleye yol açmıştır. Küreselleşen dünyada devletlerin tekelden çıkan istihbarat faaliyetlerini günümüzde çok uluslu firmalar ve küresel/bölgesel terör örgütleri gibi oluşumlar da kullanmaktadır. Bu nedenle yürütülen istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra diğer aktörlerin istihbarat faaliyetlerini kontrol etmek ve engellemek büyük önem kazanmıştır. Bu durum, kontrespiyonaj ve psikolojik savaş kavramlarını gündeme getirmiştir.

Kontrespiyonaj bir ülkenin kendisine, kurumlarına ve vatandaşlarına, diğer devletler, örgütler veya bireyler tarafından gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerini önlemeye yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Kontrespiyonajın diğer bir boyutu ise ülkenin amaç, niyet ve kapasitelerinin diğer devletlerin istihbarat kurumlarının gerçekleştirdiği istihbarat faaliyetlerine karşı korunmasıdır.⁶⁶ Kontrespiyonaj ülke güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır.

İstihbarat literatüründe geçen psikolojik savaş kavramı, bireysel düzeyden ziyade toplumsal düzeyde ve askeri amaçlarla kullanılan bir kavramdır. *Psikolojik savaş*, bir devletin diğer bir devlet üzerindeki çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilen; diğer devletin kamuoyunu kültürel özelliklerini ve hayat görüşlerini kontrol etme ve yönlendirme kabiliyetidir.⁶⁷ Aynı zamanda ülke içindeki çeşitli gruplarla temas edilerek ülkedeki karar alıcıların kararlarını etkilemesi açısından istihbarat faaliyetlerinde sıkça

⁶⁶INSA, *Counterintelligence for the 21st Century*, s.3.

⁶⁷Garth S. Jowett ve Victoria O'Donnel, *Propaganda&Persuasion*, 5. Baskı, Sage Publications, 2012, s.211.

rastlanan bir istihbarat türüdür. Propaganda ise hedef devletin kamuoyunu ve hayat görüşlerini kontrol etmek ve yönlendirmek için gerekli yöntemlerdir. Aynı şekilde propaganda faaliyetleri de istihbarat çalışmalarının bir parçasını oluşturmaktadır.⁶⁸ Örneğin Soğuk Savaş sürecinde ABD istihbarat teşkilatı CIA Avrupa’da yayın yapan Özgürlük Radyosu (Radio Liberty) ve Özgür Avrupa Radyosu’nu (Radio Free Europe) destekleyerek Doğu Avrupa’ da yaşayan halklara yönelik propaganda faaliyetleri gerçekleştirmiştir.⁶⁹

Özet olarak, insanlığın varoluşundan itibaren süregelen istihbarat çalışmalarının yöntemleri ve uygulama alanları uluslararası sistemde gerçekleşen değişimlere paralel olarak genişlemiştir. Bu genişleme doğrultusunda istihbarat çalışmalarında çeşitli sınıflandırmalara gidilmiştir. 1940’lı yıllardan itibaren ise istihbarat çalışmaları akademik boyuta taşınmaya başlanmıştır. İstihbarat çalışmalarının akademik bir bakış açısı ile irdelenmesi, istihbaratın kuramsal bir çerçevesinin oluşturulması ve geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

---

⁶⁸Garth S. Jowett ve Victoria O’Donnel, *a.g.e.*, s.1

⁶⁹A Look Back... The National Committee for Free Europe, 1949, <<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2007-featured-story-archive/a-look-back.html>> (Erişim Tarihi: 21.03.2013).

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARATIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Devletler dış politika tercihlerini belirlerken istihbarat çalışmalarından yoğun derecede yararlanmakla yükümlüdürler. Rasyonel bir dış politika oluşturulabilmesi için, sistemdeki diğer devletler, devlet dışı oluşumlar ve uluslararası örgütler gibi diğer aktörler ve bu aktörlerin niyetleri konusunda nesnel bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bilgilerin temini ise istihbarat çalışmaları ile sağlanmaktadır. Gerekli bilgilere ulaşmak için kullanılan yöntemler birinci bölümde açıklanmıştır. Ancak sadece bilgi istihbarat niteliği taşımadığından dolayı bu bilgilerin dış politikada uygulanabilir hale getirilmesi için yoğun ve çok boyutlu bir analiz sürecine ihtiyaç duyulmaktadır.

Taktik istihbarat ile stratejik istihbarat ayrımının temel noktasını analiz sürecini kapsayan bu farklılık oluşturmaktadır. Kısa vadeli ve daha basit amaçlarla gerçekleştirilen taktik istihbarat çalışmaları tek başına dış politika tercihlerini etkileme ve yönlendirme yeteneğine sahip değildir. Stratejik istihbarat ise çok boyutlu bir süreçtir ve dış politikada karar alma sürecinde çok önemli bir unsurdur. Çeşitli taktik istihbarat çalışmalarının sonuçlarından da yararlanarak çok boyutlu bir analiz sürecinden geçerek oluşturulan stratejik istihbarat; devletlerin çıkarlarını, dost-düşman devlet algılarını, sistemik analizleri içinde barındırarak dış politika geliştirilmesinde ve uygulanmasında en etkili ve rasyonel yöntemlerden yararlanmayı amaçlamaktadır.⁷⁰ Uluslararası ilişkilerde devletler, istihbarat servislerinin gücü oranında etkili olur yaklaşımını kabul edersek, devletlerin uluslararası sistemde etkili olabilmesi ve gücünü sağlayan unsurları geliştirmesinde istihbarat çalışmaları hayati önem taşımaktadır.

Özetle, Eski MİT Müsteşarı Emre Taner'in MİT'in 80. Kuruluş Yıldönümü sebebiyle yayınladığı mesajda belirttiği üzere; uluslararası sistemde devletler oyun kurucu aktör konumunda olmalıdırlar. Şayet oyun kurucu aktör olamaz ve uluslararası sistemde oyunu başka aktörlerin kurmalarına izin verirlerse, oyun kurucu aktörün izin verdiği sınırlar içerisinde dış politika izleyebileceklerdir. Ulusal gücü sağlamanın ve korumanın en etkili yolu, istihbarat unsur ve fonksiyonlarının, ulusal güvenlik

---

⁷⁰Cynthia M. Grabo, *Anticipating Surprise Analysis For Strategic Warning*, Washington D.C., 2002, s.140.

politikaları ve ulusal çıkarları destekleyecek şekilde yapılandırılması ve geliştirilmesidir.⁷¹

Kendisine has bir metodolojisi olan istihbaratın dış politika yapım sürecinde kullanılmasına dair çeşitli akademik yaklaşımlar bulunmaktadır.⁷² Bu yaklaşımların ortak paydası istihbaratın dış politika oluşturulmasında önemli bir unsur olmasıdır. Ancak istihbarat-dış politika ilişkisi kapsamında gerçekleştirilen akademik tartışmalarda yöntem farklılıkları konusunda çeşitli yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Elde edilen bilginin analiz süreci ve kullanımı gibi yöntemsel süreçler hakkında akademik çevrelerde en çok kabul gören yaklaşımlar ise;

- Sherman Kent'in öncülüğünü yaptığı Geleneksel Amerikan Analiz Misyonu,
- Willmoore Kendall'ın öncülüğünü yaptığı Operasyonel Amerikan Analiz Misyonu⁷³ ve
- Kültürel yaklaşımlardır.

2.1. (STRATEJİK) İSTİHBARAT DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

İstihbarat-dış politika ilişkisinden bahsedebilmek için istihbaratın evrim sürecinden de bahsetmek gerekmektedir. Zira istihbarat çalışmaları insanlığın başlangıcından itibaren var olmaktadır ancak istihbarat çalışmalarının dış politika oluşturulmasında kullanımı 17. yüzyıldan itibaren kademeli olarak artmıştır.⁷⁴ Ulus devletlerin oluşmasından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte istihbarat çalışmaları sadece askeri istihbarat alanında ve savaş zamanında gerçekleştirildiği için dış politika konusunda yeterli etkiye sahip olamamıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen istihbarat çalışmaları taktik istihbarat çalışmalarıdır.

⁷¹Mehmet Çetingüleç, "Bir İstihbaratçının Müthiş Öngörülleri... (2)", *Takvim*, 12 Şubat 2012. <<http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/cetingulec/2012/02/12/bir-istihbaratcinin-muthis-ongorulleri-2>> (Erişim Tarihi: 23.05.2013).

⁷²Bu yaklaşımlardan özellikle terör merkezli güvenlik ve dış politika analizinde istihbaratın rolü hakkında detaylı bilgi için bkz. Ronald D. Lee ve Paul M. Schmartz, "Beyond the "War" on Terrorism: Towards The New Intelligence Network", *Michigan Law Review*, Cilt 103, Mayıs 2005. Phillip B. Heymann, *Terrorism, Freedom and Security: Winning Without War*, Cambridge: The MIT Press, 2003.

⁷³Bu iki yaklaşımı öne çıkartan çalışmalara örnek olarak bkz. Jack Davis, *The Kent-Kendall Debate of 1949*, *Studies in Intelligence*, Cilt 36, Sayı 35, 1992. James A. Barry... vd., *Bridging the Intelligence-Policy Divide*, *Studies in Intelligence*, Cilt 27, Sayı 5, 1994.

⁷⁴Nilgün Güzel Özgüven, *Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Özel Askeri Şirketler Yoluyla Yürütülen İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, 2011, s.36-37.

Sherman Kent, 1940lı yıllarda stratejik istihbarat kavramını ortaya çıkartmış ve yeni bir disiplin oluşturmuştur.⁷⁵ Bu sebepten dolayı 1940lı yıllardan önce gerçekleştirilen istihbarat çalışmalarının genellikle güvenlik politikaları alanında etkileri mevcuttur. Stratejik istihbarat kavramının ortaya çıkmasından günümüze kadar olan süreçte ise istihbarat çalışmalarının dış politika oluşturulmasında kullanımını artmaktadır

İstihbaratın dış politikada kullanılması konusunda gerçekleştirilen akademik tartışmalar öncelikle söz konusu istihbaratın nasıl olması gerektiğine dairdir. Sorulan temel soru; “Bir devletin gerçekleştirdiği istihbarat çalışmalarının dış politikada kullanılabilmesi için ölçütleri neler olmalıdır?” şeklindedir. İstihbarat, devletin tanımlanmış çıkarlarını maksimize etmeye yönelik, tehdit ve fırsatları objektif bir biçimde karar alıcılara iletecek şekilde olmalıdır.⁷⁶ Başarılı bir güvenlik veya dış politika oluşturmanın koşulu bu politikaların istihbarat ile desteklenmesinden geçmektedir.⁷⁷ İstihbarat karar alıcıların, politika yapıcılarının ve askeri liderlerin güvenlik ve dış politika belirlemelerine yardımcı olan, zamanlı ve eyleme dönük olmalıdır.⁷⁸

İstihbarat, devletler açısından ölüm kalım derecesinde olabilir. Bu durum istihbarat çalışmalarının ulus-devletlerin oluşumundan öncesine dayanmasının sebebini açıklamaktadır. İstihbaratın güç kazanması egemen güçlerin toprak ve nüfus kontrolü için savaşmaya karar verdikleri tarihlere dayanmaktadır.⁷⁹ Ulus-devletleşme sürecinden sonra ise devletlerin güvenlik ve dış politikalarını oluşturmasında diğer bir ifadeyle uluslararası sistemdeki pozisyon ve davranışlarını belirlemelerinde kullanılmaktadır. İstihbarat sayesinde devletler olası bir çatışma gerçekleşmeden önce pozisyonlarını, fırsatları ve müdahale noktalarını belirleyebilirler. Bu sebeple devletler istihbarat sayesinde daha avantajlı bir pozisyon belirleyebilir, ülke sınırları ve vatandaşlarının güvenliğini artırabilir, kaynaklarını en iyi şekilde kullanabilir ve çıkarlarını

⁷⁵Ertan Beşe ve Merve Seren, *a.g.m.*, s.128.

⁷⁶Ümit Özdağ, “Devlet ve İstihbarat”, *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 2009, s.49

⁷⁷Thomas Graham Jr. ve Keith A. Hansen, *Preventing Catastrophe The Use and Misuse of Intelligence in Efforts to Halt the Proliferation of Weapons and Mass Destruction*, Stanford California, Stanford Press, 2009, s.88

⁷⁸David T. Moore ve Lisa Krizan, “Core Competencies for Intelligence Analysis at the National Security Agency”, Russell G. Swenson (der.), *Bringing Intelligence About Practitioners and Reflect on Best Practices*, 2003, s.97.

⁷⁹Gregory F. Treverton... vd., *Toward a Theory of Intelligence Workshop Report*, RAND, 2006, s.2-3.

artırabilirler.⁸⁰ İstihbarat görünenin arkasındaki nedenleri cevaplayabilmesi ve politika yapıcılarına rehberlik etmesi açısından çok boyutlu olmalıdır.⁸¹ İstihbarat ve ürettiği stratejiler problem çözmeye yönelik, ortaklık ve gelişmeye açık bir model oluşturmalıdır.⁸² İstihbarat, politik karar alıcıların belirsizliklerden kaynaklanan problemleri yönetebilmesini sağlar ve devletlerin sürprizlerden kaçınmasını sağlamayı amaçlar.⁸³ Uluslararası sistemde aktörler etkilerini artırabilmek için diğer devletlerin siyasi sistemlerini ve sosyokültürel yapılarını da bilerek strateji geliştirmelilerdir.⁸⁴ Bu bilgiler de istihbarat çalışmaları ile elde edilerek devletlerin dış politika geliştirmelerinde kullanılmaktadır.

İstihbaratın dış politikada kullanılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen akademik tartışmalarda sıkça üzerinde durulan bir diğer konu ise istihbaratın stratejik uyarı sağlaması gerektiğidir. Stratejik uyarı, düşman devletlerin, devletin kaynaklarını yeniden tahsis etmesini gerektiren potansiyel eylemlerinin önceden bilinmesidir.⁸⁵ İstihbarat, düşman devletlerin potansiyel eylemlerine yönelik karar alıcıları uyararak gerekli politikaların oluşturulmasında katkıda bulunmaktadır.⁸⁶ Stratejik uyarı ile devletler zayıf noktalarını krize dönüşmeden tespit etmekte ve önlemlerini almaktadırlar.⁸⁷ Örnek olarak Pearl Harbour Saldırısı öncesinde dönemin Amerikan İstihbarat Servisi OSS (Office of Strategic Services) karar alıcılara stratejik uyarı yapamamıştır. Bu durumun sonucunda Japon İmparatorluğu, Pearl Harbour'da ABD'ye stratejik baskın gerçekleştirmiştir.

İstihbaratın dış politikada kullanılmasına yönelik gerçekleştirilen akademik tartışmalar süreç içerisinde farklı ekollerin oluşmasına yol açmıştır. Akademik

---

⁸⁰Gregory F. Treverton... vd., *a.g.e.*, s.8

⁸¹David T. Moore, *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*, Washington D.C, 2011, s.3.

⁸²Petter Gottschalk ve Yngve Sommerseth Gudmundsen, "An Empirical Study of Intelligence Strategy Implementation", *International Journal of Police Science & Management*, Cilt 12, Sayı 1, 2010, s.58.

⁸³Paul R. Pillar, "Think Again: Intelligence", *Foreign Policy*, <<http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/01/03/intelligence>> (Erişim Tarihi: 29.05.2013).

⁸⁴Daniel Nohrstedt, "Shifting Resources and Venues Producing Policy Change in Contested Subsystems: A Case Study of Swedish Signals Intelligence Policy", *The Policy Studies Journal*, Cilt 39, Sayı 3, 2011, s.462-463.

⁸⁵John W. Bodnar, *Warning Analysis for the Information Age: Rethinking the Intelligence Process*, Washington D.C., 2003, s.1

⁸⁶*A.g.e.*

⁸⁷L. Fuld, "Be Prepared", *Harvard Business Review*, Kasım 2003, s.20-21. den aktaran: Jan Oliver Schwarz, "Competitive Intelligence: A Field for Futurists?", *Futures Research Quarterly*, İlkbahar 2007, s.56.

çevrelerce en çok kabul gören ekollerden ilki Sherman Kent'in öncülüğünü yaptığı Geleneksel Amerikan Misyonu ve ortaya atılan "stratejik istihbarat" kavramıdır. Aynı zamanda Kent'e bu sebeple istihbarat biliminin kurucusu da denmektedir.

2.1.1. Sherman Kent Ekolü (Geleneksel Amerikan Misyonu)

Sherman Kent, Stratejik İstihbarat adlı kitabında dış politika oluşturulmasında kullanılan istihbaratı *Yüksek Düzey Pozitif Dış İstihbarat* olarak tanımlamış ve bu bölümün istihbaratın en önemli kısmını oluşturduğunu savunmuştur.⁸⁸ Pozitif dış istihbaratın konusunu iç politika oluşturmaz ve yürütülen çalışmaların temel hedefi sistemdeki diğer devletlerdir.⁸⁹ Kent'e göre devletler, *Ulusal Politika* ve *Ulusal Güvenlik Politikası* olmak üzere iki tür politika oluşturmalarıdır: Bu politikaların başarılı olabilmesinin koşulu ise istihbarat çalışmaları ile desteklenmelerinden geçmektedir.⁹⁰

Kent, sistemdeki diğer devletlerin mevcut dinamikleri ve potansiyeli ile gelecekteki niyet ve davranışlarının çözümlenmesi süreci ile elde edilen bilginin stratejik istihbaratı oluşturduğu ve devletlerin uluslararası sistemde dış politika tercihlerini oluşturdukları stratejik istihbarata göre uygulaması gerektiğini savunmaktadır. Kent'e göre stratejik istihbaratın iki şekilde kullanımı mevcuttur. Bunlardan ilki sistemdeki diğer devletlerin yıkıcı faaliyetlerinin engellenmesi, ikincisi ise devletin çıkarları ve stratejilerinin maksimize edilmesine katkıda bulunmasıdır.⁹¹ Kent'e göre istihbaratın politika oluşturma sürecindeki öncelikli görevleri; politika belirlenmesini gerektiren durumun geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde tetkik edilmesi ve problem karşısında politikanın sunmuş olduğu tüm çözümlerin nesnel bir biçimde incelenmesidir.⁹²

Kent istihbarat üreticileri ile politik karar alıcıların ilişkilerinin nasıl olması gerektiğinden de bahsetmiştir. Kent'e göre istihbarat, politika, plan ve operasyonlara mümkün olan en fazla miktarda yardım ve rehberlik edecek ölçüde yakın olmalıdır. Ancak nesnellüğün ve yargı bütünlüğünün yitirilmesine yol açacak kadar yakın da

⁸⁸Sherman Kent, *Stratejik İstihbarat*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s.12.

⁸⁹A.g.e.

⁹⁰A.g.e., s.14.

⁹¹A.g.e., s.137.

⁹²A.g.e., s.192. ; Jack Davis, *Sherman Kent and The Profession of Intelligence Analysis*, The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers, Cilt 1, Sayı 5, Kasım 2002, <<https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/vol1no5.htm>> (Erişim Tarihi: 01.06.2013).

olmamalıdır.⁹³ Burada bahsedilen nesnellik ve yargı bütünlüğü kavramları istihbarat üreticilerinin gerçekleştirdikleri çalışmaları iç politika aktörlerinin siyasal çerçevesinden bağımsız olarak nesnel bir biçimde gerçekleştirmeleridir. Aynı şekilde gerçekleştirilen faaliyetlerin ele alınan konu açısından tüm olasılıkları içermesinin gerekliliği de yargı bütünlüğünü oluşturmalıdır. Diğer taraftan istihbaratın oluşturulmasında devletin ilgili diğer kurumlarının istihbarat birimleriyle koordineli bir şekilde işbirliği yapması gerektiğini savunmaktadır. Ancak Kent bu işbirliğinin kendiliğinden oluşmayacağını ve bu konuda çaba sarf edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir.⁹⁴ Ayrıca Kent, üretilen istihbaratın politik karar alıcılar tarafından her zaman kabul görmediğini ve uygulamaya geçirilmeyen istihbaratın bir değer taşımadığını savunmaktadır.⁹⁵

Kent, üretilen stratejik istihbaratın nesnel olduğunu belirtmiştir. Nesnel istihbaratın dış politikada rasyonellik sağlayacağını savunmuştur. Oluşturulacak nesnel istihbarat sistemi ile birlikte bu rasyonalitenin devam edeceğini öngörmüştür. Nesnel istihbarat sisteminde elde edilen bilgilerin oluşturacağı düzen sayesinde örtülü operasyonların önemini azalacağını ve dış politikada kullanılacak olan istihbaratın profesyonelleşeceğini savunmuştur. Özetle, Sherman Kent oluşturduğu ekol ile istihbaratı akademik bir biçimde ele alarak temelde; stratejik istihbaratın nasıl olması gerektiği, istihbarat-dış politika süreci ve istihbarat üreticileri ile politik karar alıcılar arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur.

Kent'in doktrini Soğuk Savaş yıllarında son derece rağbet görmüştür. Günümüzde de akademik alanda gerçekleştirilen istihbarat tartışmalarında Kent Doktrini hala etkisini sürdürmektedir. Ancak Soğuk Savaş sonrası süreçte oluşan devlet dışı oluşumlar-örneğin uluslararası terörizm gibi- ve bu oluşumlara bağlı olarak yaşanan gelişmeler Kent'in doktrininde yer almamaktadır. Bu eksikliğe rağmen Kent Doktrini istihbarat bilimi açısından bir milat sayılmaktadır.

Kent'in stratejik istihbarat ekolüne getirilen eleştiriler Kent'in hipotezlerinin uygulamada gerçekleşmesinin zor olduğu yönündedir. Eleştiriler altı başlık altında toplanmıştır. Bu eleştirilerden ilki uygulamada politika yapıcılara nesnel istihbarat sağlanamayacağı tezidir. Bu tezi savunanların temel argümanını Kent'in sistemini

⁹³A.g.e., s.170. ; Ümit Özdağ, a.g.e., s.420.

⁹⁴Jack Davis, "The Kent-Kendall Debate of 1949", *Studies in Intelligence*, Cilt 36, Sayı 35, 1992, s.92.

⁹⁵Jack Davis, a.g.e., s.92-93.

kullanan ABD'nin istihbarat yapılanmalarının, ilerleyen süreçte İran Devrimi ve Vietnam Savaşı'nı objektif olarak yorumlayamaması oluşturmaktadır.⁹⁶ Eleştirilerden ikincisi nesnel istihbaratın politika yapıcılar tarafından göz ardı edilmesinin teorik bir temele oturtulamamasıdır. Politika yapıcılar belirli sürelerle iş başına gelmektedir. Her politika yapıcı nesnel istihbarata kendi rol anlayışı⁹⁷ çerçevesinde önem verecek veya göz ardı edeceğinden bir model oluşturmak mümkün değildir.⁹⁸ Üçüncü eleştiri istihbaratın uygulamada Kent'in doktrinin aksine gelişi güzel toplandığı ve bu durumun bilgi kirliliğine yol açtığıdır.⁹⁹ Dördüncü eleştiri Kent'in teorisinde son tercih olarak var olan örtülü operasyonların uygulamada gelişi güzel bir şekilde gerçekleştirilmesidir.¹⁰⁰ Özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nde başta ABD ve SSCB olmak üzere devletler sıklıkla örtülü operasyonlara başvurmuşlardır.¹⁰¹ Beşinci eleştiri Kent'in stratejik istihbaratın temel iki kullanım alanından birisi olduğunu belirttiği karşı istihbarat çalışmalarının uygulamada belirsiz olmasıdır.¹⁰² Kent'in doktrini dönemin koşullarını göz önünde bulundurarak temelde karşı istihbaratı Sovyetlere karşı gerçekleştirmeyi savunmaktadır. Ancak günümüzde uluslararası sistem değişmiştir. Diğer taraftan devlet dışı oluşumların faaliyetleri ve küreselleşme ile birlikte devletlerin/oluşumların mobilize olma yeteneğinin artması ile birlikte karşı istihbaratın da çerçevesi değişmiştir. Son eleştiri ise uygulamada istihbarat sisteminin hesap verebilirliğinin büyük ölçüde yetersiz olmasıdır.¹⁰³ Bu durum Kent'in savunduğu üretilen istihbaratın nesnelliği ve politika oluşturma sürecindeki etkisine hanel getirmektedir.

⁹⁶Loch Johnson, "Seven Sins of Strategic Intelligence", *World Affairs*, Cilt 146, Sayı 2, Güz 1983, s.181-182.

⁹⁷Politika yapıcıların rol algıları, ulusal rol konseptleri ve rol teorisi hakkında detaylı bilgi için bkz. K. J. Holsti, "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, Cilt 14, Sayı 3, 1970, ss.233-309.

⁹⁸Loch Johnson, *a.g.e.*, s.184.

⁹⁹*A.g.e.*, s. 184-186.

¹⁰⁰*A.g.e.*, s. 186.

¹⁰¹Soğuk Savaş Dönemi'nde CIA'nin gerçekleştirdiği örtülü operasyonlarla ilgili bkz. Mark Zepezauer, *CIA'in Büyük Operasyonları*, Çev: Hasan Böğün, Kaynak Yayınları, 1996. KGB'nin gerçekleştirdiği örtülü operasyonlarla ilgili bkz. John Barron, *KGB Sovyet Gizli Emniyet Organizasyonunun Kuruluş ve Çalışmaları*, Sümer Kitabevi Yayınları, 1995.

¹⁰²Loch Johnson, *a.g.e.*, s.192.

¹⁰³*A.g.e.*, s.193.

2.1.2. Wilmoore Kendall Ekolü (Operasyonel Amerikan Misyonu)

Willmoore Kendall, *İstihbaratın Fonksiyonu*¹⁰⁴ adlı makalesinde Sherman Kent ve stratejik istihbarat ekolünü eleştirerek istihbarat alanında gerçekleştirilen akademik tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Kendall, Sherman Kent'in Stratejik İstihbarat kitabına yönelik eleştirisinde, Kent'in istihbaratı terminolojik ve yapısal olarak tanımlamasını doğru bulmakla beraber istihbaratın geliştirilmesine yönelik önerilerini eleştirmiştir.¹⁰⁵

Kendall'a göre Kent'in istihbarat tanımlaması analize önem verirken istihbaratın fonksiyonunu göz ardı etmektedir.¹⁰⁶ Kendall analizin gerekli olduğunu ancak gerçekleştirilen analizin operasyonel bir boyut taşıması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰⁷ Kendall'a göre sistemdeki diğer devletlere yönelik gerçekleştirilen istihbarat, sistemi devletin çıkarlarına göre etkileyecek düzeyde olmalıdır ve üretilen istihbaratın temel amacının bu olması gerekmektedir. Bu sebeple Kent'in teorisinin istihbarat açısından organizasyonel olarak örnek teşkil edebileceğini ancak elde edilen istihbaratın öneminin devletin sistemdeki çıkarlarına etki etmediği sürece eksik kalacağını vurgulamıştır.

2.1.3. Kültürel Yaklaşımlar

Kültürel yaklaşımlar¹⁰⁸ istihbarat çalışmalarının kültürden bağımsız olarak gerçekleştirilmesinin rasyonel olmayacağını savunmaktadır. İstihbarat yapılanmalarında, faaliyetlerinde ve analizlerinde kültürün etkisine vurgu yapmaktadırlar. Devletlerin güvenlik kültürlerinin istihbarat yapılanmalarını etkileyeceğini savunmaktadırlar. Örneğin Soğuk Savaş sürecinde Komünist rejim istihbarat örgütü KGB çoklu denetim ve gizli kaynaklar kanalı ile haber alma faaliyetleri gerçekleştirirken, CIA daha çok açık kaynaklardan ve teknik istihbarattan

¹⁰⁴ Adı geçen makale için bkz. Willmoore Kendall, "The Function of Intelligence", *World Politics*, Sayı 4, 1949, s.542-552. Yazar 1949 yılında aynı isimde 552 sayfalık bir kitap yayınlamıştır.

¹⁰⁵ Jack Davis, "The Kent-Kendall Debate of 1949", s.95.

¹⁰⁶ A.g.e.

¹⁰⁷ A.g.e.

¹⁰⁸ Ulusal Stratejik Kültür ve İstihbarat Çalışmalarına Kültürel Yaklaşımlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Colin S. Gray, "Comparative Strategic Culture", *Parameters*, Kış 1984, ss.26-33. ; Jeffrey S. Lantis, "Strategic Culture and National Security Policy", *International Studies Review*, Cilt 4, Sayı 3, Güz 2002.

yararlanmıştır.¹⁰⁹ Ülkelerin istihbarat anlayışları ile kültürlerini oluşturan rejimleri, tarihsel mitleri, sistemik algıları gibi kültürel motifler arasında ilişki vardır.¹¹⁰

Kültürel yaklaşımları savunanların temel argümanlarından ilki istihbarat üreticilerinin ve istihbarat anlayışlarının içinde bulunduğu bölgenin kültürel şartlarından etkilendiği hipotezidir.¹¹¹ Bu duruma örnek olarak Avrupa kıtasında yer alan devletlerin istihbarat anlayışlarının Asya'da yer alan devletlerin istihbarat anlayışlarından farklı olmasını gösterebiliriz. 30 Yıl Savaşları ve Fransız Devrimi gibi toplumsal dinamiklerin oluşturduğu kültürel yapı ile Çin İmparatorluğu, Japon İmparatorluğu ve Türklerin mücadelesine sahne olan Asya'nın kültürel dinamikleri farklıdır. Bu farklılık günümüzde bölgede yer alan devletlerin istihbarat anlayışlarına da etki etmektedir. Devletlerin ulusal kültürleri de istihbarat ve dış politika konusunda olumlu/olumsuz etkilere sahiptir. Örneğin ABD'nin, Ortadoğu'ya yönelik ürettiği istihbarat genellikle oryantalist bir bakış açısına sahip olduğu için nesnellikten uzaklaşmakta ve dış politikada beklenmeyen sonuçlara yol açmaktadır. Bu duruma örnek olarak ABD'nin İran'da 1979'da gerçekleşen devrimi nesnel bir şekilde analiz edememesi ve günümüzdeki ABD-İran ilişkilerinin bu durumdan etkilenmesini verebiliriz.¹¹²

Kültürel yaklaşımların diğer argümanı ise istihbaratın üretimi ve dış politikada kullanımı sürecinde kültürel farklılıkların etkisinin göz ardı edilemeyeceğidir. Bu argümanın ilk adımı, devletlerin kültürlerinin dinamik olgular olduğu ve uluslararası sistemle etkileşim sonucunda değişip, gelişebileceği hipotezidir.¹¹³ Bu hipoteze örnek olarak Avrupa Birliği'nin kurulmasından önce Avrupa kıtasında olan devletlerin kültürel anlayışları ile entegrasyon sonrası kültürlerinin değişiklik göstermesini verebiliriz. İkinci adım ise istihbarat üreticileri ve politik karar alıcıların kültür anlayışlarının istihbaratı ve dolayısıyla dış politikayı etkileyeceği hipotezidir. Bu

¹⁰⁹İhsan Bal, "İstihbaratın Değişen Seyri: Ulusal Güvenlik İstihbaratı ve Kriminal İstihbarat", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 6, 2006, s.111.

¹¹⁰A.g.e.

¹¹¹Russell G. Swenson ve Susana C. Lemozy, *a.g.e.*, s.4

¹¹²Musaddık'ın devrilmesinde ABD etkisinin olduğu kanaatiyle büyüyen bir nesil, 1979 yılında İran'da İslam Devrimi'ni gerçekleştirmiştir. 1979 sonrası İran kimliği ve kültürü anti-Amerikan bir tavır takınmıştır. Bu durum nesnellikten uzak üretilen istihbaratın dış politikada ne derece vahim sonuçlar doğurabileceği açısından muazzam bir örnek teşkil etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Ateş, *Kimlik ve Kültür Kavramları Işığında Eisenhower Döneminde CIA Faaliyetlerinin Analizi*, <<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/3176-kimlik-ve-kultur-kavramlari-isiginda-eisenhower-doneminde-cia-faaliyetlerinin-analizi>> (Erişim Tarihi: 01.06.2013).

¹¹³Russell G. Swenson ve Susana C. Lemozy, *a.g.e.*, s.9-11.

durumun sonucu olarak üretilen istihbaratın nesnelliği ve dış politikada uygulanabilirliği etkilenmektedir.¹¹⁴

Özetle, kültürel yaklaşımları savunan akademik çevreler kültür kavramının istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesinde, yürütülen çalışmalarda, gerçekleştirilen analizlerde ve dış politikaya etkisinde göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir unsur olduğunu belirtmekte ve rasyonel ve nesnel istihbaratın oluşturulmasında kültür kavramına daha fazla önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.¹¹⁵

Günümüzde gerçekleştirilen akademik tartışmalar Kent ve Kendall'ın sistemik analizlerini bir milat saymakta ve kültürel çalışmaların da istihbarat üretimi ve dış politikada uygulanması hususunda hak ettiği değeri kazanması konusunda görüş bildirmektedirler. Ancak tüm bu gelişmelerle birlikte günümüzde nesnel istihbaratın üretilmesi ve dış politikada kullanılmasının uygulamalarda problemlerinin olmadığı söylenemez. Bu sebeple nesnel istihbaratın üretilmesinde ve dış politikada kullanılmasında karşılaşılan sorunlar bir örnek çalışma ile analiz edilmeye çalışılacaktır.

2.2. İstihbarat-Dış Politika İlişkisinin Nesnelliği ve Uygulanabilirliği? ABD'nin Irak Müdahalesi ve Curveball Operasyonu'nun Analizi

ABD'nin Irak müdahalesini stratejik istihbarat-dış politika kapsamında analiz edebilmek için müdahale öncesi istihbarat sürecini değerlendirmek gerekmektedir. Bu durumda ABD'nin elde ettiği ham istihbaratı, ham istihbaratın analiz edilerek stratejik istihbarata dahil edilmesini ve elde edilen stratejik istihbaratın ABD dış politikasına nasıl etki ettiğini analiz etmek gerekmektedir. Bu sebeple bu bölümde bu süreçlerden bahsedilecek ve süreç istihbarat bilimi açısından çözümlenmeye çalışılacaktır. Bu sürecin kırılma noktasını oluşturan istihbaratın elde edilme sürecinin değerlendirilmesi açısından Curveball Operasyonu önem taşımaktadır.

ABD'nin Irak'a müdahalesinin temel argümanını Irak'ta kitle imha silahlarının bulundurulması tezi oluşturmuştur. ABD'nin bu konu hakkında 1990'lı yıllardan itibaren çalışmaları bulunmaktadır. Ancak bu tezin kuvvetli bir şekilde öne sürülmesine sebep olan istihbarat ise ilk olarak Almanya Federal Haberalma Servisi BND'ye

¹¹⁴James A. Barry... vd., "Bridging The Intelligence-Policy Divide", *Studies In Intelligence*, Cilt 37, Sayı 5, 1994, s.1.

¹¹⁵Nancy Bernkopf Tucker, "The Cultural Revolution in Intelligence: Interim Report", *The Washington Quarterly*, Bahar 2008, s.50.

(Bundesnachrichtendienst) Rafid Ahmed Alwan al-Janabi adında Iraklı bir muhalif tarafından verilmiştir. Al-Janabi kendisini Irak'ta Saddam rejimi için çalışan bir mühendis olarak tanıtmıştır ve Saddam Rejimi'nin Irak'ta kamyonlar içerisinde kimyasal silah üreten mobil laboratuvarları olduğunu iddia etmiştir.¹¹⁶ BND Aralık 1999'dan Eylül 2001'e kadar Al-Janabi'nin iddiaları üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiştir.¹¹⁷ BND, istihbaratı CIA ile paylaşmıştır ve CIA Al-Janabi'ye *Curveball* kod adını vererek istihbarat sürecine dâhil olmuştur. Operasyonun adı da buradan gelmektedir. Elde edilen istihbarat analiz edilerek politika uygulama sürecine dahil olmuştur. Bu sürecin sonucu olarak dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, 5 Şubat 2003 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısı öncesi dramatik bir sunum yapmıştır ve ABD dış politikasının Irak'a müdahale edilmesi yönünde alınan kararını dünya kamuoyuna Al-Janabi'den gelen istihbaratı dayanak göstererek ilan etmiştir.¹¹⁸ İlerleyen süreçte ABD ve İngiltere'nin önderliğinde oluşan Koalisyon Kuvvetleri 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a askeri bir operasyon¹¹⁹ düzenlemiştir ve gerçekleşen müdahalenin etkileri ABD, Irak ve bölge devletleri açısından hala sürmektedir. Sadece ekonomik olarak Irak Müdahalesi ABD'ye 800 milyar dolara mal olmuştur. Dolaylı harcamalarla birlikte bu rakamın 4 trilyon dolara ulaşacağı öngörülmektedir. En az 134.000 Iraklı sivilin de hayatını kaybettiği belirtilmektedir.¹²⁰

Analizin temel argümanını oluşturan, ABD'nin istihbarat yapılanmaları ve dış politika ilişkileri süreci hakkında sorulması gereken sorular ABD'nin bu süreçte yaptığı hataların neler olduğuna ve nelere mal olduğuna yönelik olmalıdır. Bu süreçte ilk olarak istihbaratın elde edilmesine yönelik değerlendirmeler yapmak gerekmektedir. Al-Janabi, Şubat 2011 tarihinde BND ve CIA'ye verdiği bilgilerin gerçek olmadığını itiraf

¹¹⁶Toby Harnden, "Iraqi Defector 'Curveball' Admits WMD Lies", The Telegraph, 15 Şubat 2011, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/8326344/Iraqi-defector-Curveball-admits-WMD-lies.html>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

¹¹⁷Bob Drogin, *Curveball Spies, Lies and The Con Man Who Caused A War*, New York, Random House, 2007, s.231.

¹¹⁸George Washington University The National Security Archive, *The Record on Curveball Declassified Documents and Key Participants Show the Importance of Pony Intelligence in the Origins of Iraq War*, <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB234/>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

¹¹⁹Dönemin ABD ordu komutanı General Tommy Franks operasyonun adının "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" olduğunu açıklamıştır.

¹²⁰<<http://www.usasabah.com/Guncel/2013/03/16/irakin-maliyeti-4-trilyon-dolar>> Erişim Tarihi: 02.06.2013 ; Daniel Trotta, "Iraq War Costs U.S. More Than \$2 Trillion: Study", *Reuters*, 14 Mart 2013, <<http://www.reuters.com/article/2013/03/14/us-iraq-war-anniversary-idUSBRE92D0PG20130314>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

etmiştir.¹²¹ ABD istihbarat yapılanmaları elde ettikleri istihbaratın teyidini olması gerektiği şekilde gerçekleştirememiş ve istihbaratı doğru kabul etmişlerdir. Elde edilen istihbaratın analiz sürecinde nesnel bir yaklaşım sağlanamamıştır.

İstihbarat sürecine dair eleştirilerin ilk argümanı ABD istihbaratının politize olmuş olduğu ve nesnel istihbarat yerine politik karar alıcıların duymak istedikleri şekilde istihbarat çalışmaları gerçekleştirdiği tezidir.¹²² Ayrıca elde edilen ham istihbaratın çok kesin olduğu (normal şartlarda böyle bir kesinlikten söz etmek genelde mümkün olmamaktadır) ve istihbarat üreticilerinin alternatifler üzerinde durmayarak bu sonuca ulaştıklarından bahsedilmektedir.¹²³ Aynı şekilde ABD istihbarat üreticilerinin daha önceki istihbarat kaynaklarının etkisinde kalarak nesnel istihbarat üretmedikleri belirtilmektedir.¹²⁴ Saddam Rejimi'nin daha önce Halepçe bölgesinde kimyasal silahlar kullanması ABD istihbarat üreticilerini nesnel olmayan bir tümevarıma yönlendirmiştir. Ayrıca 1991 yılında gerçekleşen Birinci Körfez Savaşı sebebiyle ABD yetkililerinin Saddam Rejimi'ne yönelik algıları istihbarat sürecini olumsuz etkilemiştir.¹²⁵ Diğer taraftan dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un rol algısının bu olaydaki ABD Dış Politikası ve istihbarat sürecini etkilediği belirtilmektedir.¹²⁶ Tüm bu sebeplerden dolayı ABD istihbarat yapılanması ABD dış politikasını etkileyerek ABD'nin Irak'a müdahalesine sebep olmuştur.

İstihbarat açısından bu süreci analiz etmek gerekirse, ABD istihbarat yapılanması nesnel bir stratejik istihbarat üretememiştir. Kent'in belirttiğinin aksine politize olmuş ve politik karar alıcıların etkisinde istihbarat üretmişlerdir. Irak'ın kitle imha silahları ve ABD'nin Irak'a müdahalesinin olası sonuçları hakkında üretilen

¹²¹Martin Chulov ve Helen Pidd, "Defector Admits to WMD Lies that Triggered Iraq War", *The Guardian*, 15 Şubat 2011, <<http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/15/defector-admits-wmd-lies-iraq-war>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

¹²²Robert Jervis, "Reports, Politics and Intelligence Failures: The Case of Iraq", *The Journal of Strategic Studies*, Cilt 29, Sayı 1, Şubat 2006, s.6 ; U.S. Senate Selected Committee on Intelligence, *Report of The Selected Committee on Intelligence on The U.S. Intelligence Community's Prewar Intelligence Assessments on Iraq Together with Additional Views*, 9 Temmuz 2004, s.272

¹²³Robert Jervis, a.g.e., s.14-15

¹²⁴U.S. Senate Selected Committee on Intelligence, a.g.e., s.2; Kerr Report, *Intelligence and Analysis on Iraq: Issues for The Intelligence Community*, 29 Temmuz 2004. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20051013/kerr_report.pdf> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

¹²⁵Thomas Graham Jr. ve Keith A. Hansen, a.g.e., s.107

¹²⁶Richard L. Russel, "CIA's Strategic Intelligence in Iraq", *Political Science Quarterly*, Cilt 17, Sayı 2, 2002, s.192 ; Milton Leitenberg, *Unresolved Questions Regarding US Government Attribution of a Mobile Biological Production Capacity by Iraq*, <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB234/Leitenberg.pdf>> (Erişim Tarihi: 01.06.2013).

stratejik istihbarat nesnel olmadığı için ABD dış politikasını olumsuz etkilemiştir. Kent'in belirttiğinin aksine üretilen istihbarat olası tüm koşullar için nesnel bir yaklaşım sergilememiştir ve ABD politik karar alıcılarını etkisinde kalmıştır. Kendall'a göre istihbaratın temel fonksiyonu devletin çıkarlarını arttırmak ve bu süreçte de savaştan kaçınmaktır.¹²⁷ ABD istihbaratı uygulamada Kendall Doktrini'nin belirttiğinin aksine, politik karar alıcılarına nesnel istihbarat sağlayamamış ve ABD'nin savaşa girmesinde önemli bir unsur olmuştur. Kültürel yaklaşımlar çerçevesinden incelendiğinde ise ABD'nin Birinci Körfez Savaşı sonrası oluşan Irak algısı, dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un rol algısı gibi etkenler istihbarat-dış politika sürecini etkilemiştir. İstihbarat, nesnellliğini yitirerek ABD'nin Irak'a müdahale etmesine sebep olmuş ve ABD Dış Politikasını bu yönde etkilemiştir.

Diğer bir bakış açısı ile ABD'nin istihbarat analiz tekniklerinden birisi olan *şeytanın avukatlığı*¹²⁸ yapmak gerekirse ve ABD'nin Irak'a müdahale etmek isteyerek dünya kamuoyundan destek almak ve müdahaleyi meşrulaştırmak adına çalışmalar yaptığını varsaydıığımızda dahi süreç istihbarat ve dış politika açısından başarısızlıkla sonuçlanmıştır. ABD ekonomik olarak Irak müdahalesinden ciddi anlamda etkilenmiştir. Bunun yanı sıra ABD kamuoyunda savaş karşıtı bir algı oluşmuştur ve dönemin karar alıcıları olan Cumhuriyetçi Parti ilerleyen süreçte Demokrat Parti'ye karşı kaybetmiştir. Politik karar alıcıların değişmesi ile rol algıları da değişmiş ve ABD askeri Irak'tan çekilmeye başlamıştır.

Örnek çalışmada analiz edildiği üzere kuramsal istihbaratın uygulamada farklılıklar göstermesi istihbarat-dış politika ilişkisinin olumsuz etkilenmesine yol açmıştır. Kuramsal olarak, üretilmesi gereken nesnel istihbarat uygulamada çeşitli etkenler sebebiyle nesnellliğini yitirebilmektedir. Bu durumun sonucu olarak devletler dış politika tercihlerinde rasyonel davranmayabilmektedirler. Bunun yanı sıra günümüz uluslararası sisteminde devletler yegane aktörler olarak kabul edilmemektedir. Devletlerarası kuruluşlar, devlet dışı aktörler de uluslararası sistemde birer etken haline

¹²⁷İstihbarat kurumlarının genel anlayışı da mümkün olduğunca savaşı önlemek ve savaştan kaçınmak şeklindedir. Aynı zamanda olası bir savaş durumunda avantaj sağlamak istihbarat yapılanmalarının temel görevidir.

¹²⁸Amerikan Hükümeti İstihbarat Analiz Teknikleri arasında olan "şeytanın avukatlığı" tekniği ve diğer analiz teknikleri hakkında detaylı bilgi için bkz. U.S. Government, *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis*, Mart 2009.

gelmişlerdir. Günümüz koşullarında bir istihbarat kuramı oluşturmak ve dış politikada kullanmak istenildiğinde bu kuramın temel niteliklerinin ne olacağı üzerine akademik tartışmalar gerçekleştirdiğimizde istihbarat kuramının şu temel niteliklere sahip olması gerekmektedir:

- İstihbarat nesnel olmalıdır.
- Olası tüm alternatiflere cevap verebilmelidir.
- Devletin kısa ve uzun vadeli tanımlanmış çıkarlarını maksimize etmeye yönelik olmalıdır.
- Uluslararası sistemdeki devlet/devlet dışı tüm aktörleri içermelidir.
- Kültürel motifleri rasyonel bir şekilde analiz edebilmelidir.
- Stratejik uyarı sağlamalıdır.
- Dinamik olmalı ve sistemdeki değişimlere ayak uydurabilmelidir.
- Operasyon kabiliyetine sahip olmalıdır.
- Hedef devletlerin siyasal, ekonomik ve sosyal alanları gibi tüm alanlarını içermelidir.
- Uluslararası sistemi etkileyecek düzeyde olmalıdır.
- Dış politikada uygulanabilir olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHBARATIN KURUMSAL ÇERÇEVESİ

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri ve bu faaliyetlerin Türk dış politikasına etkilerini analiz etmek için istihbarat faaliyetlerini gerçekleştiren resmi kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi edinmek gerekmektedir. Bu bölümde resmi kurum ve kuruluşlardan bahsedilerek Türkiye Cumhuriyeti istihbarat yapılanması ve stratejik istihbarat oluşum süreci ile elde edilen stratejik istihbaratın Türk dış politikasında uygulanması üzerine akademik tartışmalar aktarılacaktır.

Ülkemizde istihbarat çalışmaları gerçekleştiren kurumlar Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı bünyesinde hizmet vermektedir. Başbakanlık bünyesinde Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ve Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (KDGM) çalışmalar gerçekleştirmektedir. Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı'nın yanı sıra kuvvet komutanlıklarının ilgili istihbarat birimleri istihbarat çalışmaları gerçekleştirmektedir. İçişleri Bakanlığı bünyesinde ise Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, Jandarma Genel Komutanlığı'nın ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın ilgili birimleri istihbarat çalışmaları gerçekleştirmektedirler. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde ise Güvenlik ve İstihbarat Genel Müdürlüğü istihbarat çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bu kurumların dışında ülke genelinde stratejik istihbarat üreten ve uygulayan kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar Milli Güvenlik Kurulu, Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu ve Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu'dur.

3.1 TÜRKİYE'DE İSTİHBARAT FAALİYETLERİ YÜRÜTEN RESMİ KURUM VE KURULUŞLAR

3.1.1. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)

Milli İstihbarat Teşkilatı ülkemizin istihbarat yapılanmasının merkezinde bulunmaktadır. İstihbarat çalışmaları yürüten diğer kuruluşların aksine MİT'in temel görevini istihbarat faaliyetleri oluşturmaktadır. MİT'in görev alanını hem yurtiçi hem de yurtdışı faaliyetlerini kapsamaktadır. MİT, binlerce yıllık Türk istihbarat kültüründen beslenmektedir. Teşkilat, kuruluş tarihi olarak Milli Hizmet Emniyeti Riyaseti

(M.E.H./M.A.H.)'nin kuruluş tarihi olan 1927 yılını belirtmektedir.¹²⁹ Ancak genel kanı MİT'in Teşkilatı Mahsusa'nın devamı niteliğini taşıdığı şeklindedir. Bu sebeple MİT'in görev alanlarının ve niteliklerinin bu bölümde üzerinde durulacak Teşkilatı Mahsusa'dan günümüze kadar Türk istihbarat yapılanmalarından da dördüncü bölümde bahsedilecektir. 6 Temmuz 1965 tarihli ve 644 sayılı "Milli İstihbarat Teşkilatı" Kanunu ile kurulan MİT'in günümüzdeki görev yetki ve sorumluluklarının yasal dayanağını 1 Ocak 1984 tarihli 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu" oluşturmaktadır.¹³⁰ 1965 tarihli kanunda MİT, Başbakanlığa bağlı iken 1984 yılındaki yasa ile doğrudan Başbakan'a bağlanmıştır. MİT'in görev, yetki ve sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin; ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına ve güvenliğine, anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlara karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmaktır.¹³¹ Elde edilen istihbaratı, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak, devletin milli güvenlik siyaseti ile ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak ve ülkemize yönelik istihbarat çalışmalarına karşı koymaktır.¹³²

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına insan istihbaratı, teknik istihbarat ve karşı istihbarat (kontrespiyonaj) çalışmaları yürüten MİT, Türk istihbarat yapılanmalarını koordine eden kuruluştur. Aynı şekilde Türk dış politikası için gerekli stratejik istihbaratın üretilmesi süreci çoğunlukla MİT bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Devletin diğer bakanlıkları ve kamu kuruluşları; görevlerinin gerektirdiği istihbaratı oluşturmak, MİT tarafından istenen istihbarat ve haberleri elde etmek, istihbarata karşı koymak ve elde ettikleri milli güvenliğe ilişkin haber ve istihbaratı ivedilikle MİT'e ulaştırmakla yükümlüdürler.¹³³ MİT'i istihbarat faaliyetleri gerçekleştiren diğer resmi kuruluşlardan ayıran bir diğer husus ise yetkili makamlarca

¹²⁹ <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A2_1.html#A2> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³⁰ <<http://www.mit.gov.tr/gorev.html>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³¹ <<http://www.mit.gov.tr/gorev.html>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³² <<http://www.mit.gov.tr/g-gorev.html>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³³ <<http://www.mit.gov.tr/g-devlet.html>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

gerekli görülen durumlarda MİT'in diğer devletlerin istihbarat yapılanmaları ile görüşebilme ve ortak çalışmalar gerçekleştirebilme yetkisine sahip olmasıdır.

Özetlemek gerekirse MİT, ülkemize yönelen iç ve dış tehditlerin belirlenmesi ve önlenmesi, devletin politikalarını belirleyen kişi ve kurumların istihbarat ihtiyaçlarının karşılanması ve ülkemizin stratejik istihbaratının üretilmesi gibi alanlarda ülkemizin en yetkili kurumudur. Aynı şekilde bakanlıklar ve diğer kamu kuruluşlarının istihbarat ihtiyaçlarının karşılanması ve istihbarat koordinasyonunu sağlaması, istihbarat çalışmalarının ve elde edilen istihbaratın dış politika sürecine dâhil edilmesi açısından ülkemizin istihbarat alanında en kritik kurumudur.

3.1.2. Genelkurmay Başkanlığı

Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde hizmet veren ülkemizin askeri istihbarat teşkilatlanmaları Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı, Genelkurmay Siber Savunma Komutanlığı ve kuvvet komutanlıklarının istihbarat birimleridir. Bu birimlerin çalışma alanlarını genellikle askeri ve teknik istihbarat faaliyetleri oluşturmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı'nın ilgili birimlerinin gerçekleştirdiği istihbarat çalışmalarının yasal dayanağını 31 Temmuz 1970 tarihli "Genelkurmay Başkanı'nın Görev ve Yetkilerine Ait Kanun" (1324 sayılı kanun)¹³⁴ oluşturmaktadır. Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı'nın görevi diğer devletlerin askeri kapasiteleri hakkında açık ve kapalı kaynaklardan istihbarat elde edilmesi ve elde edilen istihbarat kapsamında devlet politikalarına rehberlik edilmesidir.¹³⁵

Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde faaliyet yürüten *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*'nin kuruluş tarihi M.Ö. 209 yılıdır. Mete Han tarafından ilk düzenli ordunun kurulduğu tarih Türk Kara Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.¹³⁶ Kara Kuvvetleri'nin dış tehditlerin bertaraf edilmesi, iç istikrarın sağlanması ve uluslararası istikrarın sağlanmasına yönelik görevleri bulunmaktadır. Türk dış politikasına doğrudan veya dolaylı olarak etki eden görevleri dış tehditlerin bertaraf edilmesi ve uluslararası istikrarın sağlanmasına yönelik olanlardır.

¹³⁴ Genelkurmay Başkanı'nın Görev ve Yetkilerine Ait 1324 sayılı kanun hakkında detaylı bilgi için bkz. <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1324.pdf>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³⁵ Serhat Tezsever, *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*, İstanbul, 1999, s.161.

¹³⁶ <http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

Dış tehditlerin bertaraf edilmesi açısından görev ve sorumlulukları: savaşı önlemek için etkin ve caydırıcı bir kara gücü oluşturmak ve idame ettirmek, ülke topraklarını savunmak, milli sınırların güvenliğini sağlamak ve ittifak üyelerine yönelik tehditlerde kuvvet kullanımına karşı hazırlıklı olmaktır.¹³⁷ Uluslararası istikrarın sağlanmasına yönelik görev ve sorumlulukları ise barışa destek harekâtı görevleri, dost ve müttefik ülkelere askeri yardım, silahsızlanma ve silahların kontrolüdür.¹³⁸

Kara Kuvvetleri bünyesinde bulunan Kara Kuvvetleri İstihbarat Daire Başkanlığı görev ve sorumlulukları çerçevesinde diğer devletlerin askeri kapasiteleri, askeri yapılanmaları ve niyetleri hakkında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirilerek elde edilen istihbaratı Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı'na ileterek istihbaratın güvenlik ve dış politika sürecine dâhil olmasını sağlamaktadır. Ayrıca ülkemizin sınırlarına yönelik istihbarat çalışmalarını Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Daire Başkanlığı ile birlikte gerçekleştirmektedirler. Bu yetki ve görevlerinin dışında bir dış politika tercihi olarak düzenlenen ortak operasyonlar, barışı koruma operasyonları gibi uluslararası platformlarda gerçekleşen eylemlerde “fact finding”¹³⁹ çalışmaları yaparak istihbarat elde etmektedirler. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin genel yapısı itibariyle en önemli komutanlık olarak lanse edilen Kara Kuvvetleri Komutanlığı istihbarat çalışmaları açısından da TSK içerisinde en geniş çalışma alanına sahip kurumdur.

Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde istihbarat faaliyetleri yürüten *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı*'nin kuruluş tarihi 19 Mayıs 1090 olarak gösterilmektedir. Çaka Bey'in Bizans donanmasını yendiği Koyun Adaları Zaferi, Türk Deniz Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁰ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın görev ve sorumlulukları şu şekildedir: ülkenin denizden gelecek tehditlere karşı savunulması ile

¹³⁷<<http://www.kkk.tsk.tr/>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³⁸<<http://www.kkk.tsk.tr/GenelKonular/Vazife/icerik.asp>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹³⁹Fact finding çalışmaları uluslararası bir krizin sebeplerine yönelik gerçekleştirilen bir istihbarat tekniğidir. Uluslararası bir kriz durumunda bu tekniği genellikle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) veya Kuzey Atlantik Paktı (NATO) gibi uluslararası örgütlenmeler tercih etmektedir. Elde edilen istihbarat doğrultusunda koordinasyon çalışmalarına yön verilmektedir.

¹⁴⁰<http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

deniz alaka ve menfaatlerinin korunması ve kollanması, görevi harbe hazır deniz ve deniz hava kuvvetinin idamesi ve etkinlikle kullanılması ve harbe hazır olunmasıdır.¹⁴¹

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde bulunan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı İstihbarat Daire Başkanlığı, görev ve sorumlulukları çerçevesinde diğer devletlerin deniz kuvvetlerinin kapasiteleri, askeri yapılanmaları ve niyetleri hakkında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirip elde edilen istihbaratı Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı'na ileterek istihbaratın güvenlik ve dış politika sürecine dahil olmasını sağlamaktadır. Ayrıca ülkemizin uluslararası hukuk ve devletlerarası antlaşmalarla belirlenen deniz sınırlarının güvenliği ile sınırlara yönelik istihbarat faaliyetlerini Sahil Güvenlik Komutanlığı ile birlikte gerçekleştirmektedirler.

Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde istihbarat faaliyetleri yürüten bir diğer kurum olan *Hava Kuvvetleri Komutanlığı*'nin kuruluş tarihi 1 Haziran 1911 olarak gösterilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda havacılık teşkilatının oluşturulduğu tarih, Türk Hava Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.¹⁴²

Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın görev ve sorumlulukları şu şekildedir: Türk vatanına ve Türk milletine havadan gelebilecek tehdit ve tehlikelerin önlenmesi, muhtemel bir savaşta Kara ve Deniz Kuvvetleri'nin görevlerine yardımcı olunması, sahip olduğu üstün sürat ve tahrip gücü olan silah ve vasıtaları ile düşmanın saldırgan niyetinden caydırılması, Türk Hava Sahası'nın korunması ve savaş durumunda düşmanın önemli askeri hedeflerinin tahrip edilmesi.¹⁴³

Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde bulunan Hava Kuvvetleri Komutanlığı İstihbarat Dairesi Başkanlığı, görev ve sorumlulukları çerçevesinde diğer devletlerin hava kuvvetlerinin kapasiteleri, yapılanmaları ve niyetleri hakkında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirerek elde edilen istihbaratı Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı'na ileterek istihbaratın güvenlik ve dış politika sürecine dahil olmasını sağlamaktadır. Ayrıca ülkemizin sınırları ile ilgili havadan keşif yapılması ile elde edilen istihbaratı da üretmektedirler.

¹⁴¹<http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/GOREVI.php?strAnaFrame=Gorevi&strIFrame=GuneyDenizSahaKomutanligininGorevleri&intSelect=3&CSRF_TOKEN=b7aa0740eaa452a35d8fc2880a2719c76dc590db> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹⁴²<http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

¹⁴³<<http://www.hvkk.tsk.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=6>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013)

3.1.3. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı kamu idaresi alanında faaliyetlerde bulunmaktadır. Ülkemizin sınırları içerisinde gerçekleştirilen askeri olmayan istihbarat faaliyetlerini MİT dışında İçişleri Bakanlığı'na bağlı kurumlar da gerçekleştirmektedirler. Kurumların gerçekleştirdiği istihbarat faaliyetleri iç istihbarat faaliyetleridir ve doğrudan Türk dış politikasına etki etmemektedir. Ancak iç güvenliğin sağlanması ve ülkemizde diğer devletlerin/oluşumların gerçekleştirdiği istihbarat faaliyetlerinin engellenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmeleri sebebiyle dolaylı olarak dış politikaya etki etmektedirler.

3.1.3.1. Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM)

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün temel görevini ülke içinde asayişin sağlanması oluşturmaktadır. EGM bünyesinde istihbarat faaliyetlerini ise 1951 yılında kurulan İstihbarat Dairesi Başkanlığı 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu çerçevesinde yürütmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı görev ve sorumlulukları şu şekildedir:

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirler almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere iç ve dış tehdit oluşturan faaliyetlere karşı ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunmak, elde edilen istihbaratı hızlı, etkin ve güvenilir şekilde değerlendirerek, ilgili makam, kurum ve kuruluşlara gizlilik kurallarına uygun olarak ulaştırmak.¹⁴⁴

İstihbarat Dairesi Başkanlığı görev ve sorumlulukları çerçevesinde ülke içindeki asayişe yönelik istihbarat çalışmaları yürütmektedir. Ayrıca önleyici istihbarat çalışmalarında bulunarak vatandaşların ve devlet kurumlarının güvenliğini sağlamaktadır. Bünyesinde bulunan İstihbarat Akademisi (İSAK) ile akademik düzeyde istihbarat çalışmaları gerçekleştirilerek istihbarat stratejileri üretmektedir.

3.1.3.2. Jandarma Genel Komutanlığı

Jandarma Genel Komutanlığı; eğitim ve öğretim ile askeri kanun ve nizamların kendisine verdiği görevler yönünden Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş görevlerinin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır.¹⁴⁵ Jandarma Genel

¹⁴⁴<<https://www.egmidb.gov.tr/index.php?page=establishment&act=vision>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013)

¹⁴⁵<<http://www.jandarma.gov.tr/>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

Komutanlığı bünyesindeki Jandarma İstihbarat Daire Başkanlığı 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu çerçevesinde polis teşkilatlanmalarının bulunmadığı bölgelerde polisin istihbarat görevlerini yerine getirmektedir. Ayrıca sınır güvenliğine yönelik istihbarat çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

3.1.3.3. Sahil Güvenlik Komutanlığı

Sahil Güvenlik Komutanlığı hizmet yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı silahlı bir kuvvet olarak, ülkemizin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimimiz altında bulunan tüm deniz alanlarında faaliyetler gerçekleştirmektedir.¹⁴⁶ Sahil Güvenlik Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu çerçevesinde ülkemizin iç sularında, karasularında ve uluslararası hukukça belirlenen egemenlik alanlarımızda istihbarat faaliyetleri yürütmektedir. Ayrıca deniz kıyılarındaki patlayıcı maddelerin tedbirinin alınması ve karasularımıza giren gemilerin silah denetiminin yapılmasını sağlayarak ülke güvenliğine katkıda bulunmaktadır.¹⁴⁷

3.1.4. Dışişleri Bakanlığı

6004 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre Dışişleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri özetle şu şekildedir: Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasının tespiti için hazırlık çalışmaları yapmak ve hükümet tarafından tespit edilen dış politikayı uygulamak ve koordine etmek, Türkiye Cumhuriyeti'ni ve hükümetini yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar nezdinde temsil etmek, diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca dış politika ile bağlantılı olarak yurtdışında yürütülen faaliyetlerin denetimi ve koordinasyonunu sağlamak ve hükümeti dış dünyadaki gelişmeler ve değişen şartlar konusunda bilgilendirmektir.¹⁴⁸

Dışişleri Bakanlığı bünyesinde istihbarat faaliyetlerini Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü yürütmektedir. Müdürlük, yurtdışında ülkemiz aleyhine gerçekleştirilen faaliyetlere yönelik istihbarat çalışmaları yürütülmektedir. Gerçekleştirdiği çalışmalar sınırlarımızı ve iç politikamızı kapsamadığından dış

¹⁴⁶<http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/plan_prensip/gorevler/gorevler.asp> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁴⁷<http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/plan_prensip/gorevler/gorevler.asp> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁴⁸<<http://www.mfa.gov.tr/mevzuat.tr.mfa>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

istihbarat çalışmalarıdır. Ayrıca yurtdışında bulunan diplomatik temsilcilikler kanalıyla ve MİT işbirliğiyle diğer devletler hakkında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirilmektedirler. Dışişleri Bakanlığı ülkemizin istihbarat kurumlarınca elde edilen istihbaratın politik karar alıcıların kararları doğrultusunda Türk dış politikasına dâhil edilmesinde ve uygulanmasında yetkili bir kurumdur.

3.1.5. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (KDGM)

Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, terörle mücadeleyle ilişkin politika ve stratejileri geliştirmek ve bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla 2010 yılında kurularak İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ancak 08.07.2011 tarihinde yapılan değişiklikle kurum Başbakanlığa bağlanmıştır.¹⁴⁹ KDGM'nin operasyonel yetkisi bulunmamaktadır.

Terör ve güvenlik politikaları alanında çalışmalar yürüten KDGM'nin temel görevleri şu şekildedir: terörle mücadele alanında; araştırma, analiz, izleme ve değerlendirme çalışmaları yaparak politika ve stratejiler üretmek, güvenlik kuruluşları ve istihbarat birimlerinden gelen stratejik istihbaratın analizini gerçekleştirmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlamak.¹⁵⁰

KDGM'yi diğer istihbarat kurumlarından ayıran iki temel fark bulunmaktadır. Bunlar; operasyonel bir yapılanma olmaması ve sadece teröre yönelik faaliyetler gerçekleştirmesidir. Bu sebeplerden KDGM Türk dış politikasına doğrudan etki eden bir kurum değildir. Ancak gerçekleştirdiği çalışmaların stratejik istihbarat çalışmaları olmasından kaynaklanarak Türkiye'nin ulusal güvenlik politikasına etki etmektedir. Güvenlik ve terör konularında ürettiği stratejik istihbarat dolaylı olarak Türk dış politikası ve karar alıcılarına etki etmektedir.

3.1.6. Ülke Genelinde Stratejik İstihbaratı Üreten ve Uygulayan Kurumlar

Ülke genelinde stratejik istihbarat üreten ve uygulayan kurumlar bir çatı niteliği taşımaktadır. Bu kurumlarda devletin çeşitli istihbarat teşkilatlarının elde ettiği taktik istihbaratlar ve gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda üretilen stratejik istihbaratlar devletin politikalarında uygulamaya sokulmaktadır. Yetki ve alanlarına göre düzenlenen kurumlardan ilki *Milli Güvenlik Kurulu*'dur.

¹⁴⁹<<http://www.kdgm.gov.tr/?ax=kdgmHakkimizda>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁵⁰T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, *2010 Yılı İdare Faaliyet Raporu.* ; T.C. Başbakanlık Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, *2012 Yılı İdare Faaliyet Raporu.*

Milli Güvenlik Kurulu 1982 Anayasası'nın 118. Maddesi gereğince 1.1.1983 gün ve 2945 sayılı kanun ile kurulmuştur.¹⁵¹ Milli Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşmaktadır. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri toplantılara katılmaktadır ancak oy yetkisi bulunmamaktadır.¹⁵² Milli Güvenlik Kurulu'nun görevleri özetle şu şekildedir:

Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanmasına yönelik kararların alınması ve koordinasyonun sağlanması, milli güvenlik siyaseti doğrultusunda tespit edilen milli hedeflerin ve hazırlanan milli planların gerçekleştirilmesine yönelik tedbirlerin alınması, milli güç unsurlarının ve ülkenin siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel ve teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin sağlanması hususunda tespitler yapılması, devletin temel dinamiklerine yönelmiş yurtiçi ve yurtdışı tehditlere karşı koyulması, tehdidi etkisiz kılmak için gerekli stratejiler ve temel esaslar ile birlikte planlama ve uygulama hizmetleri konusunda görüşlerin belirtilmesi, olağanüstü durumlarda sıkıyönetim, seferberlik ve savaş ilanına yönelik görüş bildirimini.¹⁵³

Ülkemizin askeri ve sivil politik karar alıcılarını bir araya getiren MGK, ulusal politikalar, ulusal güvenlik politikaları ve dış politikanın belirlenmesinde ve uygulanmasında en yetkili kurumdur. Bu bakımdan üretilen stratejik istihbaratın en yetkili mercilerce ele alınarak politikalara dönüştürüldüğü bir platformdur.

Ülke genelinde stratejik istihbarat üreten ve uygulayan diğer kurum *Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu*'dur (MİKK). MİKK, Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetleri ile ilgili koordinasyonun sağlanması ve istihbarat çalışmalarının yönetilmesi amacıyla MİT tarafından kurulmuştur.¹⁵⁴ MİKK, MGK Genel Sekreteri veya yardımcısı, Genelkurmay İstihbarat Başkanı veya yardımcısı, bakanlıkların müsteşarlıkları, kurum ve kuruluşların yetkili amirleri, MİT'in ilgili

¹⁵¹<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/tarihce_4.html> Erişim Tarihi: 05.06.2013

¹⁵²<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/tarihce_4.html> Erişim Tarihi: 05.06.2013

¹⁵³<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/tarihce_4.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁵⁴<<http://www.mit.gov.tr/kanun05.html>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

başkanları ile MİT Müsteşarı'nın çağıracağı diğer kamu görevlilerinin iştiraki ile 3 ayda bir toplanmaktadır.¹⁵⁵ Kurul ülkemizin istihbarat sorunları, stratejileri ve güvenliği alanında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması amacıyla kurulmuştur. Güvenlik ve dış politikada kullanılacak stratejik istihbaratın üretilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Ülke genelinde stratejik istihbarat üreten ve uygulayan bir diğer kurum ise *Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu*'dur. 5952 sayılı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulan Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu, güvenlik kuruluşları ile ilgili kurumlar arasında terörle mücadele alanında gerekli koordinasyonu sağlamak ve bu alandaki politika ve uygulamaları değerlendirmek amacıyla kurulmuştur.¹⁵⁶ Kurul içişleri bakanının başkanlığında, Genelkurmay İkinci Başkanı, Jandarma Genel Komutanı, MİT Müsteşarı, Adalet Bakanlığı Müsteşarı, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, KDGM Müsteşarı, Emniyet Genel Müdürü ve Sahil Güvenlik Komutanı'ndan oluşmaktadır.¹⁵⁷ Kurulun görev alanı sadece terör faaliyetlerine yönelik olduğundan Türk dış politikasına doğrudan etki etmemektedir. Ancak terör faaliyetleri belirli durumlarda sınır aşan bir nitelik kazandığından dolayı ülkemizin dış politikasının etkileyebilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti istihbarat sisteminde belirttiğimiz kurumların dışında teknik istihbarat faaliyetleri gerçekleştiren iki kurum bulunmaktadır. Bunlardan ilki Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'dır (TİB). TİB ülkemizin istihbarat kuruluşlarının görevleri kapsamında gerekli olan teknik ve sinyal istihbaratı sağlamakla yükümlüdür.¹⁵⁸ Aynı şekilde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu da teknik istihbarat çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin istihbarat sistemini özetlemek gerekirse istihbarat; MİT, Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıklarının istihbarat birimleri, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, Jandarma Genel Komutanlığı'nın ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın istihbarat birimleri ile Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Güvenlik Genel Müdürlüğü, TİB ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından toplanarak

¹⁵⁵<http://www.mit.gov.tr/kanun05.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁵⁶<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5952.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁵⁷<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5952.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

¹⁵⁸http://www.tib.gov.tr/tr/tr-menu-3-baskanligin_gorevleri.html (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

kıymetlendirilmektedir. Elde edilen istihbarat alanlarına göre MİT, Genelkurmay Başkanlığı, Dışışleri Bakanlığı ve KDGM tarafından değerdendirilmektedir. Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu ve Terör Koordinasyon Kurullarınca istihbarat birimleri arasında koordinasyon sağlanmaktadır. İstihbarat süreci sonucunda elde edilen stratejik istihbarat ise Milli Güvenlik Kurulu ve Dışışleri Bakanlığı kanalıyla ÷lkemizin güvenlik ve dış politikasında kullanılmak üzere politik karar alıcılara sunulmaktadır. İç istihbarat faaliyetleri dolaylı olarak dış istihbarat faaliyetleri ise doğrudan Türk dış politikası yapım sürecine dahil edilmektedir. Karar alıcıların dahilinde stratejik istihbarat Türk dış politikasının oluşturulmasına ve yönlendirilmesinde kullanılmaktadır.

Hukuksal olarak her bir istihbarat yapılanmasının görev alanlarının belirlendiğı ve kurumlar arası işbirliğinin vurgulandığı Türkiye Cumhuriyeti istihbarat sistemi, uygulamada sıkıntılar çekmektedir. Bu durum başta güvenlik ve dış politika olmak üzere devlet politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında ciddi problemlere yol açmaktadır. Uygulamada yaşanan problemler ve söz konusu problemlerin nedenlerinden dördüncü bölümde detaylıca bahsedilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ (STRATEJİK) İSTİHBARAT - DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

Türkiye Cumhuriyeti'nde stratejik istihbarat – dış politika ilişkisini analiz etmeye yönelik akademik tartışmalara odaklanmadan önce üzerinde durulması gereken birkaç husus bulunmaktadır. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında izlenen dış politikayı analiz etmek için Birinci Dünya Savaşı ile cumhuriyetin kuruluş tarihi arasındaki yıllarda gerçekleşen dinamikler ve bu dönemde gerçekleşen istihbarat faaliyetleri incelenmelidir. Gerekli analizler gerçekleştirildikten sonra kuruluşundan günümüze kadar Türk dış politikasının kuramsal çerçevesi üzerinde durmak gerekmektedir.

Çalışma 1918-1923: I. Dünya Savaşı'nın ardından Cumhuriyet'e, 1923-1947: Cumhuriyet'in kuruluşundan Soğuk Savaş'a, 1947-1991 Soğuk Savaş yılları, 1991-2001 Soğuk Savaş sonrası yıllar ve 11 Eylül'den günümüze şeklinde kronolojik olarak dönemlere ayrılacaktır. Çalışmaya konu olan dönem ile ilgili Türk dış politikası, iç ve dış dinamikler ile dönemde gerçekleştirilen iç ve dış istihbarat faaliyetleri dönemin olayları ile harmanlanarak analiz edilecektir. Ayrıca dönemlerin içinde yer alan istihbarat yapılanmaları, değişimleri ve dış politikaya etkileri de çalışmanın içerisinde yer alacaktır. Devlet arşivlerindeki istihbarat belgelerinin gizlilik içermesi sebebiyle çalışmaya konu olan tarihte yaşanan iç ve dış gelişmeler akademik bir bakış açısıyla istihbarat ile ilişkilendirilecektir.

4.1. 1918-1923: I. DÜNYA SAVAŞI'NIN ARDINDAN CUMHURİYET'E

Mütareke Dönemi olarak da adlandırılabilen bu süreçte henüz Türkiye Cumhuriyeti kurulmadığı için Türk dış politikasından bahsetmemiz mümkün olmamaktadır. Ancak Mütareke Dönemi'nde gerçekleşen olaylar ve gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri cumhuriyetin kurulmasında önemli rol oynamıştır. Bu durumun sonucu olarak Türkiye Cumhuriyeti dış politikası, Mütareke Dönemi'nde gerçekleşen olaylar ve dinamikler çerçevesinde gelişmiştir.

4.1.1 İç Ortam ve Dış Dinamikler

Mütareke Dönemi'nin dinamikleri incelendiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı İmparatorluğu öncelikle 30 Ekim 1918 tarihinde galip İtilaf Devletleri ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamıştır. Antlaşma Osmanlı ordusunun pasifleştirilmesine, Doğu Anadolu bölgesinde bir Ermeni Devleti kurulmasına ve Osmanlı'nın işgaline yönelik maddeler içermektedir. Antlaşmaya müteakiben Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'un işgali gerçekleşmiştir. Daha sonra Osmanlı İmparatorluğu 10 Ağustos 1920 tarihinde İtilaf Devletleri ile Sevr Antlaşması'nı imzalamıştır. Antlaşma ülkenin sınırları, boğazların denetimi, azınlık hakları ve Ermeni Devleti kurulması gibi konularda Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasına ve etkisizleştirilmesine yönelik maddeler içermektedir. Antlaşma, Meclisi Mebusan tarafından onaylanmamıştır. Antlaşmalara paralel olarak Anadolu genelinde ayrılıkçı hareketler oluşmuştur. Bu gelişmelere tepki olarak 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal'in¹⁵⁹ başlattığı Milli Mücadele Hareketi ile yabancı devletler arasında gerçekleşen muharebeler sonucunda Kurtuluş Savaşı kazanılarak 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde ise Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Dönemin genel politikası Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanması üzerine kurulmuştur. Bu süreçte dönemin istihbarat oluşumlarının ve faaliyetlerinin bağımsızlığın kazanılmasına büyük katkıları olmuştur.

4.1.2. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri

Dönemin istihbarat oluşumları temelde işgal altındaki İstanbul ve Anadolu topraklarında işgalci devletlere karşı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Aynı şekilde istihbarat oluşumları Milli Mücadele Hareketi'ne askeri ve lojistik destek sağlamak amacı ile faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu oluşumlardan dolaylı olarak Milli Mücadele'ye zararı olanlar da bulunmaktadır. Dönemin istihbarat oluşumları Karakol Cemiyeti, Zabitan Grubu, Yavuz Grubu, Hamza, Mücahid, Muharip ve Felah Grupları, Askeri Polis (Ayn-Pe) Teşkilatı, Müsellah Müdafaa-i Milliye (MİM-MİM), Tedkik Heyeti Amirlikleri ve Geçit Teşkilatı'dır.

Mütareke Dönemi olarak adlandırılan Birinci Dünya Savaşı sonrası ile Cumhuriyet'in kurulmasına kadar olan dönemin ilk istihbarat yapılanması *Karakol*

¹⁵⁹Mustafa Kemal o tarihte henüz Atatürk soyadını almamıştır.

Cemiyeti'dir.¹⁶⁰ Cemiyet Ekim/Kasım 1918 ile 16 Mart 1920 tarihleri arasında faaliyetlerde bulunmuştur. Karakol Cemiyeti'nin kurulmasında Teşkilat-ı Mahsusa kadroları etkili olmuştur ve kurucu kadrolar dönemin İttihatçılarından oluşmaktadır.¹⁶¹ İşgal altında çeşitli istihbarat faaliyetleri gerçekleştiren örgütün Milli Mücadele'ye yaptığı en büyük hizmetler; İstanbul'dan Anadolu'ya silah, cephane ve subayların kaçırılması ile İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin planlarını Mustafa Kemal Paşa'ya iletmektir.¹⁶² İlerleyen süreçte Milli Mücadele unsurları ile fikir ayrılıkları yaşayan grup tasfiye edilmiştir.¹⁶³

Zabitan Grubu, Karakol Cemiyeti'nin devamı niteliğindedir. Karakol Cemiyeti yöneticileri tarafından 27 Ekim 1920 tarihinde yapılandırılan oluşum Anadolu'ya istihbarat, subay, silah ve cephane sevk edilmesinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur.¹⁶⁴ Ancak bir başka istihbarat oluşumu olan Hamza Grubu ile rekabet edilmesi ve istihbarat faaliyetlerinde yaptıkları hatalar grubun lağvedilmesine sebep olmuştur.¹⁶⁵ Lağvedilen Zabitan Grubu adını değiştirerek *Yavuz Grubu* olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Anadolu'ya sevk edilmek üzere saklanan mühimmatı Yavuz Grubu ile ilişkili kişiler tarafından İngilizlere ihbar edilmesi ile grubun yönetici kadrosu ile Ankara Hükümeti arasında başlayan mücadelenin sonucu olarak grubun faaliyetleri etkinliğini yitirmiştir.¹⁶⁶

¹⁶⁰Erdal İlter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013). ; Murat Aydoğdu, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti- Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı", *T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 75, Kasım 2009, <<http://atam.gov.tr/kocaeli-yarimadasinda-karakol-cemiyeti-mustafa-kemal-pasa-rekabeti-ve-yahya-kaptan-olayi-i/>> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁶¹Erdal İlter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).; A. A. Cruickshank, "The Young Turk Challenge in Postwar Turkey", *Middle East Journal*, Cilt 22, Sayı 1, Kış 1968, s.17.

¹⁶²Erdal İlter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).; Betül Aslan, "Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma", *Atatürk Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2004, s.34.

¹⁶³Rahmi Doğanay, "Milli Mücadele Döneminde Türkiye, Sovyet Rusya ve İtilaf Devletlerinin Kafkas Politikaları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, Temmuz 2009, s.287.

¹⁶⁴Erdal İlter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> Erişim Tarihi: 03.06.2013; Mesut Aydın, "Milli Mücadele Yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Lehinde İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Grup: Zabitan Grubu (27 Ekim 1920-20 Eylül 1921)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 5, 1990, s.14.

¹⁶⁵Erdal İlter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁶⁶Erdal İlter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasının ardından ülkedeki gizli direniş gruplarının tek çatı altında toplanması ve idare edilmesi amacıyla Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti (Genelkurmay Başkanlığı) tarafından 23 Eylül 1920 tarihinde *Hamza Grubu* kurulmuştur. Hamza Grubu Anadolu'ya subay, silah, cephane ile malzeme sevkiyatında önemli görevler üstlenmiş ve istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmiştir.¹⁶⁷ Grubun şifre anahtarlarının düşmanın eline geçmesi sebebiyle grup adını *Mücahid* olarak değiştirmiştir.¹⁶⁸ Daha sonra adını *Muharip* olarak değiştiren grup 31 Ağustos 1921 tarihinde *Felah Grubu* adını almıştır.¹⁶⁹

Felah Grubu Anadolu'ya silah ve cephane sevkiyatına yönelik istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra mücadele lehine propaganda çalışmaları gerçekleştirmiş ve Yunan ordusu ile Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin ajanlarına yönelik faaliyetler yürütmüştür.¹⁷⁰ Bu gruplar haricinde İmalat-ı Harbiye, Muavenet-i Bahriye, Namık, Ferhat ve Kerimi grupları da Anadolu'ya silah, cephane, malzeme ve istihbarat sağlanması konusunda faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹⁷¹

Askeri Polis (Ayn-Pe) Teşkilatı karşı istihbarat çalışmaları ve propagandaya karşı koymak amacıyla 18 Temmuz 1920 tarihinde Garp Cephesi Komutanlığı bünyesinde kurulmuştur.¹⁷² Başlangıçta başarılı çalışmalar gerçekleştirmesine rağmen yetkilerini aşan faaliyetler gerçekleştiren teşkilat 21 Mart 1921 tarihinde lağvedilmiştir.¹⁷³ 1921 yılında Fevzi Çakmak Paşa'nın direktifleri ile kurulan *Müsellah Müdafaa-i Milliye*

¹⁶⁷Erdal İter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013). ; Mesut Aydın, "Hamza Grubu (23 Eylül 1920- 15 Aralık 1920)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 1989, s.371.

¹⁶⁸Erdal İter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁶⁹Erdal İter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁷⁰Erdal İter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013). ; Mesut Aydın, "Milli Mücadele Dönemi'nde Anadolu'da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 2, Sayı 5, 1990, s.33.

¹⁷¹Erdal İter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁷²Aslıhan Betül Özdemir, "Türk İstihbarat Tarihi ve Atatürk", *Hukuk Gündemi*, Atatürk Özel Sayısı, 2003, s.17. ; Hamit Pehlivanlı, "Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 2, Sayı 8, 1991, s. 678.

¹⁷³Erdal İter, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

(*MİM MİM*) 3 Mayıs 1921 tarihinde TBMM tarafından resmen kabul edilmiştir.¹⁷⁴ MİM MİM Grubu silah ve cephane sevkiyatı ile yabancı ordular ve misyonlar hakkında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmiştir.¹⁷⁵ Grubun faaliyetlerine 5 Ekim 1923 tarihinde son verilmiştir.¹⁷⁶

Askeri Polis Teşkilatı'nın devamı olarak kurulan Tedkik Heyeti Amirlikleri komünist faaliyetler, ajanlık faaliyetleri, azınlıkların tutumları, Yunan işgalleri ve halkın Milli Mücadele'ye desteği gibi konularda faaliyetler gerçekleştirmişlerdir.¹⁷⁷ Personelinin açığa çıkması sebebiyle 22 Haziran 1922 tarihinde lağvedilmiştir.¹⁷⁸ 1922-1923 yılları arasında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla *Geçit Teşkilatı* kurulmuştur. Teşkilat, Lozan Barış Antlaşması sonrası 8 Ağustos 1923 tarihinde lağvedilmiştir.¹⁷⁹

Mütareke Dönemi olarak adlandırdığımız ve Türk Kurtuluş Savaşı'nın gerçekleştiği dönemde oluşan istihbarat yapılanmaları Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kurulan Teşkilatı Mahsusa'nın devamı niteliği taşımaktadır. İttihatçı kadroların kurduğu istihbarat oluşumları temelde vatan işgaline karşı oluşan bir refleksle ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra Ankara Hükümeti ile işbirliği yaparak Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında büyük rol oynamışlardır. İşgal altındaki topraklardan Kurtuluş Savaşı kadrolarına silah, cephane ve subay sevkiyatını çoğunlukla istihbarat oluşumları üstlenmiştir ve başarılı çalışmalarda bulunmuşlardır. Anadolu'daki ayrılıkçı azınlık ayaklanmalarına karşı istihbarat faaliyetleri yürüten oluşumlar bir yandan da işgalci kuvvetler hakkında istihbarat çalışmaları gerçekleştirmiştir. Kurtuluş Savaşı esnasında İngiliz ve Yunan karargâhlarından elde

¹⁷⁴Erdal İlder, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁷⁵Necdet Ekinci, "Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Anadolu'daki Türk ve Düşman Gizli Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14, 1994, s.175.

¹⁷⁶Erdal İlder, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁷⁷Erdal İlder, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).; Hamit Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri*, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, 1993, s.23.

¹⁷⁸Erdal İlder, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

¹⁷⁹Erdal İlder, *a.g.e.* <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013). ; Hamit Pehlivanlı, "Mudanya Mütarekesi ile Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti'nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı", *T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 32, Temmuz 1995.

edilen istihbarat askeri üstünlük ve coğrafi avantaj sağlanmıştır. Ayrıca ulusal ve uluslararası propaganda faaliyetleri yürüten istihbarat oluşumları halkın ve uluslararası kamuoyunun desteğinin kazanılmasında önemli görevler üstlenmiştir.

Dönemin zor koşullarında faaliyet gösteren ve ulusal bir yapı kazanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda önemli bir role sahip olan istihbarat yapılanmaları savaş durumunda istihbaratın önemi ve işlevi konusunda iyi bir örnek teşkil etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından oluşturulan istihbarat teşkilatlanmalarına yetişmiş kadrosunu ve tecrübelerini aktararak dönemin dış politika yapım sürecinde de yer almıştır. Mütareke Dönemi'nden günümüze kadar olan süreçte faaliyet gösteren istihbarat teşkilatlanmaları, koşulların zorluğu ve buna paralel olarak elde edilen başarılarla oranla kıyaslandığında en başarılı istihbarat yapılanmalarının bu dönemde faaliyetler gerçekleştiren oluşumlar olduğu söylenebilmektedir.

4.2. 1923-1947: CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN SOĞUK SAVAŞ'A

Cumhuriyetin ilan edilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin resmen kuruluşundan Soğuk Savaş'ın başladığı (aynı zamanda stratejik istihbarat kavramının ortaya çıktığı) 1947 yılına kadar olan süreçte Türk dış politikasından ve dış politika oluşum sürecine etki eden istihbarat faaliyetlerinden söz edilecektir. Tarih itibarıyla gerçekleştirilen faaliyetlerden stratejik istihbarat kavramı adı altında bahsedilmeyecek ancak stratejik istihbarat kavramının unsurları ile paralel çalışmalar gerçekleştirilecektir. Gerçekleştirilen istihbarat çalışmalarını analiz edebilmek için öncelikle Türk dış politikasının genel durumuna dair teorik bakış açıları ve dönemin iç ve dış dinamiklerinden özetle bahsedilecektir.

4.2.1. Türk Dış Politikasının Kuramsal Çerçevesi

Türk dış politikasının kuramsal çerçevesini ve altyapısını oluşturan birçok unsur bulunmaktadır. Türk dış politikası bir yandan Osmanlı İmparatorluğu döneminden etkilenirken diğer yandan Osmanlı'yı reddetmektedir. Kültürel, tarihsel ve jeopolitik arka planlar Türk dış politikasının oluşumu, algıları ve karar verme süreçleri hakkında etkili unsurlardır. Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika anlayışlarında ortak olan amaç güç dengesinin sağlanması ve ülke bütünlüğüne yönelik

tehdit olmadıkça savaştan kaçınmaktır.¹⁸⁰ Türk dış politikasının oluşmasında Asya, Orta Doğu/İslam ve Batı kültürlerinin etkisi görülmektedir.¹⁸¹ Osmanlı kültürünün bir parçası olan Asya ve İslam kültürlerinin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları tarafından Batı kültürüne önem verilmesi Türk dış politikasının Batı kültüründen de etkilenmesine sebep olmuştur. Burada bahsedilen Batı kavramı coğrafi değil kültürel anlamda bir kavramdır. Aynı şekilde Türkiye'nin jeostratejik konumu, komşuları ve boğazları Türk dış politikasının stratejik boyutunu etkileyen unsurlardır.¹⁸² Jeopolitik konumu ve tarihsel bağlarının bulunması sebebi ile Türk dış politikası Avrupa'dan Kafkaslara kadar olan geniş bir bölgeyi kapsayan bir olgudur. Aynı şekilde Türk dış politikasının güvenlik algısı da tüm bu coğrafyalara yöneliktir. Tüm bu unsurların bir sonucu olarak Türk dış politikası temelde mevcut sınırların korunmasına yönelik statükocu ve batıcı bir anlayış üzerine kurulmuştur.¹⁸³

4.2.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun ilk yıllarında çeşitli iç ve dış sorunlarla karşılaşmıştır. Ülkenin sisteminin¹⁸⁴ oluşması ve uygulanabilir hale gelmesi yıllar almıştır. Bu süreçte ülke genelinde çıkan ayaklanmalar rejime yönelik iç tehdit oluşturmuştur. İç tehditlerin varlığı da Türk dış politikasının daha temkinli oluşturulmasına yönelik bir etki yaratmıştır. Diğer taraftan Kurtuluş Savaşı sonrası ülkenin geleceğine yönelik imzalanan uluslararası antlaşmalar ve bu antlaşmalarda çözülemeyen sorunlar dönemin en önemli dış dinamiklerini oluşturmuştur. Aynı şekilde 1929 yılında yaşanan ekonomik buhran da Türk dış politikasını etkileyen bir diğer unsurdur. Türk dış politikası iç ve dış dinamikler çerçevesinde uygulanmıştır. Dönemin ilerleyen yıllarında İkinci Dünya Savaşı öncesi uluslararası ortamın getirdiği baskılar ve İkinci Dünya Savaşı Türk dış politikasını etkileyen en önemli unsurlardır. Dönemin Türk dış politikası temelde sınırların korunmasına yönelik bir anlayış sergilemiştir. Bu anlayışın sonucu olarak her türlü savaştan kaçınmaya yönelik bir politika izlenmiştir.

¹⁸⁰Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.19.

¹⁸¹A.g.e., s.20-21.

¹⁸²A.g.e., s.24-25.

¹⁸³A.g.e., s.46-50.

¹⁸⁴Burada bahsedilen sistem kavramı, yeni kurulan rejimin kurumsallaşması ve politik, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan dönüşümlerin uygulanabilir hale getirilmesi anlamında kullanılmıştır.

İç dinamikleri oluşturan ayaklanmalar Nasturi Ayaklanması, Şeyh Sait İsyanı, Ağrı Ayaklanmaları, Menemen Olayı ve Dersim İsyanı'dır. *Nasturi Ayaklanması* 7 Ağustos 1924 tarihinde İngiliz kışkırtmaları ile başlayan, Süryanilerin bağımsızlık amacıyla ayaklanmalarıdır. Musul Sorunu anlaşmazlığı ile paralel motifler içeren isyan Türk dış politikasına etki etmiştir. Irak sınırının kesinleşmemesi sebebiyle İngiliz kuvvetleri sınırlarımıza girerek isyanı bastırmakla görevli birliklere ateş açmıştır.¹⁸⁵ Bu durumun devamı olarak İngilizler Türkiye'ye askeri hareketi durdurmadığı takdirde İngilizlerin de Türkiye'ye karşı askeri harekâta başlayacağını içeren bir nota vermiştir.¹⁸⁶ İsyân 26 Eylül 1924 tarihinde bastırılmıştır.

Şeyh Sait İsyanı Şubat 1925 tarihinde hilafetin kaldırılmasına yönelik başlayan isyandır. Şeyh Sait'e bağlı birlikler ile ordu güçleri arasında Güneydoğu Anadolu'da çatışmalar gerçekleşmiştir. Nisan 1925 tarihinde kadar devam eden ayaklanmanın iç ve dış politikaya etkileri olmuştur. İç politikada çok partili hayata geçiş için gerçekleştirilen çalışmalar askıya alınmış ve çıkartılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile birlikte İsmet İnönü hükümetine olağanüstü yetkiler sağlanmıştır. Dış politikaya olan en temel etkisi ise Musul Sorunu ile ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti maddi, askeri ve beşeri kaynaklarının önemli bir bölümünü isyanı bastırmaya yönelik olarak kullanmak zorunda kaldığı için Musul Sorunu konusunda yetersiz kalmıştır.

1926 yılında başlayarak 1930 yılına kadar gerçekleşen *Ağrı Ayaklanmaları* ülkenin bölünmez bütünlüğüne karşı olan bir diğer ayaklanmadır. Aradan geçen dört sene içerisinde çeşitli isyanlar ve isyanların bastırılmasına yönelik harekâtlar birbirini takip etmiştir. Ağrı Ayaklanmalarının en temel etkisi ekonomik alanda olmuştur. 1929 Buhranı ile birlikte Ağrı Ayaklanmalarının maliyeti Türkiye ekonomisini ciddi anlamda sıkıntıya sokmuştur.¹⁸⁷ 29 Aralık 1930 tarihinde gerçekleşen *Menemen Olayı* ise rejime ve rejimin getirdiği değişimlere karşı gerçekleştirilen ayaklanmadır. Hilafet yanlısı ayaklanma Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay'ın şehit olmasına sebep olmuştur. Bu durumun etkileri dönemle sınırlı kalmamıştır. İlerleyen yıllarda politik karar alıcıların ve halkın kültürel altyapısında bir iz olarak kalmıştır.

¹⁸⁵Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul, Bilgi Yayınları, 2005, 3. Kitap, 1. Bölüm, s.105-106.

¹⁸⁶A.g.e.

¹⁸⁷Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Ağrı İsyanlarında Yabancı Parmağı", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, Aralık 2008, s.125.

Dersim İsyanı 1937 yılında merkezi hükümet ile bölge aşiretleri arasında gerçekleşen anlaşmazlıklardan doğan bir ayaklanmadır. İsyân hükümet tarafından bastırılmıştır ve Tunceli Kanunu ile Dersim olan bölgenin adı Tunceli olarak değiştirilmiştir.¹⁸⁸ İsyânın kapsamlı bir isyan olması ve isyanın bastırılmasına yönelik harekâtlar ülkenin kaynaklarının dış politikadan iç politikaya kaymasına yol açmıştır. Bu durumun sonucu olarak dolaylı olarak Türk dış politikasını etkilemiştir.

Ayaklanmaların dışında diğer iç dinamikler ise daha çok ekonomik ve kültürel alanlardadır. Kurtuluş Savaşı'nda yetişmiş genç beyinleri ve insan gücünü kaybetmek zorunda kalan Türkiye Cumhuriyeti savaş sonrası yeni baştan kurulan bir devlet olarak ekonomik anlamda zorluklar çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ticaret zümresinin gayrimüslimlerden oluşması Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi politikaları konusunda tecrübesiz kalmasına sebep vermiştir. Bu durum etkin bir ekonomi politikası oluşturulmasına engel olmamakla birlikte dış politikada ekonomi kartının kullanılamamasına sebep olmuştur. Diğer taraftan kültürel inkılaplarla birlikte bu dönemde halkta oluşan doğu-batı kültür çatışması dış politikada da kendisini göstermiştir.

Dönemin dış dinamikleri çok boyutludur. İlk yıllarda Kurtuluş Savaşı sonrası sınırların belirlenmesi ve korunmasına yönelik çalışmalar mevcuttur. Lozan Antlaşması ile sınırların büyük kısmı belirlenmiştir. Lozan'da çözülemeyen sınırlar ise sorunları oluşturmuştur. Dış politikada açısından en temel üç sorun Musul Sorunu, Hatay Sorunu ve Boğazların statüsü sorunudur. Türk dış politikasının temel fonksiyonları bu sorunların çözülmesine yöneliktir. İlerleyen yıllarda ise İkinci Dünya Savaşı öncesi ve İkinci Dünya Savaşı esnasında savaştan kaçınmaya yönelik bir dış politika izlenmiştir.

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması çerçevesinde Türkiye – Suriye sınırı¹⁸⁹, Türk – Yunan sınırı¹⁹⁰, adaların statüsü, Türkiye – İran sınırı¹⁹¹, kapitülasyonlar, azınlıklar, savaş tazminatları, Osmanlı'dan kalan borçlar, yabancı

¹⁸⁸M. Sami Denker ve Erol Kurubaş, “Jeo Politika ve Jeo Strateji Açısından Kürt Konusu, PKK ve Türkiye (II)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 8, s.232.

¹⁸⁹Fransızlar ile imzalanan Ankara Antlaşması'nda (1921) belirlenen sınır kabul edilmiştir.

¹⁹⁰Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda (1922) belirlenen sınırlar kabul edilmiştir.

¹⁹¹ Kasr-ı Şirin Antlaşması'nda (1639) belirlenen sınır kabul edilmiştir.

okullar ve patrikhaneleri statüsü konuları çözümlenerek karara bağlanmıştır.¹⁹² Musul ve Boğazların statüsü¹⁹³ konuları ise kesin olarak çözümlenmemiştir.

Musul Sorunu kökeni Osmanlı'ya uzanan bir sorundur. Bölgedeki petrol rezervleri sebebiyle bölge gizli Sykes-Picot Antlaşması'nda Fransızlara daha sonra 1920 yılında gerçekleştirilen San Remo Konferansı'nda ise İngilizlere bırakılmıştır. Mondros Mütarekesi maddeleri uyarınca 1918 yılında İngiliz işgaline uğrayan Musul Lozan'da çözümlenememiş ve ikili görüşmelere bırakılmıştır.¹⁹⁴ İkili görüşmelerde çözümlenemeyen sorun Milletler Cemiyeti'ne havale edilmiştir. 1926 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile birlikte Musul Irak'a bırakılmıştır.¹⁹⁵

Lozan Antlaşması'nda çizilen sınırlarda Hatay -Misak-ı Milli sınırları içerisinde olmasına rağmen- sınırlarımızın dışarısında kalmıştır. 1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşması Suriye sınırları içerisinde kalan İskenderun Sancağına özel bir idare şekli tanımıştır.¹⁹⁶ 1936 yılında Suriye'nin Fransa'dan bağımsızlığına yönelik antlaşmada İskenderun Sancağının Suriye'ye devredilmesi ile birlikte Türkiye Fransa'ya nota vermiştir.¹⁹⁷ Milletler Cemiyeti'ne taşınan sorun sancağa içişlerinden bağımsız dış işlerinden Suriye'ye bağlı bir statü verilmesine sebep vermiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak 12 Eylül 1938 tarihinde Hatay Cumhuriyeti kurulmuştur ve ülkenin meclisi 30 Haziran 1939 Türkiye'ye katılma kararı almıştır.¹⁹⁸

Lozan Antlaşması'nda geçici çözüme kavuşturulan ve uluslararası bir komisyonun denetimine bırakılan Boğazlar ise İkinci Dünya Savaşı öncesi yayımlı politikaların yükselmesi ve Avrupa kıtasındaki güç dengelerinin değişimiyle birlikte daha da önem kazanmıştır. Türk yetkililer, 1935 yılından itibaren Boğazların statüsü konusunu uluslararası platformlarda dile getirmeye başlamıştır. Bu çalışmaların ve konjonktürün etkisi ile 20 Temmuz 1936 tarihinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi

¹⁹² Lozan Antlaşması hakkında detaylı bilgi için bkz. Lozan Antlaşması'nın günümüz Türkçesi ile tam metni. <http://sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdf> (Erişim Tarihi: 08.06.2013).

¹⁹³ Boğazlar geçici çözüm olarak başkanı Türk olan uluslararası bir komisyonun yetkisine devredilmiştir.

¹⁹⁴ Emine Kısıklı, "Yeni Gelişmelerin Işığında Geçmişten Günümüze Musul Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 6, Sayı 24, 1999, s.487.

¹⁹⁵ A.g.m.

¹⁹⁶ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, 2005, s.348.

¹⁹⁷ A.g.e.

¹⁹⁸ Hasan Köni, "Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 1989, s.536.

imzalanmıştır. Montrö ile birlikte Türkiye, boğazların egemenliğine tamamen sahip olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan gerilimler Türk dış politikasına da etki etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur. Savaşın gerçekleşmesinin temel sebebi Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan antlaşmaların yenik devletler açısından ağır hükümler içermesidir. Milletler Cemiyeti'nin uluslararası barışı koruma konusunda yetersiz kalmasının yanı sıra Almanya ve Japonya'nın yayılcı politikalar izlemesi diğer faktörlerdir. Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi ile başlayan İkinci Dünya Savaşı, 1 Eylül 1939 tarihinden 1945 yılına kadar sürmüştür. İkinci Dünya Savaşı nükleer silahların kullanımı, soykırımların yaşanması ve uluslararası politikada sistem değişikliğine sebep olması sebebiyle önemli bir olgudur.

Türk dış politikası ise mümkün olduğunca savaştan kaçınmaya yönelik bir yol izlemiştir. Türkiye Cumhuriyeti savaştan kaçınmak için hukuksal gerekçelerden, bloklar içerisindeki çelişkilerden ve güç dengesi siyaseti izleme politikalarından yararlanmıştır.¹⁹⁹ Ancak bu durumun sonucu olarak Türkiye savaşa girmemenin bedelini savaşın sonucunda yalnız kalarak ödemiştir. Savaş sonrası özellikle Boğazlar konusunda Sovyet tehdidi²⁰⁰ hisseden Türkiye, dış politikasını Sovyetlere karşı bir denge unsuru olan ABD'nin güdümünde kurgulamaya başlayarak dış politikada özerkliğini kaybetmiştir ve oluşan iki kutuplu sistemde ABD (Batı) tarafını seçerek dış politikasını bu algı üzerinden kurgulamaya başlamıştır.

4.2.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri

Tedkik Heyeti Amirliklerinin kapatılmasının ardından 1922 yılının ortalarından 1926 yılının başlarına kadar istihbarat faaliyetleri Ordu Müfettişlikleri İstihbarat Şubeleri tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁰¹ Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin talimatı üzerine istihbarat faaliyetleri Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti'ne

¹⁹⁹Mustafa Aydın, "1939-1945: Savaş Kaosunda Türkiye: Görelî Özerklik-2", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.394-398.

²⁰⁰Boğazlar konusunda oluşan Sovyet Tehdidinin anlaşılması açısından Rus Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov ile Türkiye Cumhuriyeti Rusya Büyükelçisi Selim Sarper arasındaki görüşme iyi bir örnektir.

²⁰¹Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B4.html> (Erişim Tarihi: 09.06.2013).

devredilmiştir.²⁰² MAH bünyesinde dış istihbarat bölümünün kurulması amacıyla eski Almanya Genelkurmay İstihbarat Servisi Başkanı Walter Nicolai ile iletişime geçilerek çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak çeşitli sebeplerden dolayı bu ortaklık uzun sürmemiştir ve dış istihbarat bölümünün kurulması 1926 yılının sonunda gerçekleşmiştir.²⁰³ MAH'ın ilk yurtdışı büroları ise Viyana, Tahran ve Kahire'de açılmıştır.²⁰⁴

Yapılanma çalışmalarının ardından MAH A,B,C ve D olmak üzere dört şube şeklinde örgütlenmiştir. Görev dağılımı ise şu şekildedir: A şubesi istihbarat faaliyetleri, B şubesi karşı istihbarat (kontrespiyonaj) faaliyetleri, C şubesi propaganda faaliyetleri ve D şubesi teknik destekler.²⁰⁵ MAH, 22 Temmuz 1965 tarihinde MİT'e dönüştürülene kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin istihbarat servisi olarak yoğun faaliyetlerde bulunmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetlerin bir kısmı dış politika karar alıcılarına etkin bir avantaj sağlamıştır.

İç dinamikler çerçevesinde MAH, dönemin iç ve dış dinamikleri bölümünde bahsedilen isyanlar ve ayaklanmalar karşısında başarılı faaliyetler gerçekleştirmiştir.²⁰⁶ Ayrıca Osmanlı hanedanının yurtdışına çıkarılması sonrasında yaşanan karışıklıklar, dönemin Ermeni ve Kürt ayrılıkçı hareketleri ile Rum Patrikhanesi ve Rum ayrılıkçı hareketlerinden kaynaklanan sorunlar ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur.²⁰⁷ MAH'ın etkili çalışmalarından bir diğeri ise kapitülasyonlar sebebiyle yabancı kuruluşların sahip oldukları ülke genelindeki büyük işletmelerin millileştirilmesi hususunda olmuştur. Yabancı kuruluşların iç yazışmalarını ele geçiren MAH, şirketlerin millileştirilmesi sürecinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin pazarlık gücünü arttırmıştır.²⁰⁸ Kapitülasyonların fiilen kaldırılmasını sağlayan bu çalışmaların neticesinde Türkiye Cumhuriyeti ekonomi, politika ve diplomasi alanlarında önceki yıllara oranla göreceli olarak üstünlük elde etmiştir.

---

²⁰² *A.g.e.*

²⁰³ Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A3.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

²⁰⁴ Nurullah Aydın, *a.g.e.*, s.238.

²⁰⁵ Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A6.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

²⁰⁶ Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_E2.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

²⁰⁷ *MİT Özel Arşiv Belgeleri*'nden aktaran *a.g.m.*

²⁰⁸ Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_E2.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

MAH dış politikada da etkin roller üstlenmiştir. Dönemin temel dış politika sorunlarından birisi olan Hatay'ın ülkemize katılması sürecinde, İkinci Dünya Savaşı ve öncesinde istihbarat faaliyetleri gerçekleştirerek dış politika karar alıcılara avantaj sağlamıştır.

Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer almasına rağmen Lozan Antlaşması sonrası sınırlarımızın dışarısında kalan Hatay'ın 1939 yılında topraklarımıza dâhil edilmesine kadar olan süreçte MAH'ın çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır.²⁰⁹ MAH personeli 1936 yılından itibaren bölgenin siyasi, ekonomik ve politik durumuna yönelik raporları karar alıcılara sunmuşlardır.²¹⁰ Gerçekleştirilen faaliyetlerden en göze çarpanı ise Fransız Dışişleri'ne ait bir raporun MAH tarafından ele geçirilmesidir. Raporu Fransızların Hatay Sorununu savaş dışı yöntemlerle çözmek istediği belirtilmektedir.²¹¹ Bu bilgi Türk hükümetini rahatlatarak Fransızlar karşısında diplomatik üstünlük sağlamıştır.²¹² Ayrıca sınırın belirlenmesi ve düzeltilmesi gibi aşamalarda MAH ilgili kurumlara istihbarat desteği sağlayarak etkinliğin ve gerekli önlemlerin arttırılmasını sağlamıştır.²¹³ Bu süreç MAH'ın ilk dış başarısı olarak nitelendirilebilir ve istihbaratın dış politika başarısı üzerindeki etkisi açısından muazzam bir örnek teşkil etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri sonucunda MAH, politik karar alıcılarını özellikle Mussolini'nin yayılmacı niyeti konusunda bilgilendirerek muhtemel savaşa politik ve diplomatik açıdan hazırlıklı olmalarını sağlamıştır.²¹⁴ Bu durum bir diğer dış istihbarat başarısı olarak kabul edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'na son ana kadar girmemesi büyük oranda MAH'ın dönemin hükümetine sağladığı istihbarat sayesinde gerçekleşmiştir.²¹⁵

²⁰⁹MAH'ın faaliyetleri ile paralel olarak gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise Hatay Egemenlik Cemiyeti'nin gerçekleştirdiği propaganda faaliyetleridir. Cemiyetin başkanının dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, genel sekreterinin ise dönemin Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer olması propaganda faaliyetlerinin devlet eliyle yürütülmesine örnek teşkil etmektedir. Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarınoy ve Hüsamettin Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Hatay 1918-1939*, Ankara, ASAM Yayınları, 2001, s.56 dan aktaran Yaşar Demir, "Hatay'da Siyasi Çekişmeler ve Türkiye'nin Politikası (1936-1938)", *History Studies Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*, 2012, s.53.

²¹⁰Hamit Pehlivanlı, "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Hatay", *6. Asker Tarih Semineri Bildirileri*, Cilt 2, İstanbul, 1997, Genelkurmay Basımevi, 1999'dan aktaran Yaşar Demir, *a.g.e.*, s.50.

²¹¹Nurullah Aydın, *a.g.e.*, s.240-241.

²¹²*A.g.e.*, s.241.

²¹³Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_E2_1.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

²¹⁴Erdal İlter, <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_E2_1.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

²¹⁵Nurullah Aydın, *a.g.e.*, s.244.

İkinci Dünya Savaşı esnasında ise hemen hemen tüm Türk istihbarat yapılanmaları savaştan kaçınmak adına savunmaya geçmiştir. Burada bahsedilen savunma kavramı kontrespiyonaj anlamında kullanılmaktadır. Tarafsız statüdeki Türkiye Cumhuriyeti topraklarında diğer devletler tarafından gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerine karşı koyma çalışmaları yürütülmüştür.²¹⁶

Küresel bir savaşın taraflarınca kendi saflarına çekilmek istenen Türkiye Cumhuriyeti tarafsızlık statüsünü korumak amacıyla istihbarat faaliyetlerinden sıkça yararlanmıştı. Topraklarında gerçekleşen istihbarat faaliyetleri incelendiğinde iki olay göze çarpmaktadır. Bunlar *Çiçero olayı* ve Ankara Alman Büyükelçisi *Von Papen'e suikast girişimidir*. Ankara'da bulunan İngiliz Sefaretinde kavas olarak çalışan İlyas Bazna, İkinci Dünya Savaşı sırasında Sofya'nın bombalanması, Moskova, Tahran Konferansları ve Normandiya Çıkartması planları gibi İngiliz gizli belgelerini fotoğraflayarak Almanlara satmıştır.²¹⁷ Dönemin Alman Büyükelçisi Franz von Papen'in Bazna'ya Çiçero kod adını vermesinden dolayı bu durum Çiçero olayı olarak adlandırılmaktadır. Çiçero aynı zamanda Türk istihbaratı adına çalışan bir casustur ve Türkiye Cumhuriyeti'nin savaşa girmesini engellemiştir.²¹⁸

Dönemin Ankara Alman Büyükelçisi Franz von Papen'e 24 Şubat 1942 tarihinde bombalı suikast girişiminde bulunulmuştur.²¹⁹ Dönemin gergin politik sürecinde Türk istihbaratı hızlı sayılabilecek bir zaman diliminde suikastin failini bulmuştur. Fail, Ömer Tokat adlı hukuk öğrencisi olarak tespit edilmiştir. Türk istihbaratı Ömer Tokat'ın irtibatının bulunduğu Sovyet Rusya Konsolosluğu memurları George Pavlov ve Leonid Kornilov'un suikastın azmettiricisi olduklarına ulaşmıştır.²²⁰ George Pavlov'un Türk makamlarınca Sovyet Rusya elçiliğinden istenmesi ve olumsuz cevap alınması Türkiye ile Sovyet Rusya arasında diplomatik bir krize yol açmıştır. Türk emniyet güçleri Sovyet Rusya Konsolosluğu'nu abluka altına almıştır.²²¹ İlerleyen süreçte Pavlov ve Kornilov yargılanarak 20'şer yıl hapse çarptırılmıştır ancak 1944

²¹⁶Bu dönemde gerçekleştirilen faaliyetler genellikle yabancı ajanların ve Türkiye'de işbirliği yaptığı Türk vatandaşlarının takibi, tarassutu, tutuklanması ve yargılanması sürecinden oluşmaktadır.

²¹⁷<http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2006-09/ankara.htm> (Erişim Tarihi: 13.08.2013).

²¹⁸"Çiçero, Almanlara değil MİT'e çalışıyordu", *Hürriyet*, 22 Aralık 2001,

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=44016> (Erişim Tarihi: 13.08.2013).

²¹⁹<http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2006-09/ankara.htm> (Erişim Tarihi: 13.08.2013).

²²⁰A.g.e.

²²¹Nurullah Aydın, a.g.e., s.247-248.

yılında ülkelerine iade edilmişlerdir.²²² Bu olay iki açıdan önem taşımaktadır. Sovyet Rusya ve Almanya olay için birbirlerini suçlamıştır. Bu durum tarafların Türkiye Cumhuriyeti'ni savaşa çekmek için gerçekleştirdikleri istihbarat faaliyetleri açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan Türk istihbaratı ve hükümetinin bu konudaki kararlı tutumu Türkiye'de gerçekleşen istihbarat faaliyetlerine göz yumulmayacağını göstererek Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsızlık statüsünü pekiştirmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1947 yılında Soğuk Savaş'ın başladığı tarihe kadar olan süreçte Türkiye Cumhuriyeti iç ve dış dinamikler çerçevesinde istihbarat faaliyetlerinden faydalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal ve organize ilk istihbarat teşkilatı olan MAH bu dönemde kurulmuş ve faaliyetlerde bulunmuştur. Milli Mücadele Dönemi'nde istihbarat faaliyetleri gerçekleştiren kadroların büyük bir kısmı yeni istihbarat yapılanması altında toplanarak daha profesyonel bir istihbarat ağına dâhil olmuşlardır.²²³

MAH özelinde Türk istihbarat yapılanmaları dönem koşulları göz önüne alındığında göreceli olarak başarılı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Yeni kurulan rejimin yerleşmesinde istihbaratın etkili faaliyetleri olmuştur. Gerçekleşen isyanlara karşı yürütülen çalışmalar dönemin koşullarında büyük ölçüde başarılı sayılabilir. Ancak iç politikada özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan karışıklıkların uzantılarının günümüzde de devam etmesi stratejik olarak bu problemlere çözüm getirilemediğinin göstergesidir. Özellikle Kürt ayrılıkçı hareketlerine karşı dönemde gerçekleştirilecek “stratejik” istihbaratın, bu hareketlerin palazlanmadan kontrol edilmesine ve lağvedilmesine ciddi katkıları olabilirdi. Kapitülasyonların uzantılarının kaldırılmasında ise Türk istihbaratı dönemin en başarılı çalışmalarına imza atarak politik karar alıcılarına katma değeri yüksek istihbarat sağlamıştır.

²²²<http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2006-09/ankara.htm> (Erişim Tarihi: 13.08.2013).

²²³Bahsi geçen kadrolar MAH çatısı altında faydalı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ancak Mütareke Dönemi istihbaratçılarından bir kısmı ise yeni rejimle problemler yaşayarak, rejime bizzat tehdit oluşturmuştur. Örneğin Teşkilat-ı Mahsusa'nın eski yöneticilerinden Kuşçubaşı Eşref Bey'in kardeşi –ve aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa elemanı- Hacı Sami Bey ve çetesi Atatürk'e suikast gerçekleştirmek üzereyken Aydın ili Bozdoğan ilçesinde vatandaşların yardımı ile yakalanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Tuncay Ercan Sepetçioğlu, “Bir Cumhuriyet Köyü: Bozdoğan Alamut Köyünün Dünü ve Bugünü Üzerine Bir Deneme”, *Bozdoğan 2*, Haz. Sabri Sürgevil, Lamineks Matbaacılık, İzmir, 2010.

Yeni kurulan rejimin dış ilişkilerinin belirlendiği ve dünya savaşı gibi küresel ölçekte önemli olayların yaşandığı dönemde ise Türk istihbaratı göreceli olarak çok etkili çalışmalara imza atmıştır. Bu çalışmalardan en önemlilerini Hatay'ın anavatana katılması süreci ve İkinci Dünya Savaşı sürecinde gerçekleştirilen faaliyetler oluşturmaktadır. İstihbarat Türk dış politikasına doğrudan etki etmiş ve Türk dış politikasını yönlendirmiştir. Bu sebeple dönem, Türkiye Cumhuriyeti istihbarat – dış politika ilişkisi açısından büyük oranda başarılı ve örnek teşkil edecek bir dönemdir.

Bir diğer husus ise Türk istihbarat yapılanmalarının büyük oranda milli karakterini koruduğu ve istihbarat ile politik karar alıcıların uyum içerisinde çalıştığı bir dönem olmasıdır. İlerleyen yıllarda küresel konjonktürün etkisiyle birlikte özellikle Soğuk Savaş döneminde Türk istihbaratı göreceli olarak özerkliğini kaybetmiştir. Bu gelişmelerden bir sonraki bölümde detaylıca bahsedilecektir.

4.3. 1947- 1991: SOĞUK SAVAŞ YILLARI

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası politikada sistemik değişiklikler gerçekleşmiştir. 1945 yılında gerçekleştirilen Yalta Konferansı'nın ardından başlayan gerilim süreci ile temelleri atılan ve 1947²²⁴ yılından 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılmasına kadar olan süreçte, uluslararası sistem iki kutuplu bir yapıdadır. Bu süreç Soğuk Savaş olarak adlandırılmaktadır. Soğuk Savaş'ın getirdiği dinamiklere paralel olarak Türkiye Cumhuriyeti dış politikasında da önceki yıllara göre değişimler gözlemlenmiştir. Dış politikanın yanı sıra istihbarat yapılanmaları ve bu yapılanmaların faaliyet öncelikleri de değişime uğramıştır. Diğer taraftan Sherman Kent'in ortaya attığı stratejik istihbarat kavramı Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından itibaren geçerlilik kazanmaya başlamıştır. 40 yılı aşan bir süreç olan bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti çeşitli iç ve dış dinamiklere sahiptir. Gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri ve bahsi geçen faaliyetlerin dış politikaya etkisini analiz edebilmek açısından dönemin Türk dış politikası ile iç ve dış dinamiklerinden de özetle bahsedilecektir.

4.3.1. Dönemin Türk Dış Politikası

Uluslararası sistemde Soğuk Savaş'ın yaşandığı bu dönemde Türk dış politikasında da değişiklikler gözlemlenmiştir. Türk dış politikası önceki iki dönemin

²²⁴Literatürde Soğuk Savaş'ın başlangıcının Yalta Konferansı (1945) olarak kabul eden kaynaklarda mevcuttur. Ancak literatürdeki genel yönelim Soğuk Savaş'ın başlangıcının 1947 yılı olduğu yönündedir.

antitezi niteliğindedir.²²⁵ Dönemin ilk yıllarında Adnan Menderes Hükümeti ile başlayan bu değişim birçok iç ve dış dinamikle ilintilidir. Sovyet tehdidi algısı ve bozulan ekonomik yapı Türk dış politikasının Amerikancı bir çizgiye evrilmesine sebep olmuştur. Dönemin dış politikası, Kore'ye asker gönderilmesi, NATO üyeliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na²²⁶ ortaklık başvurusu gibi birçok durumla ilişkilidir. Soğuk Savaş ile birlikte Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ülkenin batılı kimliğini vurgulamak adına bir enstrüman olarak kullanılmıştır.²²⁷

1960 yılında yaşanan askeri darbe ile başlayan süreç Türk dış politikası açısından da teorik bir dönüşüme sebebiyet vermiştir. Türk dış politikasının Batıcı (Amerikancı) çizgisi önceki dönemde dış dinamiklerden kaynaklanmaktayken bu dönem sonrası ülkenin iç dinamiklerinden de kaynaklanmaya başlamıştır.²²⁸ Ancak özellikle 1960 – 1980 yılları arasında Türk dış politikası, Kıbrıs Harekâtı ve Haşhaş ekimi konusu başta olmak üzere göreceli olarak daha bağımsız bir politika izlemiştir.

1980 yılından 1991 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar olan süreçte ise Türk dış politikasını etkileyen üç temel unsur bulunmaktadır: Bunlar 12 Eylül 1980 Darbesi, uluslararası ortam ve Turgut Özal'dır.²²⁹ 12 Eylül darbesi sonrası gerçekleştirilen uygulamalar Türkiye'nin Avrupa Birliği nezdinde –zaten az olan- saygınlığını azaltarak Türkiye'yi ABD ile ilişkilerini güçlendirmeye yöneltmiştir.²³⁰ Soğuk Savaş'ın ardından güçlenen küreselleşme akımı ve ABD, Türkiye'nin -1960 - 1980- yılları arasındaki- göreceli bağımsızlığının aksine tekrar ABD çizgisine girmesine sebebiyet vermiştir.²³¹ Ayrıca bu dönemde ASALA²³² ve PKK²³³ terör örgütlerinin

²²⁵Baskın Oran, “Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1 1945-1960”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.498.

²²⁶Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi hakkında detaylı bilgi için bkz. <<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=111&l=1>> (Erişim Tarihi: 15.08.2013). ; Canan Balkır, *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme Kuram, Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

²²⁷Nicholas Danforth, “Ideology and Pragmatism in Turkish Foreign Policy: From Atatürk to AKP”, *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 7, Sayı 3, s.87.

²²⁸Baskın Oran, *a.g.e.*, s.498. Adı geçen iç dinamiklere örnek olarak ülkede yükselen sol akımlar ve dönemde yaşanan politik istikrarsızlıklar gösterilebilir.

²²⁹Baskın Oran, “1980-1990: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.26.

²³⁰*A.g.e.*, s.28.

²³¹*A.g.e.*

faaliyetlerinin Türk dış politikası üzerinde az da olsa etkisi olmuştur.²³⁴ Turgut Özal ise önlemsiz olarak ekonomik açıdan ülkeyi bağımlı kılması sebebiyle Türk dış politikasını etkilemiştir.²³⁵ Ayrıca Birinci Körfez Savaşı esnasında Özal liderliğinde etkin rol oynayan Türkiye, PKK sorunu özelinde Irak ve Suriye ile çeşitli problemler yaşamıştır.²³⁶

Soğuk Savaş Dönemi olarak da adlandırdığımız bu dönem (1947-1991) Türkiye'nin iç ve dış politikada zorlu sınavlardan geçtiği bir dönemdir. Yaşanan iç dinamiklerin getirdiği iç politik sorunlar ülkede istikrarın oluşumunu engellemiştir. Bu istikrarsızlık süreci güvenlik ve dış politika konusunda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, dönemin Türk dış politikasındaki yaşanan dalgalanmaların temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bu sebeple dönemin iç ve dış dinamikleri ile istihbarat yapılanmaları üzerinde durulmalıdır. Böylece dönemde gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinin ve Türk dış politikası üzerindeki etkilerinin daha net anlaşılacağı öngörülmektedir.

4.3.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler

Dönemi incelerken üç bölüme ayırmamız mümkündür. Bu dönemler Demokrat Parti Dönemi, darbeler arası dönem ve 80 Darbesi sonrası dönem olarak adlandırılacaktır. Cumhuriyetin kurulmasının ardından çeşitli sürelerde çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri olmuştur ancak bu denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1940lı yılların sonlarına doğru ilk başarılı deneme gerçekleşmiştir ve Demokrat Parti kurulmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen seçimleri Demokrat Parti'nin kazanmasıyla birlikte on yıl sürecek olan (1950-1960) Demokrat Parti dönemi başlamıştır. Demokrat Parti Dönemi iç ortamda ve uluslararası politikada hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir.

²³²Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia kısaltması. Türkçesi: Ermenistan'ın Özgürlüğü için Ermeni Gizli Ordusu şeklindedir.

²³³Sözde Kürdistan İşçi Partisi (PartiyaKarkeren Kurdistan) kısaltması.

²³⁴Baskın Oran, "1980-1990: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, s.27.

²³⁵Nicholas Danforth, *a.g.e.*, s.89. Özal, liberal politikalar gereği IMF ve OECD ile anlaşmalar yapmıştır. Uluslararası sisteme entegre olmak açısından gerekli olan bu anlaşmalar öncesi Türk ekonomisinde gerekli çalışmalar yürütülmediğinden dolayı Türkiye'nin ekonomik bağımlılığı artmıştır.

²³⁶Sabri Sayarı, "Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: The Challenges of Multi-regionalism", *Journal of International Affairs*, Güz 2000, Cilt 54, Sayı 1, s.171.

Dönemin ilk yıllarında dönüştürülen ekonomik politikaları ve ABD’den alınan yardımlar sayesinde iç ortamda yoğun bir gerginlik yaşanmamıştır. Ancak ilerleyen yıllarda ekonomi dengesinin bozulması ve DP - CHP arasındaki gerginliğin yükselmesiyle birlikte ülkede siyasal bir kamplaşma oluşmuştur.²³⁷ Bahsi geçen kamplaşmaların yoğunlaşmasında üç temel akımın etkisi görülmektedir. Bunlardan ilki laiklik karşıtı akımlar, ikincisi aşırı sol/komünist akımlar ve sonuncusu ırkçı/milliyetçi akımlardır.²³⁸ Bahsi geçen akımların faaliyetleri ve ülkedeki politik gerilimin yükselmesinin sonucu olarak öğrenci hareketleri ve alınan önlemler, iç politik istikrarın ve sivil-asker ilişkilerinin zedelenmesine yol açmıştır.

İç ortamda yaşanan ve dönemin dış politikasını da belirli ölçüde etkileyen en önemli olay ise 6 – 7 Eylül Olaylarıdır. Kıbrıs’ın statüsü konusunda Lozan Antlaşması’ndan itibaren net bir çözümün bulunamamasının yanı sıra, Lancaster House Toplantısı²³⁹ gibi devletlerarası girişimlerin sonuçsuz kalması, Kıbrıs sorununun daha karmaşık bir hal almasına sebep olmuştur. Yunanistan’ın Enosis²⁴⁰ politikaları ve EOKA²⁴¹ adlı terör örgütünün Kıbrıs’ta yaşayan Türklere yönelik faaliyetleri de Türkiye’deki Kıbrıs hassasiyetini arttırmıştır.²⁴²

Yaşanan olumsuz gelişmelerin sonucunda, Atatürk’ün Selanik’teki evine bomba atıldığı iddiası²⁴³ ve Türkiye’de çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da katkılarıyla birlikte 6 – 7 Eylül 1955 tarihlerinde Rum azınlığa ait evlere ve ibadethanelere yağma ve talan

²³⁷XI. Atatürk Sonrası Türkiye İç Politika, <<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/III11.pdf>> (Erişim Tarihi: 16.08.2013).

²³⁸Ali Dikici, “Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı”, *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 5, Kış 2009, s.71-76.

²³⁹Lancaster House Toplantısı 1 Eylül 1955 tarihinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan delegelerinin Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik gerçekleştirdiği toplantıdır.

²⁴⁰Enosis, Yunanca birleşme anlamına gelen ve genellikle Kıbrıs ile Yunanistan’ın birleşmesini savunan ideolojik akıma verilen isimdir. Türk yazarlı kaynaklarda kavrama -adı geçen tarihsel sürecin doğal bir sonucu olarak- genellikle negatif yaklaşılmaktadır. Alternatif bir bakış açısı için bkz. Anita M. Walker, “Enosis in Cyprus: Dhali, A Case Study”, *The Middle East Journal*, Cilt 38, Sayı 3, Yaz 1984.

²⁴¹EOKA, 1950li yıllarda Georgios Grivas önderliğinde Kıbrıs’ta kurulan ve Kıbrıs Türklerine yönelik şiddet eylemlerinde bulunan terör örgütüdür.

²⁴²Ulvi Keser, “Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye’de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış”, *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 25, Güz 2012, s.195.

²⁴³İlerleyen yıllarda Yassıada Mahkemeleri’nde, adı geçen bombalama eyleminin Demokrat Parti tarafından desteklendiği iddia edilmiştir. Bombalama iddiasıyla tutuklanan Selanik Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Oktay Engin, ilerleyen yıllarda Emniyet Genel Müdür Yardımcılığı ve Nevşehir Valiliği gibi görevler üstlenmiştir. Ecevit Kılıç, “Bombayı atan da vali oldu”, *Sabah*, 7 Eylül 2008, <<http://arsiv.sabah.com.tr/2008/09/07/haber,9F976615A218470C9CBFC64E35465AEC.html>> (Erişim Tarihi: 17.08.2013).

girişimlerinde bulunulmuştur.²⁴⁴ 6 – 7 Eylül olaylarının Türk dış politikasına etkileri ve olaylar esnasında gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerine ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

Demokrat Parti dönemini etkileyen dış dinamikler ise temelde Soğuk Savaş'ın getirdiği uluslararası sistemde Türkiye'nin statüsü ile ilgilidir. Dönemin temel dış dinamiklerini Truman Doktrini, Marshall Yardımı ve NATO üyeliği gibi konular oluşturmaktadır. Ayrıca ilk yıllarda hissedilen Sovyet tehdidi ile gerilen ilişkiler ve sonrasında bu ilişkilerin normalleşmesine yönelik adımların atılması ile Kıbrıs konusu da dönemde ki diğer dış dinamiklerdir.

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte küresel sistemde devletler temelde iki kutba yönelmişlerdir. Bunlar ABD'nin ve SSCB'nin öncülük ettiği kutuplardır. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na askeri boyutta girmemiştir. Önceki dönemlerde Sovyet tehdidini Batılı devletler ile dengeleyen Türkiye savaşa girmeyerek bu desteği göreceli olarak kaybetmiştir. Bu durumun sonucu olarak savaşın ardından dönemin karar alıcılarında yoğun bir Sovyet tehdidi algısı oluşmuştur. Bu algının oluşmasının temel sebebi ise 1945 yılı itibariyle Sovyetler Birliği'nin Boğazlarda üs ve Türkiye'nin doğusunda toprak talep etmeleridir.²⁴⁵ Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren Batılı kimliğine²⁴⁶ sahip olduğunu vurgulamıştır.²⁴⁷ Bu sebeplerden dolayı adı geçen dönemde Türk dış politikası Amerika'nın öncülük ettiği kutba yönelmiştir. Bu yönelimin ekonomik ve politik arka planını Truman Doktrini ve Marshall Planı oluşturmuştur.

Truman Doktrini İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin önerisiyle ABD tarafından geliştirilen ve Türkiye ile Yunanistan'a yardımı öngören düzenlemelerdir.²⁴⁸ Aynı zamanda dönemin ABD Başkanı Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapılmasına yönelik ABD Kongresi'nde yaptığı konuşma da Truman Doktrini olarak

²⁴⁴Gürhan Gürcan, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006, s.74-84.

²⁴⁵Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009, s.378.

²⁴⁶ Türk Dış Politikası ve Kimlik hakkında detaylı bilgi için bkz. Yücel Bozdağlıoğlu, *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, New York&London, Routledge, 2003.

²⁴⁷Hasan Celal Güzel, "Küresel Dış Politika", *Sabah*, 5 Aralık 2012, <<http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/guzel/2012/12/05/kuresel-dis-politika>> (Erişim Tarihi: 17.08.2013).

²⁴⁸Levent Kalyon, "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 11, 2010, s.7.

adlandırılmaktadır.²⁴⁹ Amerikan Kongresi 75 sayılı genel yasayı 22 Mayıs 1947 tarihinde kabul ederek yardımların önünü açmıştır.²⁵⁰ Kongre ayrıca Başkan Truman'a Türkiye ve Yunanistan'a askeri uzman gönderme ve iki ülkeye yardım göndermek adına 400 milyon dolar kullanabilme yetkisi vermiştir.²⁵¹ Anlaşma kapsamında Türkiye'ye askeri alanda ABD yardımları olmuştur. Ancak anlaşmanın 4. Maddesi uyarınca verilen askeri malzemelerin mülkiyetinin Türkiye'de olmaması ve malzemelerin verilme amacı dışında kullanılmayacak olması²⁵² anlaşmanın Türkiye'nin bağımsızlığını zedeleyen unsurlarını oluşturmuştur. Yardımların Türkiye'ye ulaştırılmasına 1949 yılının sonlarına doğru başlanmıştır.²⁵³

Marshall Planı ise İkinci Dünya Savaşı sonrası bozulan Avrupa ekonomisini canlandırmak ve Sovyetlerin Avrupa'daki yayılmacılığını engellemek amacıyla ABD tarafından 16 Avrupa ülkesine verilen ekonomik yardım paketidir.²⁵⁴ Türkiye de ekonomik yardım alan ülkelerden birisidir. 1948 – 1952 yılları arasında Marshall Planı çerçevesinde 352 milyon dolar tutarında ekonomik yardım alınmıştır.²⁵⁵ Yardımlar yoğunlukla tarım ve ulaşım alanlarında kullanılmıştır.²⁵⁶

Demokrat Parti dönemi karar alıcıları, Türkiye'nin uluslararası sistemde yaşadığı yalnızlık, Sovyet tehdidi algısı ve ekonomik problemlerin getirdiği sorunların çözümüne yönelik girişimlerinde ABD'nin yardımlarına ve müttefikliğine ihtiyaç duymuştur. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, hükümetinin dış politikasında en büyük arzunun Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye'yi destekleyen ABD ve Batı ülkeleri ile siyasal, ekonomik ve kültürel işbirliğinin artırılması olduğunu beyan etmiştir.²⁵⁷ İlerleyen süreçte bu müttefikliği geliştirmek, güçlendirmek ve askeri alana da taşımak

²⁴⁹Barış Ertem, *a.g.e.*, s.387.

²⁵⁰Levent Kalyoncu, *a.g.e.*, s.11.

²⁵¹Barış Ertem, *a.g.e.*, s.388. Bu meblağın 300 milyon dolarının Yunanistan için 100 milyon dolarının ise Türkiye için kullanılması öngörülmüştür.

²⁵²*A.g.e.*, s.390.

²⁵³*A.g.e.*

²⁵⁴Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.444. ; John M. Blum ve William S: Mc Feely (ed.), *The National Experience: A History of the United States*, New York, Harcourt Bruce Jovanovich Publishers, 1988 den aktaran Ayça Ülker Erkan, "Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2010, s. 189.

²⁵⁵Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, s.542.

²⁵⁶*A.g.e.*

²⁵⁷Sedef Bulut, "Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, Mayıs 2008, s.36.

amacıyla NATO'ya üyeliğin sağlanması dönemin hükümetinin en önemli politikalarından birisini oluşturmuştur.

NATO'ya ilk üyelik başvurusu 11 Mayıs 1950 tarihinde dönemin iktidarı CHP tarafından yapılmıştır ancak bu başvuru bir sonuca bağlanamamıştır.²⁵⁸ 1950 yılında gerçekleşen seçimlerde iktidara gelen DP iktidarı, aynı yıl içerisinde gerçekleşen Kore Savaşı'na Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne danışmadan 4500 asker göndereceğini açıklamıştır.²⁵⁹ 1 Ağustos 1950 tarihinde NATO'ya ikinci bir başvuru yapılmıştır ve yine reddedilmiştir.²⁶⁰ NATO üyeliğine kabul için bir ispat arzusu taşıyan Kore'ye asker gönderilmesi kararının ardından Genelkurmay Başkanlığı, 25 Temmuz 1950 tarihinde alınan kararlar ilgili Türk askeri birimlerini bu alanda görevlendirmiştir.²⁶¹ Türk ordusunun Kore'de başarı sergilemesinin ardından Türkiye'nin NATO'ya üyeliği tekrar gündeme gelmiştir.²⁶² Uluslararası sistemde yaşanan hareketliklerin de etkisiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti 1952 yılında Yunanistan ile birlikte NATO üyesi olmuştur.²⁶³

Demokrat Parti dönemindeki iç ortam ve dış dinamikleri şu şekilde özetlemek mümkündür: İktidarın ilk yıllarında dış yardımlar sayesinde canlanan ekonomi ile birlikte iç ortamda yoğun bir baskı hissedilmemiştir. Ancak ilerleyen yıllarda ülkede yaşanan kamplaşma ve politik gerilim ülkenin karar alıcılarını etkileyecek düzeylere ulaşmıştır. Soğuk Savaş'ın başladığı yıllara denk gelen DP iktidarı ise iki kutuplu uluslararası sistemin getirdiği dış dinamiklerle mücadele ederken ABD'nin öncülük ettiği kutba yanaşmıştır. ABD yardımlarını kullanan ve Sovyet tehdidine karşılık olarak ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girmek isteyen DP iktidarı bu dönemde -Balkanlar ve Ortadoğu'ya yönelik politikalarında da dâhil olduğu - dış politikasını ABD'nin

²⁵⁸ Çağrı Erhan, *a.g.e.*, s.545.

²⁵⁹ *A.g.e.*

²⁶⁰ *A.g.e.*

²⁶¹ Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı, *Türkiye'nin Kore Savaşı'na Katılışı ve Savaşın Türkiye İçin Önemi*, <http://www.tsk.tr/8_tarihten_kesitler/8_4_turk_tarihinde_onemli_gunler/kore_savasi/kore_savasi.htm> (Erişim Tarihi: 20.08.2013).

²⁶² Bertan Topaloğlu, "Kore'de Türk Tugayı", *Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi*, Sayı 71, 2011, <<http://www.dho.edu.tr/pusula/71/korede-turk-tugayi.html>> (Erişim Tarihi: 20.08.2013).

²⁶³ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.449.

küresel çıkarları ile uyumlu hale getirmeye çabalamışlardır.²⁶⁴ Küresel gelişmelerin de etkisiyle bu çabalar sonuç vermiş ve Türkiye NATO'ya kabul edilmiştir.

DP iktidarının ikinci döneminde ise dış yardımlara bağımlı ekonominin getirdiği zorluklar ve SSCB ile ilişkilerin göreceli olarak düzelmesiyle birlikte Türk dış politikasına çok yönlü bir boyut kazandırılması girişimlerinde bulunulmuştur. Ancak bu girişimler başarıya ulaşmamıştır. İç politikada artan gerilim ve benzeri sebeplerden dolayı 27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri ülkedeki yönetime el koymuştur. Böylelikle Demokrat Parti Dönemi sonlanmıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesi ile 12 Eylül 1980 Darbesi arasında yaşanan dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikada en istikrarsız olduğu dönem olarak adlandırabilmek mümkündür. Bahsi geçen dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görevli subaylar iki kez darbe yapmıştır ve 1971 yılında bir de muhtıra vererek darbe teşebbüsünde bulunmuştur. İç politikadaki istikrarsızlığın en temel sebebi ülkede yaşanan kamplaşma ve politik gerilimin üst seviyelere ulaşmasıdır. Bu kamplaşma aynı zamanda ideolojik olarak uluslararası sistemden bağımsız gerçekleşmemiştir.²⁶⁵ Öğrenci hareketleri örneğinde olduğu gibi küresel ideolojik kamplaşma Türkiye'deki akımları da etkilemiştir. Dönemin iç ortamını etkileyen temel dinamikler öğrenci hareketleri ve darbelerdir. Dönemin dış politikasını etkileyen temel dinamikler ise Kıbrıs Sorunu, Küba Krizi'nin Türkiye'ye etkileri, haşhaş ekimi konusu ile Ege Denizi'ndeki karasuları ve kıta sahanlığı sorunlarıdır. Eş zamanlı olarak Türkiye – AB ilişkileri de bu dönemde etkinliğini sürdüren bir dinamik niteliği taşımaktadır.

27 Mayıs 1960 Darbesi Adnan Menderes Hükümeti'ne karşı 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu bazı subaylar tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁶⁶ Darbe ile birlikte Başbakan Adnan Menderes dâhil olmak üzere

²⁶⁴ Olcay Özkaya Duman ve Haktan Birsnel, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", *Atatürk Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2012, s.306.

²⁶⁵ Dönemde yaşanan öğrenci hareketlerinin sloganları bu konuya örnek olarak gösterilebilmektedir. 68 Kuşağı olarak adlandırılan hareketin en önemli sloganı "Yankee go home", en önemli eylemleri ise ABD 6. Filo karşıtı eylemlerdir. Mehmet Bakı ve Nursel Dilek, "68 Kuşağının Nostaljik Eylemleri", *Aksiyon*, 18 Şubat 2008, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-16016-34-68-kusaginin-nostalji-eylemleri.html> (Erişim Tarihi: 21.08.2013). Diğer taraftan milliyetçi/islamcı çizgideki öğrenci hareketleri ise 68 kuşağına yönelik olarak genellikle "Komünistler Moskova'ya, Moskof uşağı" sloganlarını kullanmıştır. Mine G. Kırıkkanat, "Moskoflar Geldi Uşaklar da Burda", *Vatan*, 7 Eylül 2007, <<http://haber.gazetevatan.com/0/135758/4/yazarlar>> (Erişim Tarihi: 21.08.2013).

²⁶⁶ *Hürriyet*, *27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu*, s.69.

DP'nin birçok üst düzey yöneticisi tutuklanarak Yassıada'ya gönderilmiştir. Yassıada Mahkemeleri'nin sonucunda dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir. Darbeyi gerçekleştiren subaylardan oluşan Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) etkisi doğrultusunda 1961 Anayasası²⁶⁷ hazırlanmış ve gerçekleştirilen referandum sonucunda kabul edilmiştir. Darbenin bir diğer sonucu ise DP'nin kapatılmasıdır. İlerleyen süreçte kurulan yeni siyasal partilerden özellikle Adalet Partisi, DP'nin mirasçılığını üstlenmeye çalışmıştır.²⁶⁸

1960 darbesinden 1971 yılında verilen muhtıraya kadar olan dönemde temelde iki dış dinamik Türk dış politikasını etkilemiş ve yönlendirmiştir. Bunlar; ABD ve SSCB arasında yaşanan Küba Krizi'nin Türkiye'ye yansımaları ve Kıbrıs konusunda dönemin ABD Başkanı Lyndon Johnson'un kaleme aldığı mektuptur. SSCB'nin 1962 yılından itibaren Küba'ya orta menzilli Jüpiter füzelerini yerleştirmesine karşılık olarak ABD tarafından Türkiye'ye 1962 yılında 15 adet Jüpiter füzesi yerleştirilmiştir.²⁶⁹ Füzelere SSCB tarafından tehdit olarak algılanması ve gerilimli ABD – SSCB ilişkileri Türkiye'yi diplomatik bir krizin içine sürüklemiştir. ABD ve SSCB'nin aralarında anlaşmasıyla Türkiye'deki Jüpiter füzeleri Nisan 1963 tarihinde sökülüştür.²⁷⁰ Bu durum Türkiye'de Amerikan güvenlik şemsiyesinin sorgulanmasına neden olmuştur.²⁷¹ Türkiye yaşanan bu krizin ardından dış politikada salt Amerikan çizgisinden, çok yönlü bir dış politikaya doğru geçmeye başlamıştır.

Dönemin diğer dış dinamiği ise Kıbrıs Sorunu'na paralel olarak dönemin ABD Başkanı Lyndon Johnson'un İsmet İnönü'ye gönderdiği mektuptur.²⁷² Kıbrıs'ta Rumların Türklere saldırılarının artmasıyla birlikte Türkiye müdahale seçeneği üzerinde durmaya başlamıştır. Bu durumun hemen ardından gelen Johnson Mektubu Türk dış

²⁶⁷1961 Anayasası için bkz. <<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>> (Erişim Tarihi: 21.08.2013).

²⁶⁸Sedef Bulut, "27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılmalı Demokrat Parti Mirası", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 19, Mayıs 2009, s.79.

²⁶⁹Philip Nash, *The Other Missiles of October: Eisenhower, Kennedy, and the Jupiters, 1957-1963*, UNC Press, 1997, s.1.

²⁷⁰Çağrı Erhan, *a.g.e.*, s.684.

²⁷¹Ömer Karasapan, "Turkey and US Strategy in the Age of Glasnost", *Middle East Report*, Cilt 19, Sayı 5, <<http://ns2.merip.org/mer/mer160/turkey-us-strategy-age-glasnost>> (Erişim Tarihi: 23.08.2013).

²⁷²Mektubun tamamını okumak için bkz. Lyndon B. Johnson ve İsmet İnönü, "President Johnson and Prime Minister Inonu: Correspondence between President Johnson and Prime Minister Inonu, Haziran 1964, as released by White House, 15 Ocak 1966", *The Middle East Journal*, 1966, ss.386-393.

politikasının yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır. Diplomatik olarak son derece ağır bir dille yazılan mektup ABD'nin onayı olmadan Türkiye tarafından Kıbrıs'a gerçekleştirilecek olan harekâtın Türkiye için ciddi sonuçlar doğuracağını ima etmiştir.²⁷³ Bu mektup Türkiye-ABD ilişkileri ile Türkiye'nin güvenlik ve dış politikasının gözden geçirilmesine ve alternatif politikalar oluşturulması fikrine sebebiyet vermiştir. Bu iki olay sonucunda Türkiye dış politikasını çeşitlendirmeye çalışmış ve çok yönlü bir dış politika izleme çabasına girişmiştir.

1961 Anayasası'nın özgürlükçü ortamı ve küresel olarak yükselen sol akımların etkisiyle Türkiye'de öğrenci hareketleri²⁷⁴ başlamıştır. Karşıt görüşlü öğrenci hareketleri süreç içerisinde şiddet ve anarşi boyutuna ulaşarak ulusal çapta etkiler doğurmuştur. Türk siyasal yaşamının en istikrarsız dönemlerinden birisi olan bu dönem *12 Mart 1971 muhtırası* ile kademeli olarak kesintiye uğramıştır.²⁷⁵ Muhtıra sonrasında 1961 Anayasası'nda çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Dönemin dış dinamikleri ise temelde Afyon (Haşhaş) Sorunu, Kıbrıs Harekâtı ve Ege Denizi'nde yaşanan sorunlardır. ABD'de uyuşturucu kullanımının artmasının ardından uyuşturucunun hammaddesi olan haşhaş bitkisinin ekiminin sınırlandırılması ve hatta yasaklanmasına yönelik olarak ABD'nin çeşitli girişimleri olmuştur. 1970li yılların başından itibaren ABD Türkiye'ye yönelik baskısını arttırmıştır.²⁷⁶ ABD'nin haşhaş ekiminin yasaklanmasına yönelik olan önerisinin dönemin Başbakanı Süleyman Demirel tarafından reddedilmesiyle birlikte Türkiye – ABD ilişkileri açısından yeni bir kriz doğmuştur.²⁷⁷ Haşhaş Krizi, ABD tarafından uygulanan silah ambargosu ile birlikte

²⁷³ Çağrı Erhan, *a.g.e.*, s.687.

²⁷⁴ Bahsi geçen öğrenci hareketleri "68 Kuşağı" olarak da adlandırılmaktadır.

²⁷⁵ 12 Mart 1971 Muhtırası öncesi ve sonrasında yaşanan iç ve dış gelişmeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Hürriyet, *12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu*, 21 Kasım 2012.

²⁷⁶ Alfred W. McCoy, *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade, Afghanistan, Southeast Asia, Central America*, Chicago, Lawrence Hill, 2003, s.388. Dönemin ABD Başkanı Richard Nixon uyuşturucuya karşı küresel bir mücadele planı kapsamında Kolombiya'daki uyuşturucu kartellerine yönelik operasyonlarda askeri alanda Kolombiya Güvenlik Teşkilatı'na yardım edilmesini sağlamıştır. Gerçekleştirilen operasyonlar sonucunda Kolombiya'nın en büyük kartellerinden birisinin yöneticisi olan Pablo Escobar tasfiye edilmiştir. Ancak Escobar'ın etki alanını PEPE adlı kartel devralmıştır. Dönemde Türkiye'ye karşı yapılan propaganda çalışmaları gibi Kolombiya örneğinde olduğu gibi askeri yöntemler de başarıya ulaşamamıştır.

²⁷⁷ Fatma Tuğçe Erol, *11 Eylül 2001'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri ve ABD'nin Türk Dış Politikası'na Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.21. ; Haşhaş Krizi hakkında detaylı bilgi için bkz. Çağrı Erhan, *Türk Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara, İmge Yayınevi, 2001.

önceki yıllara oranla göreceli olarak gergin olan dönemin Türkiye – ABD ilişkilerinde bir başka kırılma noktası olmuştur.

Dönemin en temel dış dinamiklerinden birisi olan ve 1960’lı yıllardan itibaren devam eden Kıbrıs Sorunu’na yönelik olarak 1974 yılında Türkiye tarafından Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmiş ve adanın %38’lik kısmında hâkimiyet sağlanmıştır.²⁷⁸ Yapılan askeri harekâtın Türk dış politikası açısından bedelleri olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1974 yılında 353 sayılı kararı ile harekâtın durdurulmasını talep etmiş²⁷⁹ ve 1984 yılında 550 sayılı kararı ile harekâtı işgal olarak nitelendirmiştir.²⁸⁰ Ayrıca Haşhaş Krizi ardından başlayan silah ambargosu harekât sonrası daha da ağırlaşmıştır.

Aynı yıllarda dış politikadaki bir diğer dinamik ise Yunanistan ile Ege Denizi’nin kullanımına yönelik anlaşmazlıkların yaşanmasıdır. Lozan Antlaşması’nda 3 mil olarak belirlenen ve 1964 yılında 6 mile çıkarılan karasularının Yunanistan tarafından 12 mile çıkarılmak istenmesine karşılık Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yunanistan’a bir nota vererek bunun “casus belli” (savaş sebebi) olacağını belirtmiştir.²⁸¹ Aynı şekilde kıta sahanlığı ve hava sahasına ilişkin sorunlar ile Ege adalarının silahlandırılması bu dönemde Yunanistan ile Türkiye arasında gerginlik yaşanmasına sebep olmuştur ve etkileri 1990’lı yıllara kadar devam etmiştir.²⁸²

Darbeler arası dönem (1960 - 1980) olarak adlandırılan dönemi şu şekilde özetlememiz mümkündür: İç ortam ideolojik kamplaşmalar sebebiyle kaotik bir yapıdadır. Bu yapının bir - doğal olmayan bir - sonucu olarak demokrasiye müdahaleler gerçekleşmiştir. Dış politikada ise çok çeşitli dönemler ve dinamikler yaşanmıştır. Soğuk Savaş mantığı ile ABD kutbuna yakınlaşan Türkiye bu durumun olumlu ve olumsuz etkilerini yaşamıştır. Dış dinamikler ve yaşanan sorunlar ABD çizgisinin

²⁷⁸Sibel Gülcan, “Kıbrıs: Doğu Akdeniz’de Egemenlik Mücadelesi”, (ed.) Kemal İnat vd., *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Ankara, Nobel Yayınları, 2004 ten aktaran Kemal İnat, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikasının Dönüşümü”, *Bilgi*, Cilt 11, Sayı 2, 2005, s.45.

²⁷⁹http://www.unficy.org/media/SC%20Resolutions/1974_07-20_SCR353.pdf (Erişim Tarihi: 26.08.2013).

²⁸⁰http://www.unficy.org/media/SC%20Resolutions/1984_05-11_SCR550.pdf (Erişim Tarihi: 26.08.2013).

²⁸¹Melek Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), *a.g.e.*, s.750-751.

²⁸²*A.g.e.*, s.752-762.

zaman zaman sorgulanmasına yol açmıştır. Özellikle Kıbrıs Harekâtı sırasında göreceli olarak daha bağımsız bir politika izlemiştir.

Dönemin temel iç dinamiklerinin bir diğeri olan *12 Eylül 1980 Darbesi* ise dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren liderliğinde ve emir komuta zincirinde gerçekleşen darbedir. Darbe öncesi iç politik zeminde 1 Mayıs 1977 Olayları, Maraş ve Çorum Olayları gibi ideolojik ve mezhepsel bölünmelere yol açacak gelişmeler olmuştur. Darbe ile birlikte dönemin Başbakanı Süleyman Demirel görevden alınmıştır. Darbe sonrası ise darbeci subayların oluşturduğu Milli Güvenlik Konseyi yönetimi bir süreliğine elinde tutmuştur. 1982 yılında ise Kenan Evren cumhurbaşkanı seçilmiş ve aynı zamanda anayasa değişikliğine gidilmiştir.²⁸³

1980 Darbesi'nin ardından Soğuk Savaş'ın bitişine kadar olan dönemde iç ortam olarak adlandırdığımız Türkiye siyasal yaşamında ise 80 Darbesinin etkileri, Turgut Özal dönemi ve terör sorunu öne çıkmaktadır. 1980 Darbesi sonrası ülkede yaşanan politik gerilim o dönemde büyük ölçüde sona ermiştir. Ancak gerçekleştirilen sert ve aşırı uygulamalar²⁸⁴ Türk siyasal yaşamında travmalara yol açmıştır. Günümüzde bu etkilerin bir kısmının devam ettiğini söylemek mümkündür.

Turgut Özal, 1983 yılında gerçekleşen genel seçimlerde 400 sandalyeli meclisin 211 sandalyesini alarak tek başına iktidara gelmiştir.²⁸⁵ İktidara gelmesi ile birlikte Türkiye'de liberalleşme ve ülkenin yeni dünya düzenine entegre olması bakımından önemli icraatlarda bulunmuştur.²⁸⁶ İç ortam açısından önceki dönemin siyasal karmaşasına oranla yumuşama dönemi olarak sayılabilen bu dönemde iç politikada yeni bir sorun doğmuştur. Temelleri 1974 yılına dayanan ve günümüzde de faaliyetleri devam eden ayrılıkçı terör örgütü PKK 1984 yılında ilk terör eylemini

²⁸³Douglas A. Howard, *The History of Turkey*, Greenwood Publishing Group, 2001, s.ix.

²⁸⁴Adı geçen uygulamalar hakkında bkz. "12 Eylül'ün İnanılmaz İşkence Yöntemleri", *Hürriyet*, 12 Eylül 2008, <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/9882487.asp>> (Erişim Tarihi: 22.08.2013).

²⁸⁵Michael Rubin, "Green Money Islamist Politics in Turkey, *Middle East Quarterly*, Cilt 12, Sayı 1, Kış 2005, <<http://www.meforum.org/684/green-money-islamist-politics-in-turkey>> (Erişim Tarihi: 22.08.2013).

²⁸⁶H. Sami Uyar, *Özal Döneminde Sosyal Politika (1983-1989)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.25.

gerçekleştirmiştir.²⁸⁷ Dönemin son yılında yaşanan Körfez Savaşı ve komşularla bozulan ilişkiler temel dış dinamikleri oluşturmaktadır.

Özal döneminde ABD menşeli Yeşil Kuşak projesi Türkiye’de itibar görmüştür. Balkanlar ve Ortadoğu ile geliştirilmeye çalışılan ilişkiler ise Balkanlarda Bulgaristan ile yaşanan Türk azınlıklarının statüsü sorunu, Ortadoğu’da ise Irak - İran Savaşı gibi bölgesel gelişmeler sebebiyle göreceli olarak yetersiz kalmıştır. Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu’na 14 Nisan 1987 tarihinde üyelik başvurusunda bulunmuştur ancak 18 Aralık 1989 tarihinde diplomatik bir yolla bunun günün koşullarında mümkün olmadığı belirtilmiş ve ilişkilerin geliştirilmesine vurgu yapılmıştır.²⁸⁸

Turgut Özal dönemi Türk dış politikası açısından önceki yıllara oranla kısmen değişiklik göstermiştir. Dış ilişkilerin genellikle ekonomi temelinde bağdaştırılması ve özellikle Körfez Savaşı konusunda statükoculuğun korunmaması bunun örneklerini oluşturmaktadır.²⁸⁹

4.3.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri

Soğuk Savaş dönemi genellikle istihbarat faaliyetlerinin en yoğun yaşandığı yıllar olarak kabul edilmektedir. Küresel ölçekte yaşanan kutuplaşma uluslararası sistemdeki hegemon güçlerin istihbarat faaliyetlerine verdikleri önemin artmasına yol açmıştır. Aynı şekilde müttefik devletlerin kontrolü ve sistemlerinin manipüle edilmesi açısından istihbarat faaliyetleri kritik derecede önem kazanmıştır.

Türkiye’nin istihbarat yapılanması açısından önceki dönemlerde faaliyet gösteren resmi kuruluşlarda çeşitli değişikliklere gidilmiştir. Dönemin uluslararası sistemine uyum sağlamak açısından istihbarat alanında faaliyet gösteren resmi kurum ve kuruluşlar kendi kurumsal yapıları içerisinde çeşitli değişikliklere gitmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde yeni birimler kurulmuştur. Milli Amele Hizmet (MAH) ise topyekûn bir değişim geçirerek MİT’e dönüştürülmüştür. Bu sebeple dönemde faaliyet gösteren kuruluşlardan ve faaliyetlerinden bahsetmek istihbaratın iç ortam ve Türk dış politikası üzerindeki etkisi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca stratejik istihbarat kavramının 1940’lı yılların

²⁸⁷M. Hakan Yavuz ve Nihat Ali Özcan, “The Kurdish Question and Turkey’s Justice and Development Party”, *Middle East Policy*, Cilt 13, Sayı 1, Bahar 2006, s.102.

²⁸⁸<<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>> (Erişim Tarihi: 28.08.2013).

²⁸⁹Baskın Oran, “1980-1990: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2”, Baskın Oran (ed.), Cilt 2, *a.g.e.*, s.28-29.

sonunda ortaya çıkmasıyla birlikte bölümün sonunda dönemin dış politikası stratejik istihbarat kavramı çerçevesinde de ele alınacaktır.

Dönemin istihbarat yapılanmalarını ve yaşanan değişimlerini temel olarak üç kurum özelinde ele almak mümkündür. Bu kurumlar TSK, EGM ve MAH'tır. Adı geçen üç kurum küresel değişikliklerin ve bu değişimlerin Türkiye iç politikasına olan etkilerine paralel olarak faaliyetler bulunmuştur. Gerçekleştirdikleri faaliyetlerin alanları iktidardaki değişimlerle birlikte çeşitlilik göstermiştir.

TSK çatısı altında dönemin iki kutuplu küresel sisteminde komünizmi ve yayılmacılığını önlemek amacıyla ABD ile sıkı bir işbirliği içerisinde Seferberlik Tetkik Kurulu, 27 Eylül 1952 tarihinde Hususi ve Yardımcı Muharip Birlikler adı altında kurulmuştur.²⁹⁰ Adı geçen yapılanma 7 Kasım 1953 tarihinde Seferberlik Tetkik Kurulu, 14 Aralık 1970 tarihinde Özel Harp Dairesi Başkanlığı ve 14 Nisan 1992 tarihinde Özel Kuvvetler Komutanlığı olarak faaliyetlerde bulunmuştur.²⁹¹

Gayri nizami harp faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak kurulan bu yapılanma Soğuk Savaş döneminde daha çok iç ortama yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Dönemde gerçekleşen 6-7 Eylül olayları, 1 Mayıs Katliamı, Kahramanmaraş ve Çorum Olayları gibi toplumsal olayların arkasında bu kurumun olduğu iddia edilmektedir.²⁹²

1974 yılına kadar devletin üst kademesinin dahi haberinin olmadığı ileri sürülen²⁹³ yapılanma, teorik olarak her devletin ihtiyacı olan ve olası bir işgal anında gayri nizami harp unsurlarının faaliyete geçirilmesini amaçlayan bir yapıdır. Ancak kuruluşunda işbirliğinin ötesinde bir ABD etkisi²⁹⁴ görülen kurum ne yazık ki millileştirilememiştir. Bu sebepten ötürü Seferberlik Tetkik Kurulu'nun (ya da daha çok bilinen adıyla Özel Harp Dairesi) gerçekleştirdiği faaliyetlerin birçoğu ile Türk dış

²⁹⁰ “Genelkurmay “Siyah ve Beyaz Kuvvet”leri Açıkladı”, *CNN Türk*, 02 Nisan 2013, <<https://www.cnntrk.com/2013/guncel/04/02/genelkurmay.siyah.ve.beyaz.kuvvetleri.acikladi/702572.0/in dex.html>> (Erişim Tarihi: 30.08.2013).

²⁹¹ *A.g.m.*

²⁹² Ali Akkuş, “Özel Harp Dairesi İtirafı”, *Zaman*, 27 Şubat 2013, <http://www.zaman.com.tr/gundem_ozel-harp-dairesi-itiraf_lari_2058621.html> (Erişim Tarihi: 30.08.2013).

²⁹³ 1974 yılında dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in yapılanma hakkında “Öğrendiğimizde ağzımız açık kaldı, dehşete kapıldık.” dediği ileri sürülmektedir. Ali Akkuş, *a.g.e.*

²⁹⁴ William Blum, *Killing Hope: US Military & CIA Interventions since World War II*, Zed Books, 2003, s.107.

politikasına olumlu bir katkı sağladığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Gerçekleştirdikleri faaliyetler kapsamında daha çok Türk dış politikasının genellikle dönemin Amerikan çıkarları ile uyumlaştırılması konusunda faaliyetlerde buldukları söylenebilmektedir.

Bunun yanı sıra adı geçen oluşum Türk dış politikasına zarar veren faaliyetler de gerçekleştirdiğine yönelik önemli iddialar vardır. Özel Harp Dairesi'nde görev yapmış bir emekli Orgeneral olan Sabri Yirmibeşoğlu ilerleyen yıllarda verdiği bir röportajda 6 – 7 Eylül olayları hakkında “ 6 – 7 Eylül de Özel Harp işiydi. Amacına da ulaştı. Sorarım size muhteşem bir örgütlenme değil miydi?” demiştir.²⁹⁵ 6 – 7 Eylül Olayları ise Türk dış politikasını olumsuz yönde etkilemiştir. Olaylar sonrası Türkiye ile Yunanistan'ın ilişkileri kopma noktasına gelmiştir.²⁹⁶

Seferberlik Tetkik Kurulu'nun Türk dış politikasını destekleyici katkılarının olduğu nadir faaliyetlerden birisi ise Kıbrıs'ta EOKA terör örgütüne karşı direncin sağlanmasına ve dağınık halde bulunan direnişçi grupların toplanmasına yardımcı olmuş olmasıdır. Kıbrıs'ta kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı adlı gizli yapılanma (TMT) Seferberlik Tetkik Kurulu Başkanlığı tarafından kurulmuş ve faaliyetleri desteklenmiştir.²⁹⁷ TMT ve faaliyetleri Kıbrıs Türklerinin yaşam hakkına olan tecavüzleri engellemek ve propaganda faaliyetleri yürütmekle birlikte Kıbrıs konusunda Türk dış politikasının elini güçlendirmiştir. İlerleyen yıllarda kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yönetici kadrolarını TMT elemanları oluşturmuştur. Bu durum Türkiye – KKTC ilişkileri açısından da önem arz etmiştir.

Seferberlik Tetkik Kurulu dışında kalan askeri istihbarat yapılanmasına bakıldığında ise dönemde adı geçen yapılanmanın genel olarak başarılı olduğunu ve Türk dış politikasına olumlu katkılar yaptığını söylemek mümkün gözükmemektedir. İki kutuplu sistem ile birlikte yaşanan Soğuk Savaş gereği askeri istihbarat yapılanmalarının müttefik ve müttefik olmayan devletlerin askeri kapasiteleri ve

²⁹⁵*Tempo Dergisi*, 9 - 15 Haziran 1991, s.24 den aktaran Pelin Batu ve Nezih Başgelen, “ 6 – 7 Eylül Olayları ile Yüzleşme – On yaşımdayken bilemezdim ki...”, *Milliyet*, 12 Şubat 2013, <<http://gundem.milliyet.com.tr/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-on-yasimdayken-bilemezdim-ki-/gundem/gundemdetay/12.02.2013/1667566/default.htm>> (Erişim Tarihi: 30.08.2013).

²⁹⁶Dilek Yiğit Yüksel, “Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 18-19, 2009 Bahar- Güz, s.170.

²⁹⁷*A.g.e.*, s.171-172.

niyetleri hakkında yoğun istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmeleri daha da önem kazanmıştır. Soğuk Savaş döneminde gerçekleştirilen askeri istihbarat faaliyetleri küresel boyutta olası bir savaş riski mevcut olduğundan dolayı diğer dönemlere oranla devletlerin dış politikalarına daha çok etki etmektedir.

Dönemde askeri istihbarat faaliyetlerinin genellikle NATO'ya devredildiğine yönelik görüşler mevcuttur.²⁹⁸ Bu durumun bir sonucu olarak dış politikada kullanılacak milli bir istihbarat üretiminden söz etmek genellikle mümkün olmamaktadır. Bu dönemde askeri istihbarat teşkilatları da alanlarının dışına çıkarak iç politikaya yönelmişlerdir. Böylece askeri istihbarat yapılanmaları hantallaşmış ve bu durum olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Yaşanan olumsuzlukları iki örnekle açıklamak mümkündür. Bu örneklerden ilki şöyledir; Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Rodos'tan Kıbrıs'a askeri mühimmat taşıyan bir Rum gemisi olduğu istihbaratı milli kaynaklarca teyit edilmemiş (edilememiş) ve istihbarat doğrultusunda Türk Hava Kuvvetleri tarafından yapılan bombalama sonucu Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait Kocatepe Zırhlısı yanlışlıkla batırılmıştır.²⁹⁹ Askeri alanda milli istihbaratın üretilmemesi ve istihbarat birimleri arasındaki koordinasyonsuzluk böylece olumsuz bir sonuca sebebiyet vermiştir.

Bir diğer örnek olarak dönemin yapılanmalarının gerekli askeri istihbaratı gerçekleştirmemesi ve ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girilmesinin sonucu olarak Türkiye, Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi ve sökülmesi konusunda kendisini diplomatik bir krizin içerisinde bulmuştur. Türkiye'nin güvenliğini önemli derecede tehdit eden bu tip olayların askeri istihbarat yapılanmaları tarafından takip edilmesi ve gerektiğinde önlemler alınması gerekmektedir. Jüpiter füzeleri konusunda süreç

²⁹⁸Detaylı bilgi için bkz. Yakup Beriş ve Aslı Gürkan, "Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler", *TÜSİAD Raporu*, Temmuz 2002. ; Sait Yılmaz, *Türkiye-NATO İlişkilerinde 60 Yılın Bilançosu: Ne NATO ile ne de NATO'suz!*, <<http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2011/04/26/6167/turkiye-nato-iliskilerinde-60-yilin-bilncosu-ne-nato-ile-ne-de-natosuz>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).

²⁹⁹Emin Çölaşan, "Kocatepe'yi Nasıl Batırdık", *Sözcü*, 21 Temmuz 2013, <<http://sozcu.com.tr/2013/yazarlar/emin-colasan/kocatepeyi-nasil-batirdik.html>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013). Bombalama esnasında Türk Deniz Kuvvetleri'nin 54 personeli yaşamını yitirmiştir.

incelendiğinde ise askeri yapılanmaların pasif bir tutum sergilediği gözlemlenmektedir.³⁰⁰

Sonuç olarak Soğuk Savaş döneminde Türk askeri istihbarat yapılanmalarının üzerine düşen askeri istihbarat faaliyetleri konusunda başarılı olduğunu söylemek genellikle mümkün gözükmemektedir. Küresel sistemdeki değişimlere paralel olarak yapılanmalar ve faaliyetler gerçekleştiren Türk askeri istihbarat sisteminin, Türk dış politikasına sağlaması gereken istihbarat desteğini başarılı bir şekilde gerçekleştirdiğini söylemek mümkün olmamaktadır.

İçerisinde istihbarat yapılanmalarının bulunduğu bir diğer kuruluş olan Emniyet Genel Müdürlüğü ise dönem içerisinde istihbarat alanında çeşitli kurumsal değişimler geçirmiştir. 1937 yılında kurulan ve Demokrat Parti döneminde Polis istihbarat birimi olan “Önemli İşler Müdürlüğü” 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü çatısında güvenlik istihbaratı faaliyetleri gerçekleştirmekle görevli idi.³⁰¹ Bu yapılanmanın daha işlevsel hale getirilmesi amacıyla 1951 yılında ABD’den Chris Gugaz isimli uzman çağırılarak konu ile ilgili rapor hazırlanmıştır.³⁰² Yapılan çalışmaların ardından 27 Mayıs Darbesi sonrasında Milli Birlik Komitesi’nin onayıyla Emniyet İstihbarat Dairesi kurulmuştur.³⁰³ Bu oluşum 1983 yılında İstihbarat Dairesi Başkanlığı adını almış ve 1987 yılında dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından yetkileri genişletilmiştir.³⁰⁴

Emniyet istihbarat birimlerinin görev alanı iç politik alan olduğu için Türk dış politikasında direkt etkileri söz konusu değildir. Ancak iç ortamdan kaynaklanan sorunların dış politikayı belirli ölçüde etkilemesi bakımından dolaylı etkileri mevcuttur. Özellikle iç karışıklıkların yoğun olduğu 1960 – 1980 döneminde güvenlik istihbaratı bakımından yetersiz kalınan olaylar mevcuttur. Ayrıca işlenen faili meçhul cinayetlerin,

³⁰⁰Sait Yılmaz, *Türkiye-NATO İlişkilerinde 60 Yılın Bilançosu: Ne NATO ile ne de NATO’suz!*, <<http://www.21yyte.org/arama/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2011/04/26/6167/turkiye-nato-iliskilerinde-60-yilin-bilncosu-ne-nato-ile-ne-de-natosuz>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).

³⁰¹*Milletimizin Hizmetinde 150 Yıl (1845–1995)*, EGM Yayını, Ankara 1995, s. 118. den aktaran Ali Dikici, “Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı”, *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 5, Kış 2009, s.69.

³⁰²Ali Dikici, *a.g.e.*, s.68.

³⁰³*A.g.e.*, s.70.

³⁰⁴Hasan Ateş, *Kamu Güvenliğinde İstihbarat Sisteminin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.35.

toplumsal kırılmalara yol açan ideolojik/mezhepsel bölünmelerin çözümlenmesine yönelik çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Önleyici istihbarat çalışmalarını gerçekleştirme yetkisi Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda 16/06/1985 tarihinde 3233/7 ek maddesiyle³⁰⁵ verildiği için öncesinde gerçekleşen olaylarda polisi istihbarat birimlerinin rolünü önleyici istihbarat açısından incelemek mümkün değildir.

Ülkedeki iç karışıkların ve olası iktidar değişikliklerinin istihbaratını zamanında gerekli kişi, kurum ve kuruluşlara iletemediği için iç politikada yaşanan değişimlerin dış politikaya yansımaları sürecinde polis istihbaratının Türk dış politikasına etkisi olmuştur. Bu durumu örneklendirmek gerekirse 12 Eylül 1980 Darbesi öncesi Emniyet istihbarat birimleri darbenin yapılacağı istihbaratını elde edememiş ve ilgili makamlara iletememiştir. Dönemin politik karar alıcıları 1980 darbesi ile birlikte siyaset arenasından çekilmiştir. Darbe hükümeti yıllardır veto edilen Yunanistan'ın NATO'ya üyeliğine onay vermiştir.³⁰⁶ Böylece dış politikada yaşanan değişime dolaylı olarak etki edilmiştir.

Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan yıllarda Türk istihbarat organizasyonu 1965 yılına kadar faaliyetlerine MAH adıyla devam etmiştir. Küresel ve ulusal alanda yaşanan değişimler MAH'ın yetki alanı ve faaliyetlerinde değişimleri gerekli kılmıştır. Devletin güvenliği ve milli politikası ile ilgili istihbarat faaliyetlerinin bir bütün olarak ele alınması, istihbarat birimleri arasında koordinasyonun sağlanması ve devletin milli güvenlik siyasetini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen her türlü istihbaratın devlet çapında üretilmesi amacıyla 6 Temmuz 1965 tarihli ve 644 sayılı "Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu" çıkarılmıştır.³⁰⁷ Kanun çerçevesinde 22 Temmuz 1965 tarihinde Başbakanlığa bağlı olarak Milli İstihbarat Teşkilatı kurulmuştur.³⁰⁸

Soğuk Savaş'ın başlamasının ardından yaşana küresel değişimlerin etkileri MAH'ta da görülmüştür. Dış politika açısından hayati önem taşıyan dış istihbarat genellikle ABD ve ilgili istihbarat örgütlerine devredilerek MAH iç politikaya

³⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, *Resmi Gazete*, 14.07.1934, Sayı 2751. <http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Nufus_Mevzuati/Kanun/pdf/polis_vazife_selahiyet_kanunu.pdf?skbzargmixbttmws> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).

³⁰⁶ Nasuh Uslu, "The Cooperation Amid Problems: Turkish-American Relations in the 1980s.", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Sayı 27, 1997, s.15.

³⁰⁷ <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_F.html> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).

³⁰⁸ A.g.e.

yönelmiştir.³⁰⁹ Örneğin bir iç dinamik olmasına rağmen Türk dış politikasını etkileyen 6 – 7 Eylül Olaylarının hazırlanması aşamasında etkin rol alan Kıbrıs Türktür Cemiyeti genel sekreteri Kamil Önal’ın MAH personeli olduğu ortaya çıkmış ve hakkında yapılan soruşturma engellenmiştir.³¹⁰

MAH’ın dış politikadan ziyade iç politikaya yönelmesi ve ABD istihbarat teşkilatı CIA ile geliştirilen ilişkilerin maksadını aştığını göstermesi açısından Menderes döneminde MAH’ın müsteşarlığına da getirilen Ahmet Salih Korur’un Yassıada Mahkemeleri esnasında verdiği ifade önem taşımaktadır.

Korur ifadesinde şöyle demiştir: “MAH, yani MİT, yalnızca Amerikalılara değil, neredeyse bütün Batı Avrupa ülkelerine para karşılığı hizmet veriyordu. İngilizlerden alınana baktım, ayda 30 bin lira. Fransızlardan alınan ayda 7-8 bin lira, İtalyanlardan alınana baktım, ayda vasati 4 bin liranın etrafındadır. İtalyanlarla Fransızlar, ABD ve İngiliz istihbarat servisleri gibi parayı direkt ajanlara vermiyor, servis merkezine gönderiyordu. Memurlara doğrudan doğruya maaşlarını verdikleri için, bizim memurları kendi memurları gibi kullanmaktadır. Dinleme servislerindeki memurlarımız da Amerikalıların elinde”.³¹¹

Dönemin CIA görevlisi Philip Agea, CIA Günlerim isimli kitabında CIA – MİT ilişkisinden şöyle bahsetmiştir: “CIA, uzun yıllardan beri MİT ile yoğun bir işbirliği içindedir. Bu örgütün eğitimi ve donanımını CIA sağlar. CIA’nın Türkiye’deki görevi Doğu Bloğu ülkelerinin misyon ve operasyonlarını kontrol etmek, Amerikan etkinliğinin devamını sağlamaktır.”³¹²

Demokrat Parti dönemi istihbarat – dış politika açısından verimsiz dönemlerin başlangıcını oluşturmaktadır. Dönemin istihbarat yapılanması MAH’ın çalışma alanı yoğunlukla iç politikaya kaydırılmış ve iç politikadaki çalışma alanı dahi küresel kutuplaşmalar ekseninde belirlenmiştir. Dönemde istihbarat yetkilileri ile politik karar

³⁰⁹Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, *Bay Pipo Bir Mit Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abas*, İstanbul, Doğan Kitap, 63. Baskı, 1. Baskı 1999.

³¹⁰A.g.e., s.51.

³¹¹<<http://www.acikistihbarat.com/Haberler.asp?haber=1355>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).

³¹²Emin Pazarıcı, “MİT’te Müthiş CIA Operasyonu”, *Takvim*, 15 Şubat 2012. <http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/emin_pazarcı/2012/02/15/mitte-muthis-cia-operasyonu> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).

alıcıların arasında bariz bir kopukluk olduğunu söylemek mümkündür.³¹³ Bu kopukluk dış politikada rasyonel adımların atılmasını engellemiştir. Milli anlamda üretilemeyen ve müttefik ülkelerden alınan istihbarat ile dış politikada yaşanan sorunlara çözüm üretilememiştir.

Darbeler arası dönem olarak adlandırılan 1960 – 1980 yılları arasında MİT'in topladığı dış istihbarata yönelik açık kaynaklara genellikle rastlanmamaktadır. Ancak dönem şu şekilde özetlenebilir: MİT kuruluşundan itibaren iç politikaya ağırlık veren bir kurum haline gelmiştir. Dış politika karar alıcılarına dış istihbaratın sunulması konusunda benzer sıkıntıların yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu durumu bir örnek temelinde açıklamak mümkündür. Türkiye'de faaliyet gösteren radikal sol örgütlerin Lübnan'daki faaliyetlerine yönelik istihbarat çalışmaları gerçekleştiren MİT, aynı dönemde Beyrut'ta temelleri atılan Ermeni terör örgütü ASALA hakkında faaliyetler gerçekleştirilmemiş ve bu oluşumu analiz ederek stratejik öngörü sağlayamamıştır.³¹⁴

1975 ve sonrasında -Kıbrıs Barış Harekatı'nda yaşanan olumsuzlukların da etkisiyle birlikte- MİT, eksikliklerinin farkına vararak çeşitli atılımlar gerçekleştirmiştir. Özellikle ASALA konusunda çeşitli çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Ancak MİT Kanunu çerçevesinde dış ülkelerde operasyon yapma yetkisi olmadığından dolayı MİT gayri resmi yollardan çözümler üretmeye çalışmış ve kısmen başarılı olmuştur.³¹⁵

21 Ocak 1972 tarihli Daily Telegraph gazetesinde ve Economist dergisinin Blue Report adlı ekinde yer alan CIA ile ilgili makalelerde 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası CIA'in faaliyetleri olarak belirtilmiştir.³¹⁶ Ülkedeki rejimin en üst noktasına olan müdahalelerin engellenememesi karşı istihbarat bakımından dönemdeki MİT'in en büyük zafiyetini oluşturmuştur. Dolayısıyla kendi ulusal sistemine yönelik

³¹³1954 yılında "Sinyal İstihbaratı" alanında Türk ve Amerikan askeri istihbarat servislerinin imzaladığı gizli antlaşmadan dönemin karar alıcılarının haberi olmamıştır. M. Matthew Aid ve Cees Wiebes (ed.), *Secrets of Signal Intelligence During the Cold War and Beyond*, Portland, OR: International Specialized Book Services, 2001, s. 324 den aktaran Elizabeth Sepper, "Democracy, Human Rights, and Sharing Intelligence", *Texas International Law Journal*, Cilt 46, Sayı 151, 2010, s.168.

³¹⁴Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, *a.g.e.*, s.163.

³¹⁵Adı geçen çalışmalarda MİT'in Abdullah Çatlı gibi illegal kişiler ile operasyon düzenlediğine yönelik iddialar bulunmaktadır. Burada sorun teşkil eden en önemli kısım MİT'in hukuken yurtdışında operasyon yapma yetkisinin bulunmamasıdır. Bu sebeple gerçekleştirilen çalışmalarda yer alan kişilerin tamamının alanında uzman MİT personeli olmaması kesin bir başarıyı engellemiştir.

³¹⁶Hakan Dilek, "Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e", *Takvim*, 17 Ağustos 2010. <http://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2010/08/17/teskilati_mahsusadan_mite> (Erişim Tarihi: 02-09.2013).

tehditleri bertaraf edemeyen Türk istihbarat yapılanmalarının dış istihbarat toplayarak Türk dış politikasının oluşmasında katkısının olduğunu varsaymak mümkün gözükmemektedir.

1980 Darbesi sonrasında ise MİT faaliyetlerinden çok kurum içi çekişmeler ile gündeme gelmeye başlamıştır. MİT içerisinde yaşanan kurum içi rekabet basına 1. MİT Raporu³¹⁷ ve 2. MİT Raporu olarak yansımıştır. Raporların içeriğinde teşkilat personelinin yönetici pozisyonundaki birçok şahsın mesaisinin büyük bir kısmını iç politika alanına harcadığı, belli konu ve ilişkilerle görev tanımının dışına çıktığı ve kurum içindeki klikler arasında mücadelelerin olduğu belirtilmektedir.

Bu veriler ışığında dönemde gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri ve Türk dış politikasına etkilerini incelendiğinde varılan sonuçlar iki ayrı başlıkta ele alınmalıdır. Türk dış politikasının ABD ile ilişkilerinde kaynaklanan sorunlar ve çözümlerine bakıldığında Türk istihbarat yapılanmasının ABD ekseninde faaliyet göstermesinin ve dış istihbaratı pasifize ederek iç istihbarata yönelmesinin Türkiye açısından sakıncalı sonuçları olmuştur. Dış istihbaratın milli kaynaklarca gerçekleştirilmemesinin sonucu olarak Türkiye, ABD ile gerginlik yaşadığı süreçlerde (Haşhaş Krizi, Jüpiter füzeleri ve 1973 Barış Harekatı gibi.) hazırlıksız yakalanmıştır. Ayrıca ilişkilerin sorunlu olduğu dönemlerde dış istihbarat akışının kesintiye uğramış olması da muhtemeldir.

İkinci temel sonuç ise Türk istihbarat sistemi ve siyasal sisteminin ABD'ye gereğinden fazla angaje olmuş olmasıdır. Bu durumun sonucu olarak Türk dış politikası belirlenirken genellikle milli çıkarlardan önce küresel sistemdeki ABD çıkarları önem kazanmıştır. Uluslararası sistemde her devlet kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışmalıdır. Dönemde yaşanan bu durum bu ilkeye ters düşmektedir.

Soğuk Savaş döneminde Türk istihbaratı ve dış politikası stratejik istihbarat temelinde incelendiğinde daha vahim sonuçlara ulaşılmaktadır. Genellikle dış politika alanında kullanılmak üzere olan stratejik istihbarat, uzun dönemli ve geniş ölçekli çalışmalar gerektirmektedir. Dönemdeki Türk istihbarat yapılanmaları, yaşanan iç ortam ve dış dinamiklerin tümü göz önüne alındığında sağlıklı bir stratejik istihbarat üretimi ve akışından söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu durumun en temel sebebi dış

³¹⁷Rapor hakkında detaylı bilgi için bkz. <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=108>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).

istihbaratın bu dönemde göz ardı edilmesidir. Örneğin 6 – 7 Eylül olaylarının tertiplenmesinden önceki süreçte ilgili istihbarat kuruluşlarının olayların ulusal ve uluslararası arenada gerçekleştirebilecek tüm olası sonuçlarını öngörmesi ve dönemin politik karar alıcılarına iletmiş olması gerekmektedir. Şayet böyle bir çalışma yapıldı ise bu durumu daha da vahim hale getirmektedir. Çünkü bu durumda gerçekleştirilen stratejik istihbarat hatalı ve eksiktir.

Truman Doktrini ve Marshall Planı başta olmak üzere ilgili yardımlar kabul edilmeden önce istihbarat birimleri tarafından gerekli stratejik istihbarat çalışmaları yürütülmeliydi. Yardımlar sonrası süreç ve dış politikada gerçekleşen bağımlılık, karar alıcılarına yardımlar öncesinden iletilmeliydi. Türkiye'nin aynı zamanda güvenlik politikalarını da etkileyen ASALA ve PKK terör örgütleri hakkında kuruluş aşamasında stratejik istihbarat çalışmaları gerçekleştirilerek örgütler pasifize yahut manipüle edilmeliydi.

Sonuç olarak Soğuk Savaş döneminde Türk istihbarat yapılanmalarının gerçekleştirdiği faaliyetlerin Türk dış politikasına etkisine yönelik iki bakış açısı oluşmaktadır. İlk bakış açısına göre istihbarat faaliyetleri olumlu sonuçlar vermiştir. Şayet dönemin Türk dış politikasının temelini Adnan Menderes'in de belirttiği gibi küresel sistemde ABD ile tam entegrasyon ve çıkar uyumu oluşturuyorsa, istihbarat faaliyetleri büyük oranda başarılı olmuştur. Ancak dönemin Türk dış politikasını rasyonel milli çıkarlar oluşturuyor ise istihbarat yapılanmaları büyük ölçüde başarısız olmuşlardır.

4.4. 1991- 2001: SOĞUK SAVAŞ SONRASI YILLAR

Uluslararası sistemin temelden değişmesindeki en önemli olay Soğuk Savaş'ın bitişi ve dolayısıyla iki kutuplu dünya düzeninin yıkılmasıdır. Çünkü Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemin temel özelliği olan iki kutuplu yapının dağılması ile birlikte uluslararası konumu belirleyen siyasi, ekonomik ve güvenlikle ilgili dış parametreler önemli değişiklikler geçirmiş bulunmaktadır.³¹⁸ Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu sistemi, tek kutuplu ve ABD'nin hegemon güç olduğu bir sisteme evrilmiştir.³¹⁹

³¹⁸ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, 26. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, 2008, s.74.

³¹⁹ Ertan Efeğil ve Neziha Musaoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri", *Akademik Bakış*, Cilt 2, Sayı 4, Yaz 2009, s.5.

Yaşanan bu değişim sistemdeki devletlerin pozisyonunu ve buna bağlı olarak dış politika tercihlerini etkilemiştir. Diğer taraftan küreselleşme akımının etkisi tüm dünyada hızla yayılmaya başlamıştır. Küreselleşmenin ve serbest ticaretin yaygınlaşması ile birlikte bölgesel işbirliği kavramının önemi daha da artmıştır.

Yaşanan sistem değişikliği kuruluşundan itibaren büyük güçler arasında denge politikası izleyen Türkiye'yi de etkilemiştir. Ayrıca SSCB'nin dağılmasının ardından kurulan Orta Asya'da kurulan Türki cumhuriyetler ve Balkanlar Türk dış politikasının bölgesel olarak boyut değiştirmesini sağlayabilecek imkânlar doğurmuştur. Diğer taraftan komşu ülkeler ile ilişkiler dönem içerisinde önceki dönemlere göre değişiklikler göstermiştir. Dönemin Türk dış politikası bu dinamikler çerçevesinde dış politika geliştirmeye çalışmıştır.

4.4.1. Dönemin Türk Dış Politikası

Soğuk Savaş'ın bitişi ve ardından yükselen küreselleşme akımı Türkiye'de ekonomik atılımlar gerçekleştirme ihtiyacının duyulmasına yol açmıştır. Dış ticaret açığının getirdiği aşırı borçlanma ve bölgesel işbirliğinin öneminin artması Türk dış politikasının tekrar öncelikli olarak Avrupa'ya yönelmesine yol açmıştır. Türkiye Avrupa entegrasyonuna yönelmiştir ancak ilişkilerin istenen seviyeye geldiği söylenememektedir. 1996 yılında Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği antlaşması imzalanmıştır.³²⁰ Antlaşma ile birlikte Türkiye ekonomik olarak AB'ye büyük oranda bağımlı hale gelmiştir.³²¹

Soğuk Savaş sürecinde ABD ile ilişkilerinde Sovyet tehdidi algısından yararlanan Türkiye, SSCB'nin dağılmasının ardından bu diplomasi kartını büyük oranda kaybetmiştir. Bu sebeple ABD öncülüğündeki küresel fikir akımları veya bölgesel mücadelelerde ABD'ye destek vererek ilişkilerin aynı düzeyde yürütülmesini amaçlamıştır.³²²

Dönemin Türk dış politikasını etkileyen temel dinamikler ise Ermeni Sorunu ve PKK sorunudur. ASALA'nın tasfiye edilmesinin ardından Ermeni diasporasının uluslararası arenada 1915 olaylarını gündeme getirmeye yönelik çabaları mevcuttur.

³²⁰T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "Gümrük Birliği" <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46234>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).

³²¹Baskın Oran, "1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye", Baskın Oran (ed.), Cilt 2, *a.g.e.*, s.230.

³²²*A.g.e.*, s.243-244.

Türkiye aleyhine yöneltilen iddialara karşılık olarak lobi faaliyetleri gerçekleştirme ve kamuoyu oluşturma çabaları Türk dış politikasının öncelikli alanlarından birisi haline gelmiştir.

Ulusal ve uluslararası alanda dönemde Türkiye'nin en büyük sorunlarından birisini PKK oluşturmuştur. İç ortamda yaşanan güvenlik sorunlarının yanı sıra PKK, Türkiye'nin sistemdeki girişimleri önünde en büyük engellerden birisini teşkil etmiştir. İlerleyen yıllarda küresel sistemdeki hegemon güç olan ABD ve Türkiye'nin dâhil olmayı arzuladığı bölgesel işbirliği AB ile ilişkilerde PKK önemli bir etmen olmuştur.³²³

Özetlemek gerekirse, yaşanan sistem değişikliği Türk dış politikasını birçok alanda etkilemiştir. Sovyet tehdidinin göreceli olarak azalması ABD ile ilişkilerde Türk dış politikasının bölgesel alanda (sınır komşuları, Balkanlar ve kısmen Ortadoğu) ve Sovyet sonrası coğrafyada ABD ile sıkı bir işbirliği çabasına girmesine yol açmıştır. Küreselleşme ile birlikte Türk dış politikası, Avrupa entegrasyonunda yer edinmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Dönemde yaşanan Ermeni ve PKK sorunları aynı şekilde Türk dış politikasını ve dönemin karar alıcılarını etkilemiştir.

4.4.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler

Dönemin iç ortamını genelde ekonomide yaşanan kırılmalar ve toplumsal ayrışmalar oluşturmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte dönüştürülmeye çalışılan ekonomi politikaları ve dönemde yaşanan küresel krizler iç ortamda gerginlikler oluşturmuştur.³²⁴ Ekonomik krizler, 1999 yılında yaşanan kriz örneğinde olduğu gibi ülkede iktidarın değişmesine yol açacak boyutta toplumsal ve politik sonuçlar doğurmuştur.

Ülkede yükselen İslamcı akımlar ve adı geçen akımlara yönelik askeri bürokrasi başta olmak üzere gelen tepkiler ülkede toplumsal ayrışmaların yaşanmasına zemin

³²³Birol Akgün, *Avrupa PKK'yı Neden Şimdi Anlıyor?*, <<http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/avrupa-pkkyi-neden-simdi-anliyor/215>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).

³²⁴Baskın Oran, *a.g.e.*, s.215.

hazırlamıştır. Yükselen İslamcılık akımının sonucu olarak TSK, 28 Şubat 1997 tarihinde müdahale ederek siyasal alanda bir tasfiye operasyonu gerçekleştirmiştir.³²⁵

Dönemin iç ortamını etkileyen en temel unsur ise PKK sorunudur. Güneydoğu bölgesinde gerçekleşen kanlı terör eylemleri ve teröre karşı mücadele yöntemleri ülkenin politik gündemini oluşturan en temel olgulardır. 1984 yılında faaliyetlerine başlayan PKK, 1999 yılında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasına kadar olan süreçte ülke çapında kanlı eylemlerde bulunmuştur.³²⁶ Günümüzde de devam eden sorun ülkenin en temel güvenlik sorununu oluşturmaktadır.

Dönemin temel dış dinamiklerini ise terör bağlamında gerçekleştirilen eylemler ve ABD ile işbirliği, Körfez Savaşı, AB'ye üyelik süreci, Bosna Savaşı ve PKK Sorunu'na karşı verilen mücadele oluşturmaktadır. Birinci Körfez Savaşı, 28 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan gerginliğin ana koalisyon ülkelerinin Irak'a müdahalesiyle savaşa dönüşmesidir ve 1991 Mart ayında Irak'ın yenilgisi ile sonuçlanmıştır.³²⁷ Türkiye'nin stratejik öneminin azaldığını öne süren dönemin başbakanı Özal bu savaşı bir fırsat olarak görmüş, Türkiye savaşa fiilen katılmasa dahi ABD'ye üslerini açmış ve Irak sınırına asker yığmıştır.³²⁸

Bosna Savaşı ise 1992-1995 yılları arasında Sırp, Hırvat ve Boşnak askeri kuvvetleri arasında gerçekleşmiştir. NATO müdahalesi ile sonlanan savaş sürecinde Türkiye uluslararası toplumun ilgisizliğine karşı, Bosna Hersek devletinin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunan aktif bir dış politika izlemiştir.³²⁹ Ayrıca TSK uluslararası kuruluşlarca oluşturulan barış gücü çalışmalarında etkin bir rol oynamıştır.

Dönemin bir diğer dış dinamiği olan Türkiye-AB ilişkileri ise Türkiye açısından netice vermekten uzak kalmıştır. Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinde tam üyelik sürecinde

³²⁵Ümit Cizre, "Türk Ordusunun Siyasi Özerkliği", *Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s.159 dan aktaran Özgür Gökmen, "28 Şubat : Bir "Batılılaşma Restorasyonu" Mu?, *Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive Department of Turkish Studies*, Universitet Leiden, Mart 2002, s.2.

³²⁶M. Hakan Yavuz ve Nihat Ali Özcan, *a.g.e.*, s.102.

³²⁷Aslı Özkaya, "Medya ve Körfez Savaşı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2002, s.567.

³²⁸Ali L. Karaosmanoğlu, "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, Cilt 54, Sayı 1, Güz 2000, s.211

³²⁹İlknur Yantuna, *Türk Dış Politikasında Bosna Hersek*, <<http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/balkanlar/1125-tuerk-d-politikasnda-bosna-hersek.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

son döneme girerek Gümrük Birliği'ne girmiştir.³³⁰ 11-12 Aralık 1999 tarihinde ise Helsinki Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmıştır.³³¹ Ancak ilişkilerin geliştirilmesi konusunda insan hakları, Ermeni Sorunu ve PKK Sorunu sürecin Türkiye aleyhine işlemlerine sebep olmuştur.

Aynı zamanda bir iç güvenlik sorunu olan PKK Sorunu ise dönemde bir dış dinamik halini almıştır. PKK'nın uluslararası arenada tanınması ve bölgesel ve küresel devletler ile ilişkiler geliştirmesi Türk dış politikasının ağırlığının önceki dönemlere oranla bu alana kaymasına sebep olmuştur. Bir dış dinamik olarak PKK Türkiye'nin komşu ülkeleri ile olan ilişkilerini ve ABD ile olan ilişkilerini etkilemiştir. Özellikle Suriye ve Irak ile ilişkilerin seyrini etkileyen en önemli unsur PKK Sorunu olmuştur. Diğer taraftan PKK sorunu güvenlik alanında Türkiye ile ABD'yi işbirliğine yöneltmiştir. ABD talebiyle Irak'ta oluşturulan temsilcilik mekanizması ve PKK ile mücadele çalışmalarında iki ülkenin koordinatör ataması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.³³²

Özet olarak 10 yıllık dönem içerisinde iç ortamda, ülke genelinde etkin olan kurum ve kuruluşların güvenlik ve siyaset algılarının farklılığından kaynaklanan ve ekonomik krizlerle desteklenen bir karmaşa yaşanmıştır. Soğuk Savaş ertesinde yaşanan Bosna Savaşı ve Birinci Körfez Savaşı, Türkiye-AB ilişkileri ile Ermeni ve PKK sorunları temel dinamikleri oluşturmuştur. Dönemde entegrasyon ve güvenlik akımları dış dinamiklerin çerçevesini oluşturmuştur.

4.4.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri

İç ortamda ve uluslararası sistemde köklü değişimlerin yaşandığı dönem, istihbarat oluşumları ve faaliyetleri açısından da hareketli geçmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile istihbarat faaliyetleri iç ortamda daha yoğun olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra dönemin istihbarat oluşumlarının başarılı dış faaliyetlerinden bahsetmekte mümkündür. Dönemin iç ortamında yaşanan çekişmenin büyük oranda tarafı olan istihbarat oluşumlarının en temel faaliyet alanı ise PKK olmuştur.

³³⁰T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kronolojisi, <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=112>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³³¹A.g.e., (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³³²Işık Yılmaz, *PKK'nın Yükselişi ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.153.

Dönemde TSK bünyesinde faaliyet gerçekleştirilen istihbarat birimleri büyük oranda çalışma alanının dışına çıkarak iç politika konusunda çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerden en bilineni Batı Çalışma Grubu adı altında gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Batı Çalışma Grubu ülkedeki irtica faaliyetlerine yönelik olarak siyasal İslam'ın çerçevesinin oluşturulması açısından gerekli istihbarat faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla 1997 yılında Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde kurulmuştur.³³³ Bu oluşum normalde askeri istihbarat üretmesi beklenen TSK'nin ilgili birimlerinin çalışma alanı ile paralellik göstermemesine rağmen Bakanlar Kurulu'nun 17 Eylül 1992 tarihli ve 92/3514 sayılı kararnamesiyle onaylanan Milli Güvenlik Siyaseti belgesindeki “iç ve dış tehdit” kavramlarını dayanak yapılarak kurulmuştur.³³⁴

BÇG gerçekleştirdiği istihbarat faaliyetleri ile dönemin sivil iktidarının tasfiyesinde rol oynamıştır. İç ortamda yaşanan gelişmeler dış ilişkilerde de küçükte olsa değişiklikler yaratmıştır. Dönemin İran büyükelçisi İslamcı hareketler ile olan ilişkileri bağlamında *persona non grata* (istenmeyen adam) ilan edilmiştir.³³⁵ Dış politika karar alıcılarına özellikle askeri güvenlik alanında istihbarat sağlaması gereken TSK'nin ilgili birimleri faaliyetlerinin çok büyük bir kısmını iç politika temelinde gerçekleştirerek Türk dış politikasına sağlaması gereken istihbarat desteğini büyük oranda gerçekleştirememiştir. Ancak Öcalan'ın yakalanma sürecinde MİT ile gerçekleştirilen operasyonel işbirliği çerçevesinde Türk dış politikasına olumlu etkileri olmuştur.³³⁶

Turgut Özal ile birlikte güçlendirilen Emniyet Genel Müdürlüğü istihbarat yapılanması önceki döneme oranla göreceli olarak daha başarılı faaliyetler

³³³Abdullah Kılıç,“Genelkurmay Belgeleri’nde Batı Çalışma Grubu”, *Habertürk*, 18 Nisan 2012, <<http://www.haberturk.com/gundem/haber/735267-genelkurmay-belgelerinde-bati-calisma-grubu>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³³⁴A.g.m. (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³³⁵“Batı Çalışma Grubu’nun Fikir Babasıydı”, *Radikal*, 12 Nisan 2012, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/bati_calisma_grubunun_fikir_babasiydi-1084702> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³³⁶Abdullah Öcalan'ın yakalanmasına yönelik operasyonda Özel Kuvvetler Komutanlığı'nda görevli subay olan Mustafa Levent Göktaş ta yer almıştır. Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından yayınlanan video görüntülerinde uçağın Türkiye sınırına girmesini müteakiben “Abdullah Öcalan memlekete hoş geldin” diyen şahsın kendisi olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Göktaş, 2009 yılında gerçekleştirilen Ergenekon Operasyonları kapsamında tutuklanarak 20 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. “Ergenekon Davası Ceza Listesi”, *BBC Türkçe*, 5 Ağustos 2013, <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130805_ergenekon_karar_liste.shtml> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

gerçekleştirmiştir. 28 Şubat sürecinde BÇG'nin Türk Deniz Kuvvetleri yapılanmasının arasına ajan sokarak oluşumdan gizli belgelerin ele geçirilmesini sağlayarak BÇG'nin deşifre edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.³³⁷ Emniyet istihbaratı, gerçekleştirdiği faaliyetlerle dönemde yaşanan tasfiyeleri engelleyememesine rağmen BÇG oluşumunun güçlenmesini durdurmuştur.

Bir diğer istihbarat oluşumu olan MİT ise dönemde yaşanan değişimlere diğer kurumlara oranla daha çabuk uyum sağlamıştır. Dönemde MİT, faaliyetlerini hem iç sorun hem de bir dış dinamik olan PKK üzerine yoğunlaştırmıştır. Gerçekleştirilen faaliyetler sonucu PKK terör örgütünün dönemin iki numaralı ismi olan Şemdin Sakık 1998 yılında TSK'nin ilgili birimleriyle işbirliği içerisinde yakalanmış ve Türkiye'ye getirilmiştir.³³⁸

PKK'nın kurucusu olan Abdullah Öcalan'ın yakalanış sürecinde ise MİT, Dışişleri Bakanlığı ve dönemin politik karar alıcılarının azami işbirliği sürecin hızlanmasını sağlamıştır. Türk yetkililerin baskıları ve Suriye'ye güç kullanımı ihtimalinin Türk yetkililerce üzerinde durulması üzerine Öcalan Suriye'den çıkartılmıştır.³³⁹ İlerleyen süreçte Rusya, İtalya ve Yunanistan'a geçen Öcalan burada Türk ve Amerikan yetkililerin işbirliği sonucu oluşturulan diplomatik baskı sonucunda Kenya'ya gönderilmiştir.³⁴⁰ 1999 yılında Yunan istihbarat örgütü EYP (Ethniki Ypiresia Pliroforion) kanalıyla Kenya'daki Yunanistan Büyükelçiliği'nde saklanan³⁴¹ Öcalan, Türk birimleri tarafından gerçekleştirilen operasyonla yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir.

³³⁷ Adem Yavuz Arslan, "İstihbaratta Deprem", *Bugün*, 27 Mayıs 2013, <<http://www.bugun.com.tr/istihbaratta-deprem-yazisi-641401>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³³⁸ Melek Fırat ve Ömer Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), Cilt 2, *a.g.e.*, s.564.

³³⁹ Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş, 16 Eylül 1998 tarihinde Hatay'da yaptığı konuşmada "Suriye'ye karşı sabrımız kalmadı. Türkiye beklediği karşılığı alamazsa her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır." demiştir. <Metehan Demir, "Her şey Atilla Paşa'nın Gözdağı ile Başladı.", *Hürriyet*, 14 Kasım 1998, <<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/11/14/gundem/08gun.htm>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013). Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 1 Ekim 1998 tarihinde meclisin açılış konuşmasında "Tüm uyarılarımıza ve barışçı açılımlarımıza rağmen hasmane tutumdan vazgeçmeyen Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tuttuğumuzu, sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha tüm dünyaya ilan ediyorum." demiştir. "Sabrımız Taşıyor", *Hürriyet*, 2 Ekim 1998, <<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/10/02/gundem/02gun.htm>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁴⁰ İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), Cilt 2, *a.g.e.*, s.296.

³⁴¹ Miron Varouhakis, "Greek Intelligence and the Capture of PKK Leader Abdullah Ocalan in 1999", *Studies in Intelligence*, Cilt 53, Sayı 1, Mart 2009, s.11.

MİT, dönemin en temel güvenlik sorunu olan PKK'nın liderinin yakalanmasında ve örgütün göreceli olarak pasifize edilmesinde etkin görevler üstlenerek dönemde Türk dış politikasını etkileyen en temel dış dinamik olan PKK konusunda Türkiye'nin elini güçlendirmiştir. Böylece PKK ile ilintili olarak Türk dış politikasında komşu ülkelerle ve AB ile yaşanan sorunlar bağlamında Türkiye'nin olumlu sonuçlar almasını sağlamıştır. Ayrıca ABD başta olmak üzere ilgili devletlerin istihbarat sistemleri ile gerçekleştirdiği işbirliği ile etkin sonuçlar alınmasında rol oynamıştır.

Özet olarak, istihbarat oluşumları ve faaliyetleri dönemin ilk yıllarında politize olarak iç politikaya taraf olmuşlardır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak istihbarat alanında dış politikaya gereken desteğin verilmesi mümkün gözükmemektedir. Ancak ilerleyen yıllarda milli bir dava niteliğinde olan PKK konusunda istihbarat oluşumları arasında gerçekleşen işbirliği olumlu sonuçlar vermiştir. Özellikle PKK'nın lider kadrosuna yönelik operasyonlar ve ilgili devletlere yapılan diplomatik baskılardan netice alınarak Türk dış politikasına olumlu katkılarda bulunulmuştur. Dönemin Türk dış politikası ve yaşanan sorunların büyük kısmının PKK ekseninde gelişmeler olduğu göz önüne alındığında ise istihbaratın Türk dış politikasına olan etkisi daha net anlaşılabilir.

Dönem stratejik istihbarat bağlamında incelendiğinde ise istihbarat oluşumlarının stratejik istihbarat üretme ve bu istihbaratı operasyonel hale getirme konusunda başarılı oldukları söylenememektedir. Dönemde iç ortamda ve dış politikada yaşanan sorunların kesin olarak çözümü sağlanamamıştır. Örneğin Ermeni Sorunu ve PKK Sorunu ilerleyen yıllarda da etkisini göstermektedir. Özellikle Abdullah Öcalan'ın yakalanışının ardından PKK konusunda gerçekleştirilen faaliyetler bu sorunun boyut değiştirmesine yol açmıştır. Bölgesel ve küresel gelişmelere paralel olarak terör örgütü PKK uluslararası bir niteliğe ulaşarak Türk dış politikasının bölgesel ve küresel boyutta en temel açmazlarından birisini oluşturmaktadır.

4.5. 2001-2013: 11 EYLÜL'DEN GÜNÜMÜZE

Soğuk Savaş sonrası yıllarda ABD'nin tanımlanmış çıkarları doğrultusunda şekillenen uluslararası sisteme 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de meydana gelen terörist saldırılar önemli oranda etki etmiştir. Daha açık bir deyişle, 11 Eylül 2001 tarihinde New York ve Washington'a yapılan terör saldırıları bu sürecin önemli bir dönüm

noktası olmuştur.³⁴² Saldırıları sonrasında ABD'nin uluslararası teröre savaş açma söylemi³⁴³ küresel sistemi etkilemiştir. Uluslararası terörizme karşı Rusya Federasyonu ve ABD'nin işbirliğine gitmesi bu etkilerden birisidir. Yaşanan gelişmeler dönemin Türk dış politikasını da etkilemiştir.

4.5.1. Dönemin Türk Dış Politikası

Soğuk Savaş sonrasında belirginleşmeye başlayan ve 2001 yılı sonrasında daha da belirginleşen uluslararası sistem ve hukukta küresel güç merkezleri arasındaki kuvvet kaymalarını aksettiren yeni unsurlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin konumunu yeniden yorumlamak zorunluluğunu doğuran yeni bir uluslararası siyasi konjonktür ortaya çıkarmıştır.³⁴⁴ Bir orta büyüklükte devlet³⁴⁵ olan Türkiye uluslararası sistemdeki gelişmeler doğrultusunda politikalar belirlemiştir. BM ve NATO nezdinde Afganistan'da yürütülen çalışmalara verilen destek, gelişmeler doğrultusunda izlenen politikaların örneklerini oluşturmaktadır.

11 Eylül sonrasında daha da artan küresel barışın sağlanması amacı, Türkiye Cumhuriyeti için sadece yerel terörle mücadele kapsamında sınırlı kalmamıştır. Küresel güvenliği tehdit eden diğer tüm unsurlara yönelik olarak Türkiye Cumhuriyeti, ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla birlikte tanımlanmış çıkarları doğrultusunda yer almaya çaba göstermiştir. Örneğin Birleşmiş Milletler'in (BM) Somali'de konuşlu Görev Gücü (UNISOM) çerçevesinde, 300 personelden oluşan Türk Birliği bir yıl süreyle görev yapmıştır.³⁴⁶ Ayrıca küresel enerji güvenliğinin sağlanması konusunda da Türk dış politikasının çeşitli girişimleri olmuştur. Nabucco Projesi³⁴⁷ ve Karadeniz'de gerçekleşen projelerin desteklenmesi bu yönde örnekler oluşturmaktadır.

³⁴²Enver Dersan, "Güvenlik Alanında Küreselleşen Belirsizlik: Türkiye nereye?", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 8, Kış 2005-2006, s.120.

³⁴³*A.g.m.*, s.121.

³⁴⁴Ahmet Davutoğlu, *a.g.e.*, s.74.

³⁴⁵*A.g.e.* Orta büyüklükte devlet kavramı, uluslararası sistemi etkileri marjinal olan ama, bölgesel politikayı etkileyebilen ve sistemdeki büyük devletlerden gelen zorlamalara bir miktar dayanabilen ve koşullarla paralel olarak sistemdeki büyük devletleri kısmen etkileyebilen devletleri tanımlamakta kullanılmaktadır. Baskın Oran, *a.g.e.*, Cilt 1, s.30.

³⁴⁶T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Alanındaki Girişimleri ve Uluslararası (NATO, BM, AB) Barışı Koruma Destekleme Harekatlarına Katkıları", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-alanindaki-girisimleri-ve-uluslararasi-nato_-bm_-ab_-barisi-koruma-destekleme-harekatlarina-k.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁴⁷Nabucco Projesi, Kafkas, Orta Asya ve Ortadoğu doğalgazının Avrupa kıtasına iletilmesi ile birlikte Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmayı amaçlayan bir projedir. Gelengül Koçaslan,

Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi ile komşularla sıfır sorun politikası zemininde gerçekleştirilmeye çalışılan ilişkiler Türk dış politikasının temel çerçevesini oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin komşularıyla yakın olarak geliştirilecek olan ilişkileri bölge güvenliğinin sağlanmasındaki olumlu etkilerinin yanı sıra ülkenin bölgesel anlamda güçlü olabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Yunanistan'la adalar sorunu konusunda gerçekleştirilen çalışmalar, Ermenistan'la sorunlu olan ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik gerçekleştirilen temaslar, Karadeniz ülkeleriyle birçok alanda ilişkilerin yakınlaştırılmasına yönelik çalışmalar, Suriye'yle vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması gibi karşılıklı ilişkilerin yakınlaştırılmasına yönelik uygulamalar ve Batı tarafından uluslararası sistemde genellikle rasyonel aktör olarak görülmeyen İran'la ilişkilerin yakınlaştırılmasına yönelik diplomasi geliştirilme çabaları örnek verilebilir.

Dış politikada benimsenen komşularla sıfır sorun anlayışı uygulamaya konulduğu ilk yıllarda ülkenin başta bölgesel olmak üzere küresel anlamda da önem kazanmasında etkili olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin BM Güvenlik Konseyi'nde önemli bir konum elde etmesi,³⁴⁸ Ortadoğu ülkeleri arasında saygınlığının artması³⁴⁹ ve AB üyelik sürecindeki yaşanan gelişmeler dönemde uygulanan Türk dış politikasının bir sonucudur.

İlerleyen yıllarda ise bölgesel ve küresel anlamda yaşanan dinamikler çerçevesinde sıfır sorun politikasının aksadığı alanlar oluşmaya başlamıştır. Mavi Marmara olayı, İran-ABD ilişkilerinin gerginleşmesi ve alternatif enerji nakil hatlarına yönelik yapılan çalışmaların Rusya Federasyonu tarafından bloke edilme çabaları bu aksaklıkların temel örnekleridir. Son yıllarda yaşanan Arap Baharı dalgası ise sıfır sorun politikasının büyük oranda işlevsizleşmesine yol açmıştır.

“Avrupa Birliği'nin Doğalgaz Politikası ve Bu Eksende Türkiye'nin Önemi”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 61, Sayı 2, 2011, ss.247-248.

³⁴⁸Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 17 Ekim 2008 tarihinde gerçekleşen seçimlerde 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmiştir. T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Bilgi Notları”, <<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121978>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁴⁹Bu duruma örnek olarak Türkiye'nin ilk defa Ortadoğu barış sürecine dahil edilen ülkeler arasında yer alması ve 2007 yılında Annapolis'te gerçekleştirilen barış görüşmelerine davet edilmesi gösterilebilir. Davut Ateş, “2002-2008 Döneminde Türkiye'nin Saygınlık Arayışı”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2008, s.109.

4.5.2. İç Ortam ve Dış Dinamikler

2002 yılında yapılan genel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti-AKP) oyların % 34,28'ini alarak 363 milletvekili çıkartmış ve iktidar olmuştur.³⁵⁰ 2007 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde AKP'nin oy oranı % 46,47³⁵¹, 2011 seçimlerinde ise %49,95³⁵² olmuştur. Günümüzde de devam eden AKP iktidarı döneminde iç ortamda PKK ve uzantıları ile ilgili sorunlar, AKP ve ordu bürokrasisi ile ilgili sorunlar ile Ergenekon vb. davalar etkili olmuştur. Dönemin temel dinamiklerini ise İkinci Körfez Savaşı, Mavi Marmara Olayı ile Arap Baharı oluşturmaktadır. Ayrıca sıfır sorun politikası temelinde komşu ülkeler, Balkanlar ve Orta Asya ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımlar gerçekleştirilmiştir.

PKK sorunu dönemin iç ortamında etkilerini sürdürmüştür. Ancak AKP dönemi ile birlikte sorunun çözümüne yönelik olarak üretilen politikalarda değişimler gözlemlenmiştir. Ortaya çıktığı andan itibaren güvenlikleştirilen³⁵³ PKK sorunu siyaset arenasına çekilmeye çalışılmış ve PKK ile diyaloga geçilmiştir. Sorun resmi yetkililerce Kürt Sorunu olarak tanımlanmış ve çeşitli ekonomik ve sosyal politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak müzakere yönteminin kamuoyunun büyük kesimi tarafından benimsenmemesi ve Emniyet tarafından gerçekleştirilen KCK (Koma Civaken Kurdistan- sözde Kürdistan Topluluklar Birliği) operasyonları ile zaman zaman kesintiye uğramıştır. Günümüzde de adı geçen diyalog çalışmaları devam etmektedir.

Dönemin iç ortamını etkileyen dinamiklerden diğerleri ise ordu bürokrasisi ve AKP arasında yaşanan gerilim ve AKP'ye kapatılma davasının açılmasıdır. 2008 yılında AKP'ye kapatılma davası açılmıştır ancak dava Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.³⁵⁴ Aynı başlıkta gerçekleşen bir diğer dinamik ise Ergenekon vb. davalardır. 12 Temmuz 2007 tarihinde İstanbul'un Ümraniye semtinde bir gecekonuda bulunan el bombaları ile başlayan süreç Türkiye Cumhuriyeti 26. Genelkurmay Başkanı

³⁵⁰2002 Genel Seçimleri Türkiye Geneli İllere Göre Oy Dağılım Tablosu, <<http://arsiv.ntvmsnbc.com/modules/secim2007/secim2002/>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁵¹2007 Genel Seçim Sonuçları, <<http://www.hurriyet.com.tr/secimsonuc/default.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁵²2011 Genel Seçim Sonuçları, <<http://www.hurriyet.com.tr/secim2011/default.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁵³Güvenlikleştirme kavramı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, ss.107-123.

³⁵⁴"Bu Kez Ak Parti'den 'Kapatma Davası'", *Radikal*, 18 Ağustos 2013, <http://www.radikal.com.tr/politika/bu_kez_ak_partiden_kapatma_davasi-1146651> (Erişim Tarihi: 05.09.2013)

İlker Başbuğ dâhil olmak üzere birçok asker ve sivilin darbe yapmaya teşebbüs suçundan yargılandığı Ergenekon davasına dönüşmüştür. 5 Ağustos 2013 tarihinde mahkeme sanıklar hakkında kararını vermiştir. Dava şu an için Yargıtay aşamasındadır.

Dönem dış politika açısından son derece aktif olan bir dönemdir. Dönemde birçok dış dinamik bulunmaktadır. Ancak dönemin dış politikasında kırılmalar yaşatan dış dinamikler İkinci Körfez Savaşı (Irak Savaşı), Mavi Marmara Olayı ve Arap Baharı hareketleridir. Irak Savaşı 2003 yılında Saddam rejiminin kitle imha silahları ürettiği iddiası temelinde ABD ve İngiltere öncülüğünde başlayan ve fiili olarak 2011 yılında biten savaştır. TBMM, 1 Mart 2003 tarihinde ABD birliklerinin Türk topraklarından geçmesine izin veren tezkereyi reddetmiştir.³⁵⁵ Tezkerenin reddi Türkiye-ABD ilişkilerinde gerginlik yaşanmasına sebep olmuştur.³⁵⁶ Diğer taraftan Türkiye ve Irak ilişkilerinde savaş ve sonrası süreçte değişiklikler gözlenmiştir. Türkiye Irak'ın kuzey bölgesinde oluşan Kürt topluluklarla ilişkilerini geliştirerek ekonomik alanda atılımlar gerçekleştirmiştir.³⁵⁷ Ancak ilerleyen yıllarda Irak Devlet Başkan Yardımcısı Tarık El Haşimi'nin hakkında Irak'ta -gıyabında yargılanarak- idam kararı verilmesi ve Haşimi'nin Türkiye'ye sığınması, Türkiye-Irak ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.³⁵⁸

Bir diğer dış dinamik olan Mavi Marmara Olayı ise Filistin'e gitmek için yola çıkan ve içinde Türk vatandaşlarının bulunduğu Mavi Marmara adlı gemiye uluslararası sularda İsrail kuvvetleri tarafından operasyon düzenlenmesiyle ortaya çıkan diplomatik krizdir. Mavi Marmara Olayı sonrası Türkiye-İsrail ilişkilerinde gergin bir döneme girilmiştir. 22 Mart 2013 tarihinde İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı arayarak özür dilemiştir.³⁵⁹ Diğer etkenlerle birlikte Mavi Marmara Olayı ile gerilen Türkiye-İsrail ilişkileri Türkiye'nin Ortadoğu devletleri ve halkları nezdinde itibarının yükselmesine katkı sağlamıştır.

³⁵⁵Murat Yetkin, "On Yıl Sonra Yine Tezkere Kâbusu", *Radikal*, 28 Ağustos 2013, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat_yetkin/on_yil_sonra_yine_tezkere_kabusu-1148117> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁵⁶Işık Yılmaz, *a.g.e.*, s.144.

³⁵⁷T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Irak Ekonomik İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-ekonomik-iliskileri-ve-turkiye_nin-yeniden-imar-surecine-katkisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁵⁸Serhat Erkmen, "2013'te Türkiye Irak İlişkileri için Beklentiler ve Olasılıklar", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 49, Ocak 2013, s.91.

³⁵⁹"Mavi Marmara: İsrail, Türkiye'den Özür Diledi", *BBC Türkçe*, 22 Mart 2013, <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130322_israil_turkiye_ozur.shtml> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

Güncel bir dış dinamik olan Arap Baharı ise 2010 yılında Ortadoğu coğrafyasında başlayan ve Tunus, Libya, Mısır ve Suriye başta olmak üzere ülkelerin önemli dinamiklerini değiştiren halk ayaklanmalarıdır.³⁶⁰ Etkileri günümüzde de devam eden hareketlerin ilk dönemlerinde Türkiye izlediği dış politika ile bölgesel bir güç olma yolunda ilerlemiştir. Ancak Arap Baharı hareketlerinin Suriye’de tıkanması ve bir iç savaşa dönüşmesi, Mısır’da ise hareketler sonucu iktidara gelen Müslüman Kardeşler örgütünün Mısır ordusu tarafından yapılan bir darbeyle devrilmesi Türk dış politikasının etkinliğinin kısıtlanmasına yol açmıştır. Günümüzde Türkiye, Suriye iç savaşında dolaylı olarak taraf statüsündedir ve Mısır ile ilişkiler önceki dönemlere oranla bozulmuştur. Yaşanan bu değişim AKP kurmayları tarafından *değerli yalnızlık* politikası olarak tarif edilmiştir.³⁶¹

Özetlemek gerekirse, AKP’nin iktidara gelişi ve ilerleyen süreçte iç ortamda yaşanan güç mücadeleleri dönemin iç ortamını oluşturmaktadır. İlk yıllarda dış politikada ise statükoculuktan sıyrılmayı amaçlayan sıfır sorun politikası ile göreceli olarak başarılı olunmuştur. Ancak ilerleyen süreçte değişen dinamikler proaktif dış politikanın³⁶² sorgulanmasına yol açmıştır.

4.5.3. Dönemin İstihbarat Oluşumları ve Faaliyetleri

Hukuksal bir çerçevede birbirleri ile işbirliği içerisinde çalışarak Türkiye’nin iç ve dış güvenliğinin korunmasında görev alması gereken Türk istihbarat yapılanmaları bu dönemde siyasallaşarak iç politikaya müdahil olmaları sebebiyle birçok kez karşı karşıya gelmişlerdir. TSK’nın istihbarat yapılanmaları ile Emniyet istihbarat yapılanmaları Ergenekon davası kapsamında karşı karşıya gelmiştir. İlerleyen yıllarda ise MİT ve Emniyet istihbarat birimleri KCK operasyonları ve PKK ile görüşmelerin³⁶³ sızdırılması esnasında karşı karşıya gelmiştir. Özellikle MİT ve Emniyet kadroları arasında yaşanan gerilim 7 Şubat 2012 tarihinde MİT Müsteşarı Hakan Fidan, eski MİT

³⁶⁰Ekaterina Stepanova, “The Role of Information Communication Technologies in the “Arab Spring” Implications Beyond the Region”, *PONARS Eurasia Policy Memo*, Sayı 59, Mayıs 2011, s.1

³⁶¹Yavuz Semerci, “Değerli Yalnızlık Ne Demek?”, *Habertürk*, 22 Ağustos 2013, <<http://www.haberturk.com/yazarlar/yavuz-semerci/871027-degerli-yalnizlik-ne-demek>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁶²Proaktif dış politika kavramı ve Türkiye’deki uygulamaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assesment of 2007”, *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 1, 2008, ss.77-96.

³⁶³Adı geçen görüşmeler Norveç’in Oslo kentinde gerçekleştiği için kamuoyunda “Oslo Görüşmeleri” olarak bilinmektedir.

Müsteşarı Emre Taner ve eski MİT Müsteşar yardımcısı Afet Güneş'in ifadeye çağırılması sürecinde zirveye ulaşmıştır.³⁶⁴

Dönemde kurumsal olarak istihbarat yapılanmaları incelendiğinde MİT'e özellikle önem vermek gerekmektedir. Dönem içerisinde MİT, Mayıs 2010 tarihinde Hakan Fidan'ın müsteşar olarak atanmasının³⁶⁵ ardından dış istihbarata ağırlık verilmesine yönelik bir dizi yapılanma geçirmiştir. MİT bünyesinde Uluslararası İlişkiler ve Genel Koordinasyon Başkanlığı biriminin kurulması ve bu birimin başına Dışişleri Bakanlığı'ndan Büyükelçi Abdurrahman Bilgiç'in getirilmesi, Bilim, Teknoloji ve Teknik Uygulamalar Başkanlığı'nın kurulması ve başına TİB ve Emniyet istihbaratında çalışmalar gerçekleştirmiş Basri Aktepe'nin getirilmesi ve son olarak GES Komutanlığı'nın MİT'e devredilmesi bu yapılanmaların örneklerini oluşturmaktadır.³⁶⁶

Dış istihbarata ağırlık vermek açısından gerçekleştirilen yapılandırmalar son derece isabetli girişimlerdir. Ancak bu durum aynı zamanda, 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin dış istihbaratın önemini kavramasında ve bu eksikliğin giderilmesine yönelik kapsamlı çalışmalar gerçekleştirmesinde ne kadar geç kaldığının önemli bir göstergesidir.

MİT akademik alanda da yeni bir yapılanmaya gitmiştir. 2011 yılında Milli İstihbarat Teşkilatı Eğitim Merkezi (MİTEM) bünyesinde İstihbarat Araştırmaları Merkezi (İSAMER) kurulmuştur.³⁶⁷ İSAMER, istihbaratın akademik anlamda ele alınması, bilimsel yayınların oluşturulması, seminer vb. çalışmaların yürütülmesi gibi çalışmalar yürüterek³⁶⁸ akademi ile teşkilat arası işbirliğini geliştirmek açısından önemli

³⁶⁴“MİT Müsteşarı Hakan Fidan İfadeye Çağrıldı”, *TRT Haber*, 8 Şubat 2012, <<http://www.trthaber.com/haber/gundem/mit-mustesari-hakan-fidan-ifadeye-cagrildi-27602.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁶⁵“MİT'in yeni patronu Hakan Fidan”, *CNN Türk*, 26 Mayıs 2010, <<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/25/mitin.yeni.patronu.hakan.fidan/577687.0/index.html>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

³⁶⁶Murat Yetkin, “MİT, askeri dinleme tesisini devraldı”, *Radikal*, 3 Ocak 2012, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat_yetkin/mit_askeri_dinleme_tesisini_devraldi-1074388> (Erişim Tarihi: 06.09.2013). den aktaran Ahmet Ateş, “*Dünya İstihbaratı ve MİT'e Hamle*” Üzerine, <<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/2801--dunya-istihbarati-ve-mite-hamle-uzerine>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

³⁶⁷İstihbarat Araştırmaları Merkezi (İSAMER), <<http://www.mit.gov.tr/isamer.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁶⁸A.g.e.

bir adımdır. Bu bağlamda İSAMER, 4-5 Haziran 2012 tarihlerinde Ankara’da “İstihbarattan Karar Oluşumuna: Karar Alıcılar İçin İstihbarat Analizi (ICINTA’12)” başlıklı uluslararası bir konferans düzenlemiştir.³⁶⁹ İstihbaratın bir bilim olarak ele alınması açısından son derece önemli bir adım olan İSAMER ilerleyen süreçte stratejik istihbaratın üretilmesi ve dış politikada kullanılması açısından önemli görevler üstleneceği öngörülmektedir.

Dönemin iç dinamiklerin başında gelen Ergenekon davası sürecinde askeri istihbarat birimlerinin personelinin büyük bir kısmı sanık haline gelmiştir. Operasyonları gerçekleştiren ise temelde Emniyet istihbarat birimleridir. Bir diğer iç dinamik olan PKK sorununda ise MİT ve Emniyet istihbaratı KCK operasyonları temelinde fikir ayrılığına düşmüştür. KCK operasyonları sonucunda MİT’in KCK içerisindeki istihbarat elemanları deşifre olmuştur. Bu durum terörle mücadele açısından büyük bir zaaf oluşturmuştur. Yaşanan bu zaaf karşısında MİT bünyesinde askeri istihbarat ve emniyet istihbarat yetkililerinin de katılımıyla yeni bir koordinasyon merkezi kurulmuştur.³⁷⁰

Arap Baharı hareketleri bölgesel açıdan dinamiklerin değişmesine yol açmıştır. Suriye’de başlayan ve süren iç savaş istihbarat faaliyetlerinin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Türkiye ve Suriye arasında istihbarat menşeli krizler yaşanmıştır. Bunlardan ilki 22 Haziran 2012 tarihinde Türk jetinin Suriyeli birimler tarafından düşürülmesidir. Olayla ilgili iddialar arasında uçağın Genelkurmay Elektronik Sistemler (GES) bünyesindeki Sinyal İstihbarat Başkanlığı’nın ELINT isimli bir elektronik sistemi test ettiğini ve uçuşun bu sebeple gerçekleştirildiği yer almaktadır.³⁷¹ Yaşanan olumsuzluğun ardından MİT, denizleri dinleme kapasitesine sahip bir istihbarat gemisi almak için girişimleri başlatmıştır.³⁷²

³⁶⁹ICINTA’12 Konferansı, <<http://www.mit.gov.tr/icinta.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁷⁰Çetin Aydın, “MİT’te yeni koordinasyon merkezi kuruldu”, *Hürriyet*, 22 Aralık 2012, <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=22211744>> (Erişim Tarihi: 22.12.2012).

³⁷¹Aslı Aydıntaşbaş, “Bu işte bir gariplik var”, *Milliyet*, 4 Ocak 2013, <<http://siyaset.milliyet.com.tr/bu-iste-bir-gariplik-var/siyaset/siyasetyazardetay/04.01.2013/1650926/default.htm>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

³⁷²Mürsel Karadeniz, “MİT istihbarat gemisi istedi”, *Yenişafak*, 17 Ekim 2012, <<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/mit-istihbarat-gemisi-istedi-18.10.2012-416448>> (Erişim Tarihi: 17.10.2012).

Türkiye ve Suriye'nin ilgili istihbarat birimleri arasında yaşanan istihbarat faaliyetleri açısından bir diğer konu ise MİT başta olmak üzere Türk istihbarat birimlerinin Suriyeli muhaliflere lojistik destek sağladığı iddiasıdır.³⁷³ Aynı şekilde 11 Mayıs 2013 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde gerçekleşen bombalı saldırıların ise Suriye istihbaratı ile ilişkisi ortaya çıkmıştır.³⁷⁴

Örneklerden de anlaşılacağı üzere istihbarat faaliyetleri Türk dış politikasının uygulanması konusunda önem taşımaktadır. Ancak gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinin kesinlikle başarılı olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Buradaki başarı kıstası istihbarat-stratejik istihbarat kavramları temelinde oluşmaktadır. Suriye'de iç savaşın başladığı tarihten itibaren yaklaşık olarak iki yıl geçmiştir. Türk dış politikası karar alıcılarının Suriye'deki Esad rejimine yönelik tutumu, Esad rejiminin devrilmesine yöneliktir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili birimleri başarılı bir stratejik istihbarat üretimi gerçekleştirseydi ve bahsi geçen stratejik istihbarat dış politikada işlevsel hale getirilseydi dış politikada daha erken tarihlerde daha net sonuçlar almak mümkün olabilirdi.

AKP dönemi istihbarat yapılanmalarının göreceli olarak etkisiz kalmasının bir diğer sebebi ise özel malumat modelinin kullanılmasıdır. Özel malumat modelinin sonucu olarak istihbarat birimleri politik karar alıcıların istedikleri ölçekte istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Örneğin Mısır'da politik karar alıcıların Müslüman Kardeşler hakkındaki tutumu ülkedeki diğer gruplara yönelik istihbarat faaliyetlerini büyük oranda etkilemektedir. Bu sebeple dış politikada yaşanan başarısızlıklar sonucunda hedef ülkelerde ilişkilerin canlandırılacağı bir alternatif oluşum/akım hakkında yeterli çalışmalar gerçekleşmemektedir. Bu durum aynı zamanda stratejik istihbarat kavramı ile de ters düşmektedir. Herhangi bir ülke hakkında gerçekleştirilen stratejik istihbaratın hedef ülkedeki tüm unsurları ve kabiliyetlerini içermesi gerekmektedir. Böylece hedef ülkenin iç dinamiklerinde yaşanacak olası değişimlere yönelik olarak esnek bir dış politika izlenebilir. Bu sebeplerden dolayı hedef ülkedeki

³⁷³“Türk istihbaratı Suriyeli muhaliflerle işbirliği mi yaptı?”, *BBC Türkçe*, 26 Eylül 2012, <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/09/120926_guardian_syria_turkey.shtml> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

³⁷⁴Taha Akyol, “Reyhanlı...”, *Hürriyet*, 25 Mayıs 2013, <<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23363739.asp>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

tüm oluşumlar hakkında istihbarat faaliyetleri yürütülmeli ve gerekli olduğunda kullanılmak üzere iletişim kanalları oluşturulmalıdır.

AKP dönemi (stratejik) istihbarat-dış politika açısından incelendiğinde dönemi başarılı girişimlerin ve yetersiz sonuçların olduğu bir dönem olarak adlandırmak mümkündür. İstihbarat yapılanmaları önceki dönemlere oranla göreceli olarak daha yoğun bir biçimde iç politikaya taraf olmuşlardır. Ülke içerisinde yaşanan güç mücadelelerinin tarafı olarak gözüken istihbarat yapılanmaları dış politika üzerine düşen en temel görev olan stratejik uyarıyı sağlayamamıştır. Bu bağlamda Mavi Marmara'da ve Reyhanlı'da vatandaşlarımız ölmüştür.

Stratejik istihbarat üreterek dış politika karar alıcılarına stratejik öngörü sağlaması gereken istihbarat yapılanmaları özellikle Arap Baharı ve Suriye konusunda büyük oranda etkisiz kalmıştır. Arap Baharı sürecinde Libya örneğinde olduğu gibi Türkiye, değişen dinamiklere uyarlanan dış politik manevralar gerçekleştirme konusunda etkisiz kalmıştır. Ayrıca Arap Baharı coğrafyasında değişen dinamikler öngörülemediği ve bu sebeple izlenen Türk dış politikası sebebiyle komşu ülkeler, bölge ülkeleri ve uluslararası sistemdeki önemli devletlerle ilişkiler gerilmiştir. Bu duruma en temel örneklerden birisi olarak Hakan Fidan'ın Mısır'da dönemin cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye İran ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik tavsiye vermesi ve bu tavsiye doğrultusunda geliştirilen Mısır-İran ilişkilerinin ülkede yaşanan darbenin ana nedenlerinden birisini oluşturmasıdır.³⁷⁵ Bu bağlamda Türkiye son derece iyi ilişkilere sahip olduğu bir ortağı kaybetmiştir ve bu durum günümüz Türkiye-Mısır ilişkileri ile birlikte Ortadoğu'ya yönelik Türk dış politikasını olumsuz etkilemiştir.

Suriye ile ilişkilerin seyri de aynı şekilde stratejik istihbarat-dış politika açısından başarısız bir şekildedir. Türkiye'nin Suriye'de yaşanan iç savaşa taraf olması ve muhalifleri istihbarat yapılanmaları kanalıyla desteklemesi ülkenin sınır güvenliği açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca bölge devleti olan İran ve küresel bir aktör olan Rusya ile ilişkilerin de gerilmesine sebep veren bu girişim iki aşamada büyük oranda başarısızdır. Türkiye ve Suriye ilişkileri iç savaş öncesinde tarihte hiç görülmemiş şekilde iyi düzeyde seyretmekteydi. Bu aşamada gerçekleştirilen stratejik

³⁷⁵Emre Uslu, "Hakan Fidan'ın İran 'Sevgisi' ", *Taraf*, 5 Eylül 2013, <<http://www.taraf.com.tr/emre-uslu-2/makale-hakan-fidan-in-iran-sevgisi.htm>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

istihbarat sonucunda izlenen dış politika bu ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. Şayet Esad rejimi devrilirse dahi iç savaş öncesi Türkiye-Suriye ilişkileri düzeyinde ilişki kurulacak yeni bir ortak bulmak Türkiye açısından mümkün gözükmemektedir.

Stratejik istihbarat bağlamında yaşanan başarısızlığın ikinci aşaması ise ilişkilerin bozulmasından sonra yaşanan süreçte Esad rejiminin tasfiye edilememesidir. Stratejik istihbarat çerçevesinde Esad rejimi ve zayıf noktaları, rejimin ulusal ve uluslararası konumu, rejim ve muhalif güçler arasındaki potansiyel vadeden aktörlere yönelik çalışmalar rasyonel bir şekilde gerçekleştirilmeliydi. Stratejik istihbaratın desteğiyle oluşturulacak rasyonel bir dış politika ile bunun sağlanması gereklidir.

Mısır ve Suriye örneğinde olduğu gibi Türk dış politikasında incelenen istihbaratın rolünün en temel eksikliği ise Soğuk Savaş'ın başlangıcından günümüze kadar olan süreçte milli olmamasıdır. Dış istihbaratın tamamen milli kaynaklarca elde edilmemesinin yarattığı bağımlılık, AKP döneminde de milli bir dış politika izlenmesini önemli ölçüde olumsuz kılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel olarak eski Türk devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan etkin bir istihbarat tecrübesi olan Türk istihbarat yapılanmaları faaliyetleriyle, 1918-1923 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli rol oynamıştır. İlerleyen yıllarda kurulan yeni rejimin en önemli sigortalarından birisi olan istihbarat yapılanmaları Soğuk Savaş'a kadar olan süreçte Türk dış politikalarının oluşturulması ve uygulanması bağlamında da önemli oranda başarılıdır. Ancak Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nde istihbarat olgusunun dış politikada kullanılması konusunda gerçekleştirilen çalışmalar çoğunlukla yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte kutuplaşan uluslararası sistemde yerini alan Türkiye Cumhuriyeti'nin karar alıcıları, dış politika açısından hayati önem taşıyan dış istihbarat çalışmalarını büyük oranda sistemdeki hegemon güç olan ABD'ye devrederek günümüzde de devam eden eksikliklerin temelini atmıştır.

Milli ve rasyonel bir dış politika için üretilmesi gereken stratejik istihbaratın milli unsurlarca gerçekleştirilmemesi ise etkileri günümüze kadar süren iki temel soruna yol açmıştır. Bunlardan ilki dış politikada bağımlılıktır. Milli unsurlarca dış istihbarat faaliyetlerinin gerçekleştirilmemesi ve stratejik istihbarata gereken önem verilmemesinin sonucu olarak Soğuk Savaş yıllarından günümüze kadar olan süreçte bağımsız bir Türk dış politikasından bahsetmek genellikle mümkün olmamaktadır. Bağımsız dış politika izleme çabaları ise 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında olduğu gibi cezalandırıcı sonuçlar doğurmuştur.

Stratejik istihbaratın milli unsurlarca üretilmemesinin yarattığı ikinci sorun ise algı sorunudur. Dış istihbarat faaliyetlerine gereken önemin verilmemesi istihbarat yapılanmalarının iç politika alanına yönelmesine sebebiyet vermiştir. Demokrat Parti döneminde başlayan bu yönelim doğrultusunda istihbarat yapılanmaları politik karar alıcılarının kişisel çıkarları doğrultusunda faaliyetlerde bulunmuştur. İç ortamda yaşanan ve toplumsal travmalara yol açan olaylarda istihbarat yapılanmalarının kullanılması ise istihbarata yönelik algıyı büyük oranda olumsuzlaştırmıştır. Bu durumun sonucu olarak istihbarat sistemi profesyonelleşememiş ve dış politika alanına yönelememiştir. Profesyonelleşemeyen ve dolayısıyla stratejik istihbarata yönelemeyen

istihbarat yapılanmaları ise Türk dış politikasının oluşturulmasında kritik önemi olan rasyonel ve milli stratejik istihbaratı üretememiştir.

İç ortama yönelen istihbarat yapılanmaları istihbaratın kavramsal algısında da eksikliklere yol açmıştır. İstihbaratın salt güvenlik temelinde algılanması ekonomik, teknolojik ve sosyal alanda gerçekleştirilmesi gereken istihbarat faaliyetlerinin önemini minimuma indirmiştir. Bu durumun sonucu olarak yaşanan ekonomik ve teknolojik bağımlılık Türk dış politikasının da aynı oranda bağımlı hale gelmesine sebep vermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde stratejik istihbarat-dış politika ilişkisinin yetersiz olmasının bir diğer nedeni ise yapısal sorunlardır. Türk istihbarat yapılanmasının kronik sorunları rasyonel bir stratejik istihbarat üretimine ve dış politikada kullanılmasına büyük oranda imkân tanımamaktadır. Türk istihbarat sisteminde istihbarat yapılanmalarının görev alanları kesin olarak belirlenmediğinden dolayı koordinasyon eksikliği yaşanmaktadır. Bu durumun sonucu olarak Türk dış politikasının oluşturulmasında ihtiyaç duyulan stratejik istihbaratın elde edilmesi sürecinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Böylece Türk dış politikası olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

Yapısal sorunlardan bir diğeri ise dış istihbarat servisinin eksikliğidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde dış istihbarat faaliyetlerinin tamamına yakını MİT tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak MİT'in hem iç hem de dış istihbarattan sorumlu olmasının getirdiği iş yükü ve personel yetersizliği bu konuda zafiyet yaratmaktadır. Dış istihbarat faaliyetleri kapsamında istihbarat toplanması, tasnifi, teyidi ve dış politikada kullanılabilir hale getirilmesi gibi konularda yaşanan bu zafiyet de Türk dış politikasını olumsuz etkilemektedir.

Algısal ve yapısal sorunların büyük oranda işlevsizleştirdiği istihbarat sisteminin Türk dış politikası üzerindeki olumsuz etkilerinin önüne geçilebilmesi için bir takım düzenlemeler gerçekleştirilmek zorundadır. Gerçekleştirilmesi gereken düzenlemelerin başında algı sorununun düzeltilmesi gelmektedir. İstihbarat kavramı ve faaliyetlerine karşı Türk kamuoyunda oluşan olumsuz algının düzeltilmesi açısından örtülü faaliyetler dışında kalan istihbarat alanı, günlük ve akademik hayatta tartışılabilir düzeyde şeffaf hale getirilmelidir.

Olumsuz algının yıkılması ve istihbaratın bir bilim olarak ele alınması açısından, istihbaratın akademik alanda tartışılması ve istihbarat yapılanmalarının akademik camia ile azami şekilde işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca istihbarat kavramının salt güvenlik anlayışı dışına çıkarılarak ekonomik, teknolojik ve sosyal açıdan da gerekli olduğu algısı yerleştirilmelidir. Bu sorunun çözümü açısından Türkiye’de eğitim veren üniversitelerde ilerleyen süreçte istihbarat fakülteleri açılarak akademik anlamda istihbarat dersleri verilmelidir. İstihbarat fakültelerinin ders içerikleri ekonomik, teknolojik ve sosyal alanda gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerini de kapsamalıdır. Gerçekleştirilen akademik çalışmalar aynı zamanda stratejik istihbaratın üretilmesine ve yetişmiş insan kaynağının oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır.

Algısal problemlerin aşılmasıyla birlikte yapısal problemlere de çözümler üretmek gerekmektedir. Bu bağlamda Türk istihbarat sistemi ve hukuksal dayanağı yeniden düzenlenerek parlamento denetimine tabi tutulmalıdır. İşlevsel bir üst kurul oluşturularak istihbarat yapılanmaları görev alanlarına göre yeniden oluşturulmalıdır. Oluşturulacak sistemde salt dış istihbarat görevi üstlenecek yeni bir yapılanma bulunmalıdır. Dış istihbarat yapılanmasının görev ve yetkileri ise azami olarak iç politika alanından bağımsız hale getirilmelidir. Ayrıca dış istihbarat servisine operasyonel yetenekler kazandırılmalı ve faaliyetlerin gizlenmesi açısından uluslararası kuruluşlar kurulmalıdır. Kızılay bu konuda çok yıpranan bir kurumdur. Yunus Emre Vakfı gibi oluşumlar bu bağlamda değerlendirilmeli ve operasyonel hale getirilmelidir.

Dış politika oluşturulmasında kritik bir öneme sahip olan stratejik istihbaratın üretilmesi konusunda ise güvenlik bürokrasisi ile akademik camia arasındaki işbirliği geliştirilmelidir. İstihbarat hiyerarşisine tabi olmayan bir Dış Politika Geliştiricileri Kurulu oluşturularak güvenlik bürokrasisi ile akademisyenlerin Türk dış politikası için gerekli olan stratejik istihbaratı üretmesi sağlanmalıdır. Kurul aynı zamanda ekonomik, teknolojik ve sosyal dinamiklerin Türk dış politikası üzerindeki dolaylı etkileri üzerinde de çalışmalar gerçekleştirmelidir. Örnek olarak geleceğin teknolojisi olarak nitelendirilen nano teknoloji çalışmaları desteklenmelidir.

İstihbaratın algısal ve yapısal problemlerden mümkün olduğunca arındırılması ile birlikte istihbarat, akademik ve operasyonel anlamda profesyonelleşecektir. Yaşanan profesyonelleşme sonucunda milli unsurların oluşturduğu insan kaynağı ve stratejik

istihbarat ile desteklenen Türk dış politikası bağımsız, rasyonel ve operasyonel bir boyut kazanacaktır.

KAYNAKÇA

- A HABER, <<http://www.ahaber.com.tr/Dunya/2012/05/18/olduruldugu-malikanenin-maketi-sergileniyor>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).
- AÇIK İSTİHBARAT, *MAH (MİT)-CIA İlişkisinin Gizli Tutanakları*, <<http://www.acikistihbarat.com/Haberler.asp?haber=1355>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- AID M. Matthew ve WIEBES Cees (ed.), *Secrets of Signal Intelligence During the Cold War and Beyond*, Portland, OR: International Specialized Book Services, 2001.
- AKGÜN Birol, *Avrupa PKK'yı Neden Şimdi Anlıyor?*, <<http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/avrupa-pkkyi-neden-simdi-anliyor/215>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).
- AKKUŞ Ali, “Özel Harp Dairesi İtirafı”, *Zaman*, 27 Şubat 2013, <http://www.zaman.com.tr/gundem_ozel-harp-dairesi-itiraf_lari_2058621.html> (Erişim Tarihi: 30.08.2013).
- AKÖZ Emre, *Biyografik İstihbarat*, *Sabah*, 16 Ağustos 2006, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/akoz/2006/08/16/Biyografik_istihbarat> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).
- AKYOL Taha, “Reyhanlı...”, *Hürriyet*, 25 Mayıs 2013, <<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23363739.asp>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).
- ANADOLU TÜRK İNTERNETİ *MİT Raporu (Banker Bako)*, <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=108>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).
- ARMAOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, 2005.
- ARSLAN Adem Yavuz, “İstihbaratta deprem”, *Bugün*, 27 Mayıs 2013, <<http://www.bugun.com.tr/istihbaratta-deprem-yazisi-641401>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- ASLAN Betül, “Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma”, *Atatürk Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2004.
- ATEŞ Ahmet, “*Dünya İstihbaratı ve MİT'e Hamle*” Üzerine, <<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/2801--dunya-istihbarati-ve-mite-hamle-uzerine>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

- ATEŞ Ahmet, *Kimlik ve Kültür Kavramları Işığında Eisenhower Döneminde CIA Faaliyetlerinin Analizi*, <<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/3176-kimlik-ve-kultur-kavramlari-isiginda-eisenhower-doneminde-cia-faaliyetlerinin-analizi>> (Erişim Tarihi: 01.06.2013).
- ATEŞ Davut, “2002-2008 Döneminde Türkiye’nin Saygınlık Arayışı”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2008, ss. 99-136.
- ATEŞ Hasan, *Kamu Güvenliğinde İstihbarat Sisteminin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- ATILIM ÜNİVERSİTESİ ARŞİVİ, <<http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2006-09/ankara.htm>> (Erişim Tarihi: 13.08.2013).
- AYDIN Çetin, “MİT’te yeni koordinasyon merkezi kuruldu”, *Hürriyet*, 22 Aralık 2012, <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=22211744>> (Erişim Tarihi: 22.12.2012).
- AYDIN Mesut, “Hamza Grubu (23 Eylül 1920- 15 Aralık 1920)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 1989, ss.371-394.
- AYDIN Mesut, “Milli Mücadele Yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Lehinde İstanbul’da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Grup: Zabitan Grubu (27 Ekim 1920-20 Eylül 1921)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 5, 1990, ss.11-27.
- AYDIN Mustafa, “1939-1945: Savaş Kaosunda Türkiye: Görelî Özerklik-2”, ORAN Baskın (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, ss.394-398.
- AYDIN Nurullah, *İşte İstihbarat*, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2008.
- AYDINTAŞBAŞ Aslı, “Bu işte bir gariplik var”, *Milliyet*, 4 Ocak 2013, <<http://siyaset.milliyet.com.tr/bu-iste-bir-gariplik-var/siyaset/siyasyazardetay/04.01.2013/1650926/default.htm>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- AYDOĞDU Murat, “Kocaeli Yarımadası’nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı”, *T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 75, Kasım 2009.

- BAKI Mehmet ve DİLEK Nursel, “68 Kuşağının Nostaljik Eylemleri”, *Aksiyon*, 18 Şubat 2008, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-16016-34-68-kusaginin-nostalji-eylemleri.html>> (Erişim Tarihi: 21.08.2013).
- BAL İhsan, “İstihbaratın Değişen Seyri: Ulusal Güvenlik İstihbaratı ve Kriminal İstihbarat”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 6, 2006, ss.111-114.
- BALKIR Canan, *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme Kuram, Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- BARRON John, *KGB Sovyet Gizli Emniyet Organizasyonunun Kuruluş ve Çalışmaları*, Sümer Kitabevi Yayınları, 1995.
- BARRY James A. ... vd., “Bridging the Intelligence-Policy Divide”, *Studies in Intelligence*, Cilt 27, Sayı 5, 1994, ss.1-8.
- BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ ARŞİVİ,
<http://sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdf> (Erişim Tarihi: 08.06.2013).
- BATU Pelin ve BAŞGELEN Nezh, “ 6 – 7 Eylül Olayları ile Yüzleşme – On yaşımdayken bilemezdim ki...”, *Milliyet*, 12 Şubat 2013, <<http://gundem.milliyet.com.tr/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-on-yasimdayken-bilemezdim-ki-/gundem/gundemdetay/12.02.2013/1667566/default.htm>> (Erişim Tarihi: 30.08.2013).
- BBC TÜRKÇE, “Ergenekon Davası Ceza Listesi”, , 5 Ağustos 2013, <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130805_ergenekon_karar_liste.shtml> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- BBC TÜRKÇE, “Mavi Marmara: İsrail, Türkiye’den özür diledi”, 22 Mart 2013, <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130322_israil_turkiye_ozur.shtml> (Erişim Tarihi: 05.09.2013)
- BBC TÜRKÇE, “Türk istihbaratı Suriyeli muhaliflerle işbirliği mi yaptı?”, 26 Eylül 2012, <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/09/120926_guardian_syria_turkey.shtml> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).
- BERİŞ Yakup ve GÜRKAN Aslı, “Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler”, *TÜSİAD Raporu*, Temmuz 2002.
- BERKOWITZ Bruce D. ve GOODMAN Allan E., *Strategic Intelligence for American Security*, Princeton, Princeton University Press, 1989.

- BEŞE Ertan ve SEREN Merve, “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 2011, ss.123-145.
- BLUM John M. ve MC FEELY William S: (ed.), *The National Experience: A History of the United States*, New York, Harcourt Bruce Jovanovich Publishers, 1988.
- BLUM William, *Killing Hope: US Military&CIA Interventions since World War II*, Zed Books.
- BODNAR John W., *Warning Analysis for the Information Age: Rethinking the Intelligence Process*, Washington D.C., 2003.
- BOZDAĞLIOĞLU Yücel, *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, New York&London, Routledge, 2003.
- BOZKURT Hasan, “TSK’da Siber Savunma Komutanlığı” *Bugün*, 11 Aralık 2012.
- BULUT Sedef, “27 Mayıs 1960’tan Günümüze Paylaşılmayan Demokrat Parti Mirası”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 19, Mayıs 2009, ss.73-90.
- BULUT Sedef, “Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, Mayıs 2008, ss.35-61.
- BUZAN Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, ss.107-123.
- CHULOV Martin ve PIDD Helen, “Defector Admits to WMD Lies that Triggered Iraq War”, *The Guardian*, 15 Şubat 2011, <<http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/15/defector-admits-wmd-lies-iraq-war>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).
- CIA, *A Look Back... The National Committee for Free Europe, 1949*, <<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2007-featured-story-archive/a-look-back.html>> (Erişim Tarihi: 21.03.2013).
- CİZRE Ümit, “Türk Ordusunun Siyasi Özerkliği”, *Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

- CNN TÜRK, “Genelkurmay “Siyah ve Beyaz Kuvvet”leri Açıkladı”, 02 Nisan 2013, <<https://www.cnnturk.com/2013/guncel/04/02/genelkurmay.siyah.ve.beyaz.kuvvetleri.acikladi/702572.0/index.html>> (Erişim Tarihi: 30.08.2013).
- CNN TÜRK, “MİT’in yeni patronu Hakan Fidan”, 26 Mayıs 2010, <<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/25/mitin.yeni.patronu.hakan.fidan/577687.0/index.html>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).
- CONNABLE Ben, *Military Intelligence Fusion for Complex Operations A New Paradigm*, RAND Corporation Report, 2012.
- CRUICKSHANK A. A., “The Young Turk Challenge in Postwar Turkey”, *Middle East Journal*, Cilt 22, Sayı 1, Kış 1968, ss.17-28.
- ÇETİNGÜLEÇ Mehmet, “Bir İstihbaratçının Müthiş Öngörülleri... (2)”, *Takvim*, <<http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/cetingulec/2012/02/12/bir-istihbaratcinin-muthis-ongoruleri-2>> (Erişim Tarihi: 23.05.2013).
- ÇÖLAŞAN Emin, “Kocatepe’yi nasıl batırdık”, *Sözcü*, 21 Temmuz 2013, <<http://sozcu.com.tr/2013/yazarlar/emin-colasan/kocatepeyi-nasil-batirdik.html>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- DANFORTH Nicholas, “Ideology and Pragmatism in Turkish Foreign Policy: From Atatürk to AKP”, *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 7, Sayı 3, ss.83-95.
- DAVIS Jack, “The Kent-Kendall Debate of 1949”, *Studies in Intelligence*, Cilt 36, Sayı 35, 1992, ss.91-104.
- DAVIS Jack, *Sherman Kent and The Profession of Intelligence Analysis*, The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers, Cilt 1, Sayı 5, Kasım 2002, <<https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/vol1no5.htm>> (Erişim Tarihi: 01.06.2013).
- DAVUTOĞLU Ahmet, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assesment of 2007”, *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 1, 2008, ss.77-96.
- DAVUTOĞLU Ahmet, *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, 26. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, 2008.
- DE GRIMOARD Philippe Henri, “Ueber den Dienst des Generalstabs der Armee—Ein freier Augzug aus dem französischen Werke von General Grimoard über denselben Gegenstand, herausgegeben und mit eigen Zufügen begleitet von einem ehemaligen Offizier eines Deutschen Generalstabs”, *Weimar*, im Verlag des H. G. pr. Landes-Industrie Comptoirs, 1810, ss.81–85.

- DEĞERLİ Esra Sarıkoyuncu, “Ağrı İsyânlarında Yabancı Parmağı”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, Aralık 2008, s.113-132.
- DEMİR Metehan, “ Her şey Atilla Paşa’nın Gözdağı ile Başladı.”, *Hürriyet*, 14 Kasım 1998,
<<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/11/14/gundem/08gun.htm>>
(Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- DEMİR Yaşar, “Hatay’da Siyasi Çekişmeler ve Türkiye’nin Politikası (1936-1938)”, *History Studies Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*, 2012, ss.47-72.
- DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI, Güney Deniz Saha Komutanlığı’nın Görevleri, <http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/GOREVI.php?strAnaFrame=Gorevi&strIFrame=GuneyDenizSahaKomutanligininGorevleri&intSelect=3&CSRF_TOKEN=b7aa0740eaa452a35d8fc2880a2719c76dc590db> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).
- DENKER M. Sami ve KURUBAŞ Erol, “Jeo Politika ve Jeo Strateji Açısından Kürt Konusu, PKK ve Türkiye (II)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 8, ss.225-250.
- DER SPIEGEL, BND Scandal: How German Spies Eavesdropped on an Afghan Ministry”, <<http://www.spiegel.de/international/germany/bnd-scandal-how-german-spies-eavesdropped-on-an-afghan-ministry-a-550212.html>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).
- DERSAN Enver, “Güvenlik Alanında Küreselleşen Belirsizlik: Türkiye nereye?”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 8, Kış 2005-2006, ss.119-150.
- DİKİCİ Ali, “Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı”, *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 5, Kış 2009, ss. 61-94.
- DİLEK Hakan, “Teşkilat-ı Mahsusa’dan MİT’e”, *Takvim*, 17 Ağustos 2010.
<http://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2010/08/17/teskilati_mahsusadan_mite> (Erişim Tarihi: 02-09.2013).
- DOĞANAY Rahmi, “Milli Mücadele Döneminde Türkiye, Sovyet Rusya ve İtilaf Devletlerinin Kafkas Politikaları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, Temmuz 2009, ss.279-298.
- DROGIN Bob, *Curveball Spies, Lies and The Con Man Who Caused A War*, New York, Random House, 2007.

- DUMAN Olcay Özkaya ve BİRSEL Haktan, “Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler”, *Atatürk Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2012, ss.299-318.
- ECONOMIST, *Airbus's Secret Past*, <<http://www.economist.com/node/1842124>> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).
- EFEGİL Ertan ve MUSAOĞLU Neziha, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”, *Akademik Bakış*, Cilt 2, Sayı 4, Yaz 2009, ss.1-24.
- EKİNCİ Necdet, “Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Anadolu'daki Türk ve Düşman Gizli Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14, 1994, ss.167-184.
- EKONOMETRİ, *Çin'in Teknolojik Atılımının Öteki yüzü: Sanayi Casusluğu*, <http://www.ekonometri.com.tr/index.php?page=habergoster&hbrID=731_> (Erişim Tarihi: 18.03.2013).
- ERGİN Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, HİSAR Kültür Gönüllüleri, 2003. (e-kitap)
- ERHAN Çağrı, ”ABD ve NATO'yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- ERHAN Çağrı, *Türk Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara, İmge Yayınevi, 2001.
- ERKAN Ayça Ülker, “Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2010, ss.183-149.
- ERKMEN Serhat, “2013'te Türkiye Irak İlişkileri için Beklentiler ve Olasılıklar”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 49, Ocak 2013, ss.90-97.
- EROĞLU Haldun, “Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 22, Sayı 34, 2003, ss.11-33.
- EROL Fatma Tuğçe, *11 Eylül 2001'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri ve ABD'nin Türk Dış Politikası'na Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

- ERTEM Barış, “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009, ss. 377-397.
- EYMÜR Mehmet, “Cumhuriyet Silahşörleri”, <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=337>> (Erişim Tarihi: 20.02.2013).
- FIRAT Melek ve KÜRKÇÜOĞLU Ömer, “Ortadoğu’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- FIRAT Melek, “Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- FULD Leonard, “Be Prepared” , *Harvard Business Review*, Kasım 2003, ss.20-21.
- GEORGE WASHINGTON UNIVERSITY THE NATIONAL SECURITY ARCHIVE, *The Record on Curveball Declassified Documents and Key Participants Show the Importance of Pony Intelligence in the Origins of Iraq War*, <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB234/>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).
- GOTTSCHALK Petter ve GUDMUNDSEN Yngve Sommerseth, “An Empirical Study of Intelligence Strategy Implementation”, *International Journal of Police Science & Management*, Cilt 12, Sayı 1, 2010, ss.55-68.
- GÖKMEN Özgür, “28 Şubat : Bir “Batılılaşma Restorasyonu” Mu?”, *Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive Department of Turkish Studies*, Universitet Leiden, Mart 2002.
- GRABO Cynthia M., *Anticipating Surprise Analysis For Strategic Warning*, Washington D.C., 2002.
- GRAHAM JR. Thomas ve HANSEN Keith A., *Preventing Catastrophe The Use and Misuse of Intelligence in Efforts to Halt the Proliferation of Weapons and Mass Destruction*, Stanford California, Stanford Press, 2009.
- GRAY Colin S., “Comparative Strategic Culture”, *Parameters*, Kış 1984, ss.26-33.
- GÜL Hüseyin, *Soğuk Savaş Sonrasında İstihbarat Örgütlerinin Ortadoğu’daki Faaliyetleri: Irak Sorunu Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

- GÜLCAN Sibel, “Kıbrıs: Doğu Akdeniz’de Egemenlik Mücadelesi”, (ed.) Kemal İnat vd., *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Ankara, Nobel Yayınları, 2004, ss.393-419.
- GÜNEY Remzi, *Osmanlı’nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- GÜRCAN Gürhan, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006.
- GÜRKAN Emrah Safa, “The Efficacy of Ottoman Counter-Intelligence in the 16th Century”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.*, Cilt 65, Sayı 1, 2012, ss.1-38.
- GÜZEL Hasan Celal, “Küresel Dış Politika”, *Sabah*, 5 Aralık 2012, <<http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/guzel/2012/12/05/kuresel-dis-politika>> (Erişim Tarihi: 17.08.2013).
- HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ, XI. Atatürk Sonrası Türkiye İç Politika, <<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/III11.pdf>> (Erişim Tarihi: 16.08.2013).
- HARNDEN Toby, “Iraqi Defector ‘Curveball’ Admits WMD Lies”, *The Telegraph*, 15 Şubat 2011, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/8326344/Iraqi-defector-Curveball-admits-WMD-lies.html>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).
- HAVA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI, Çağdaş Türk Hava Kuvvetleri, <<http://www.hvkk.tsk.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=6>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).
- HEIDENRICH John G., “The Intelligence Community’s Neglect of Strategic Intelligence”, *Studies in Intelligence*, Cilt 51, Sayı 2, ss.15-26.
- HEYMANN Phillip B., *Terrorism, Freedom and Security: Winning Without War*, Cambridge, The MIT Press, 2003.
- HO Shirley J., “An Economic Analysis of Military Intelligence”, *Defense and Peace Economics*, Cilt 18, Sayı 6, 2007, ss.485-493.
- HOLSTI K. J., “National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy”, *International Studies Quarterly*, Cilt 14, Sayı 3, 1970, ss.233-309.
- HOWARD Douglas A., *The History of Turkey*, Greenwood Publishing Group, 2001.

HÜRRİYET, “12 Eylül’ün İnanılmaz İşkence Yöntemleri”, 12 Eylül 2008, <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/9882487.asp>> (Erişim Tarihi: 22.08.2013).

HÜRRİYET, “Çiçero, Almanlara değil MIT’e çalışıyordu”, *Hürriyet*, 22 Aralık 2001, <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=44016>> (Erişim Tarihi: 13.08.2013).

HÜRRİYET, “Sabrımız Taşıyor”, 2 Ekim 1998, <<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/10/02/gundem/02gun.htm>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

HÜRRİYET, *12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu*, 21 Kasım 2012.

HÜRRİYET, 2007 Yılı Türkiye Geneli Seçim Sonuçları, <<http://www.hurriyet.com.tr/secimsonuc/default.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

HÜRRİYET, 2011 yılı Türkiye Geneli Seçim Sonuçları, <<http://www.hurriyet.com.tr/secim2011/default.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

HÜRRİYET, *27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu*.

INSA, *Adressing Cyber Security Through Public-Private Partnership: An Analysis of Existing Models*, Kasım 2009.

INSA, *Counterintelligence for the 21st Century*, 20 Aralık 2012.

INSA, *Cyber Intelligence: Setting the Landscape for An Emerging Discipline*, Eylül 2011.

İLTER Erdal, Türklerde İstihbarat (Başlangıcından 1926 Yılına Kadar), <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B3.html#milli_mucadele> (Erişim Tarihi: 03.06.2013).

İLTER Erdal, Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/M.A.H.) (1927-1965), <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A3.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

İLTER Erdal, Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/M.A.H.) (1927-1965), <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A6.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).

- İLTER Erdal, Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/M.A.H.) (1927-1965), <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_E2.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2013).
- İLTER Erdal, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi-Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti(M.E.H/M.A.H)(1927-1965)*, Ankara, MİT Basımevi, 2002. <http://www.mit.gov.tr/tarih_index.html> (Erişim Tarihi: 20.02.2013).
- İLTER Erdal, Türklerde İstihbarat (Başlangıcından 1926 Yılına Kadar), <http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B4.html> (Erişim Tarihi: 09.06.2013).
- İNAT Kemal, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikasının Dönüşümü”, *Bilgi*, Cilt 11, Sayı 2, 2005, ss.43-65.
- JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, Jandarmanın Tanımı, Bağlılık Durumu ve Görevleri, <<http://www.jandarma.gov.tr/>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- JERVIS Robert, “Reports, Politics and Intelligence Failures: The Case of Iraq”, *The Journal of Strategic Studies*, Cilt 29, Sayı 1, Şubat 2006, ss.3-52.
- JOHNSON Loch, “Evaluating “Humint”: The Role of Foreign Agents in U.S. Security”, *Comparative Strategy*, Cilt 29, 2010, ss.308-332.
- JOHNSON Loch, “Seven Sins of Strategic Intelligence”, *World Affairs*, Cilt 146, Sayı 2, Güz 1983, ss.176-204.
- JOHNSON Lyndon B. ve İNONÜ İsmet, “President Johnson and Prime Minister Inonu: Correspondence between President Johnson and Prime Minister Inonu, Haziran 1964, as released by White House, 15 Ocak 1966”, *The Middle East Journal*, 1966, ss.386-393.
- JOWETT Garth S. ve O’DONNELL Victoria, *Propaganda&Persuasion*, 5. Baskı, Sage Publications, 2012.
- KAHN David, “İstihbaratın Tarihsel Teorisi”, *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel Sayısı, Cilt 8, Sayı 2, Yaz 2002, ss.5-20.
- KALYON Levent, “Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 11, 2010, ss.7-26.
- KANTARCI Sertaç, *Çin’in Teknolojik Atılımının Öteki Tarafı: Sanayi Casusluğu*, 7 Mayıs 2011,

KARA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın Vazifesi, <<http://www.kkk.tsk.tr/GenelKonular/Vazife/icerik.asp>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

KARA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI, Kara Kuvvetleri Komutanlığının Vazifesi, <<http://www.kkk.tsk.tr/>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

KARADENİZ Mürsel, "MİT istihbarat gemisi istedi", *Yenişafak*, 17 Ekim 2012, <<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/mit-istihbarat-gemisi-istedi-18.10.2012-416448>> (Erişim Tarihi: 17.10.2012).

KARAOSMANOĞLU Ali L., "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, Cilt 54, Sayı 1, Güz 2000, ss.199-216.

KARASAPAN Ömer, "Turkey and US Strategy in the Age of Glasnost", *Middle East Report*, Cilt 19, Sayı 5, < <http://ns2.merip.org/mer/mer160/turkey-us-strategy-age-glasnost>> (Erişim Tarihi: 23.08.2013).

KENDALL Willmoore, "The Function of Intelligence", *World Politics*, Sayı 4, 1949, ss.542-552.

KENT Sherman, "The Need for an Intelligence Literature", *Studies in Intelligence*, Cilt 1, Sayı 1 (Eylül 1955): 3. Reproduced in 45th Anniversary, Special Unclassified Edition, *Studies in Intelligence*, Güz 2000, ss.1-11.

KENT Sherman, *Stratejik İstihbarat*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.

KERR REPORT, *Intelligence and Analysis on Iraq: Issues for The Intelligence Community*, 29 Temmuz 2004. <http://www.gwu.edu/~ensarchiv/news/20051013/kerr_report.pdf> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

KESER Ulvi, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 25, Güz 2012, ss.181-226.

KIBRIS BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ, Resolution 353, <http://www.unficyp.org/media/SC%20Resolutions/1974_07-20_SCR353.pdf> (Erişim Tarihi: 26.08.2013).

KILIÇ Abdullah, "Genelkurmay Belgeleri'nde Batı Çalışma Grubu", *Habertürk*, 18 Nisan 2012, <<http://www.haberturk.com/gundem/haber/735267-genelkurmay-belgelerinde-bati-calisma-grubu>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

- KILIÇ Ecevit, “Bombayı Atan da Vali Oldu”, *Sabah*, 7 Eylül 2008, <<http://arsiv.sabah.com.tr/2008/09/07/haber,9F976615A218470C9CBFC64E35465AEC.html>> (Erişim Tarihi: 17.08.2013).
- KIRIKKANAT Mine G., “Moskoflar Geldi Uşaklar da Burda”, *Vatan*, 7 Eylül 2007, <<http://haber.gazetevatan.com/0/135758/4/yazarlar>> (Erişim Tarihi: 21.08.2013).
- KISIKLI Emine, “Yeni Gelişmelerin Işığında Geçmişten Günümüze Musul Meselesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 6, Sayı 24, 1999, ss.487-526.
- KOÇASLAN Gelengül, “Avrupa Birliği’nin Doğalgaz Politikası ve Bu Eksende Türkiye’nin Önemi”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 61, Sayı 2, 2011, ss.235-255.
- KÖNİ Hasan, “Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 1989, ss.535-539.
- KURAN-I KERİM, Elmalılı Hamdi Yazır Meali, <<http://www.kuranikerim.com/melmalili/kehf.htm>> (Erişim Tarihi: 18.02.2013).
- LANTIS Jeffrey S., “Strategic Culture and National Security Policy”, *International Studies Review*, Cilt 4, Sayı 3, Güz 2002, ss.87-113.
- LEE Ronald D. ve SCHMARTZ Paul M., “Beyond the “War” on Terrorism: Towards The New Intelligence Network”, *Michigan Law Review*, Cilt 103, Mayıs 2005, ss.1446-1482.
- LEITENBERG Milton, *Unresolved Questions Regarding US Government Attribution of a Mobile Biological Production Capacity by Iraq*, <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB234/Leitenberg.pdf>> (Erişim Tarihi: 01.06.2013).
- MCCOY Alfred W., *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade, Afghanistan, Southeast Asia, Central America*, Chicago, Lawrence Hill, 2003.
- MCDOWELL Don, *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users*, Australia, Istana Enterprises Pty. Ltd., 1998.
- MEVZUATI GELİŞTİRME ve YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Genelkurmay Başkanı’nın Görev ve Yetkilerine Ait 1324 sayılı kanun.

<<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1324.pdf>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

MEVZUATI GELİŞTİRME ve YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5952.pdf>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).

MOORE David T. ve KRIZAN Lisa, “Core Competencies for Intelligence Analysis at the National Security Agency”, SWENSON Russell G. (der.), *Bringing Intelligence About Practitioners and Reflect on Best Practices*, 2003, ss.95-132.

MOORE David T., *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*, Washington D.C, 2011.

NASH Philip, *The Other Missiles of October: Eisenhower, Kennedy, and the Jupiters, 1957-1963*, UNC Press, 1997.

NİZAMÜLMÜLK Ebu Ali el-Hasan, *Siyasetname*, Antik Yayınları, 2011.

NOHRSTEDT Daniel, “Shifting Resources and Venues Producing Policy Change in Contested Subsystems: A Case Study of Swedish Signals Intelligence Policy”, *The Policy Studies Journal*, Cilt 39, Sayı 3, 2011, ss.461-484.

NTVMSNBC, 2002 Genel Seçimleri Türkiye Geneli İllere Göre Oy Dağılım Tablosu, <<http://arsiv.ntvmsnbc.com/modules/secim2007/secim2002/>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

ORAN Baskın (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

ORAN Baskın, “1980-1990: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2”, ORAN Baskın (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

ORAN Baskın, “Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1 1945-1960”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

ORAN Baskın, ”1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

- ÖZDAĞ Ümit, “Devlet ve İstihbarat”, *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 2009, ss.33-50.
- ÖZDAĞ Ümit, *İstihbarat Teorisi*, Ankara, Kripto Yayınları, 2011.
- ÖZDEMİR Aslıhan Betül, “Türk İstihbarat Tarihi ve Atatürk”, *Hukuk Gündemi*, Atatürk Özel Sayısı, 2003, ss.14-17.
- ÖZGÜVEN Nilgün Güzel, *Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Özel Askeri Şirketler Yoluyla Yürütülen İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, 2011.
- ÖZKAN Tuncay, *MİT’in Gizli Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÖZKAYA Aslı, “Medya ve Körfez Savaşı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2002, ss.567-579.
- PAZARCI Emin, “MİT’te Müthiş CIA Operasyonu”, *Takvim*, 15 Şubat 2012. <http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/emin_pazarci/2012/02/15/mitte-muthis-cia-operasyonu> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- PEHLİVANLI Hamit, “Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 2, Sayı 8, 1991, ss.675-682.
- PEHLİVANLI Hamit, “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Hatay”, *6. Askeri tarih semineri bildirileri*, Cilt 2, İstanbul, 1997, Genelkurmay Basımevi, 1999.
- PEHLİVANLI Hamit, “Mudanya Mütarekesi ile Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti’nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı”, *T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 32, Temmuz 1995, ss.441-475.
- PEHLİVANLI Hamit, “Osmanlı’da İstihbaratçılık”, *Türkler*, Ankara, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, 1995, ss.653-667.
- PEHLİVANLI Hamit, SARINAY Yusuf ve YILDIRIM Hüsamettin, *Türk Dış Politikasında Hatay 1918-1939*, Ankara, ASAM Yayınları, 2001,

- PETERSON Marilyn, "Intelligence –Led Policing: The New Intelligence Architecture", *New Realities Law Enforcement in the Post-9/11 Era United States Bureau of Justice Assistance*, Washington, Eylül 2005.
- PILLAR Paul R., "Think Again: Intelligence", *Foreign Policy*, < <http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/01/03/intelligence>> (Erişim Tarihi: 29.05.2013).
- RADİKAL, "Batı Çalışma Grubu'nun Fikir Babasıydı", 12 Nisan 2012, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/bati_calisma_grubunun_fikir_babasiydi-1084702> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- RADİKAL, "Bu Kez Ak Parti'den 'Kapatma Davası'", 18 Ağustos 2013, < http://www.radikal.com.tr/politika/bu_kez_ak_partiden_kapatma_davasi-1146651> (Erişim Tarihi: 05.09.2013)
- RESMÎ GAZETE, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 14.07.1934, Sayı 2751. Güncel hali:
<http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Nufus_Mevzuati/Kanun/pdf/polis_vazife_selahiyet_kanunu.pdf?skbzargmixbttmws> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- RILEY K. Jack ... v.d., *State and Local Intelligence in The War on Terrorism*, RAND Corporation Report, 2005.
- RUBIN Michael, "Green Money Islamist Politics in Turkey", *Middle East Quarterly*, Cilt 12, Sayı 1, Kış 2005, < <http://www.meforum.org/684/green-money-islamist-politics-in-turkey>> (Erişim Tarihi: 22.08.2013).
- RUSSEL Richard L., "CIA's Strategic Intelligence in Iraq", *Political Science Quarterly*, Cilt 17, Sayı 2, 2002, ss.191-207.
- SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI, Görevlerimiz,
<http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/plan_prensipler/gorevler/gorevler.asp> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- SANDERS Rick, "The French Napoleonic Staff View of HUMINT", *Studies In Intelligence*, Cilt 54, Sayı 2, Haziran 2010, ss.59-62.
- SAYARI Sabri, "Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: The Challenges of Multi-regionalism", *Journal of International Affairs*, Güz 2000, Cilt 54, Sayı 1, ss.169-182.
- SCHWARZ Jan Oliver, "Competitive Intelligence: A Field for Futurists?", *Futures Research Quarterly*, İlkbahar 2007, ss.55-65.

- SEMERCİ Yavuz, “Değerli yalnızlık ne demek?”, *Habertürk*, 22 Ağustos 2013, <<http://www.haberturk.com/yazarlar/yavuz-semerci/871027-degerli-yalnizlik-ne-demek>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- SEPETÇİOĞLU Tuncay Ercan, “Bir Cumhuriyet Köyü: Bozdoğan Almut Köyünün Dünü ve Bugünü Üzerine Bir Deneme”, *Bozdoğan 2*, Haz. Sabri Sürgevil, Lamineks Matbaacılık, İzmir, 2010.
- SEPPER Elizabeth, “Democracy, Human Rights, and Sharing Intelligence”, *Texas International Law Journal*, Cilt 46, Sayı 151, 2010.
- SOLAKZADE Mehmet, *Solakzade Tarihi*, İstanbul, 1298.
- STEPANOVA Ekaterina, “The Role of Information Communication Technologies in the “Arab Spring” Implications Beyond the Region”, *PONARS Eurasia Policy Memo*, Sayı 59, Mayıs 2011,
- STEWART JR John F., “Operation URGENT FURY: The 525th MI Group Perspective”, FINLEY James P. (der.), *U.S. Army Military Intelligence History: A Sourcebook*, Arizona, 1995.
- SWENSON Russell G. ve LEMOZY Susana C., *Democratization of Intelligence Melding Strategic Intelligence and National Discourse*, National Defense Intelligence College Press, Washington D.C, Temmuz 2009.
- SWENSON Russell G., “A Flourishing Craft: Teaching Intelligence Studies”, *U.S. Joint Military Intelligence College Occasional Paper Number Five*, Washington, 1999.
- ŞİMŞEK Erdal, *Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT*, İstanbul, Kum Saati Yayıncılık, 2004.
- T.C. ADALET BAKANLIĞI, Mevzuat Bilgi Sistemi, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/653.html>> (Erişim Tarihi: 27.02.2013).
- T.C. AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI, “Gümrük Birliği” <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46234>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).
- T.C. AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI, “Gümrük Birliği” <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46234>> (Erişim Tarihi: 02.09.2013).
- T.C. AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI, *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kronolojisi*, <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=112>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

- T.C. AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI, Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi, <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>> (Erişim Tarihi: 28.08.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ MÜSTEŞARLIĞI, *2010 Yılı İdare Faaliyet Raporu.* ; T.C. Başbakanlık Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, *2012 Yılı İdare Faaliyet Raporu.*
- T.C. BAŞBAKANLIK KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ MÜSTEŞARLIĞI, Tarihçe, <<http://www.kdgm.gov.tr/?ax=kdgmHakkimizda>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI, ICINTA'12 Konferansı, <<http://www.mit.gov.tr/icinta.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI, İSAMER, <<http://www.mit.gov.tr/isamer.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI, Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu <<http://www.mit.gov.tr/kanun05.html>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI, Devlet İstihbaratında Diğer Kurum ve Kuruluşların Görev ve Yükümlülükleri, <<http://www.mit.gov.tr/g-devlet.html>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI, Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti (M.E.H./M.A.H) (1927-1965), <http://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_F.html> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI, Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi, <http://www.mit.gov.tr/tarih_index.html> (Erişim Tarihi: 20.02.2013).
- T.C. BAŞBAKANLIK MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI, MİT'in Görev, Yetki ve Sorumlulukları, <<http://www.mit.gov.tr/gorev.html>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).
- T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Bilgi Notları", <<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121978>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).

- T.C. DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI, “Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Alanındaki Girişimleri ve Uluslararası (NATO, BM, AB) Barış Koruma Destekleme Harekâtlarına Katkıları”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-alanindaki-girisimleri-ve-uluslararasi-_nato_-bm_-ab_-barisi-koruma-destekleme-harekatlarına-k.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- T.C. DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI, “Türkiye-Irak Ekonomik İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-ekonomik-iliskileri-ve-turkiye_nin-yeniden-imar-surecine-katkisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- T.C. DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI, 6004 sayılı Dışışleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, <<http://www.mfa.gov.tr/mevzuat.tr.mfa>> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- T.C. İÇIŐLERİ BAKANLIĞI EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İSTİHBARAT DAİRE BAŞKANLIĞI, Misyon ve Vizyonumuz, <<https://www.egmidb.gov.tr/index.php?page=establishment&act=vision>> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).
- T.C. İÇIŐLERİ BAKANLIĞI EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, *Milletimizin Hizmetinde 150 Yıl (1845–1995)*, EGM Yayını, Ankara 1995, s. 118.
- T.C. MİLLİ GÜVENLİK KURULU GENEL SEKRETERLİĞİ, Tarihçe, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/tarihce_4.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- T.C. TELEKOMÜNİKASYON İLETİŞİM BAŞKANLIĞI, Başkanlığın Görevleri, <http://www.tib.gov.tr/tr/tr-menu-3-baskanligin_gorevleri.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2013).
- TEMPO, 9 - 15 Haziran 1991 sayısı.
- TEZSEVER Serhat, *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*, İstanbul, 1999.
- TOPALOĞLU Bertan, “Kore’de Türk Tugayı”, *Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi*, Sayı 71, 2011, <<http://www.dho.edu.tr/pusula/71/korede-turk-tugayi.html>> (Erişim Tarihi: 20.08.2013).
- TREVERTON Gregory F. ... vd., *Toward a Theory of Intelligence Workshop Report*, RAND, 2006.
- TROTТА Daniel, “Iraq War Costs U.S. More Than \$2 Trillion: Study”, Reuters, 14 Mart 2013, <<http://www.reuters.com/article/2013/03/14/us-iraq-war-anniversary-idUSBRE92D0PG20130314>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013).

- TRT HABER, “MİT Müsteşarı Hakan Fidan İfadeye Çağrıldı”, 8 Şubat 2012, <<http://www.trthaber.com/haber/gundem/mit-mustesari-hakan-fidan-ifadeye-cagildi-27602.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- TUCKER Nancy Bernkopf, “The Cultural Revolution in Intelligence: Interim Report”, *The Washington Quarterly*, Bahar 2008, ss.47-61.
- TURAN Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul, Bilgi Yayınları, 2005, 3. Kitap, 1. Bölüm.
- TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, *Türkiye'nin Kore Savaşı'na Katılışı ve Savaşın Türkiye İçin Önemi*, <http://www.tsk.tr/8_tarihten_kesitler/8_4_turk_tarihinde_onemli_gunler/kore_savasi/kore_savasi.htm> (Erişim Tarihi: 20.08.2013).
- TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, Tarihçe, <http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm> (Erişim Tarihi: 04.06.2013).
- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ.
<<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>> (Erişim Tarihi: 21.08.2013).
- TZU Sun, *Savaş Sanatı*, (Çeviren: Adil Demir), Kastaş Yayınevi,2008.
- U.S. SENATE SELECTED COMITTEE ON INTELLİGENCE, *Report of The Selected Committee on Intelligence on The U.S. Intelligence Community's Prewar Intelligence Assessments on Iraq Together with Additional Views*, 9 Temmuz 2004.
- UNITED STATES DEPARTMENT OF THE ARMY, “*Intelligence*” *Field-Manual No. 2.0*, Washington, D.C, 17 Mayıs 2004.
- UNITED STATES DEPARTMENT OF THE NAVY, “Geographic Intelligence”, *Marine Corps War-fighting Publication (MCWP) 2-12.1*, Washington D.C. , 6 Temmuz 2000.
- USA SABAH, <<http://www.usasabah.com/Guncel/2013/03/16/irakin-maliyeti-4-trilyon-dolar>> (Erişim Tarihi: 02.06.2013)
- USLU Emre, “Hakan Fidan'ın İran 'sevgisi' ”, *Taraf*, 5 Eylül 2013, <<http://www.taraf.com.tr/emre-uslu-2/makale-hakan-fidan-in-iran-sevgisi.htm>> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).

- USLU Nasuh, "The Cooperation Amid Problems: Turkish-American Relations in the 1980s.", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Sayı 27, 1997, ss.13-30.
- UYAR H. Sami, *Özal Döneminde Sosyal Politika (1983-1989)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- UZGEL İlhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 2, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- UZGEL İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.
- VAROUHAKIS Miron, "Greek Intelligence and the Capture of PKK Leader Abdullah Ocalan in 1999", *Studies in Intelligence*, Cilt 53, Sayı 1, Mart 2009, ss.11-18.
- WALKER Anita M., "Enosis in Cyprus: Dhali, A Case Study", *The Middle East Journal*, Cilt 38, Sayı 3, Yaz 1984, ss.474-494.
- WEINER Tim, *Bir CIA Tarihi Küllerin Mirası*, (Çev: Selim Yeniçeri), İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2007.
- YALÇIN Soner ve YURDAKUL Doğan, *Bay Pipo Bir Mit Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abas*, İstanbul, Doğan Kitap, 63. Baskı, 1. Baskı 1999.
- YANTUNA İlknur, *Türk Dış Politikasında Bosna Hersek*, <<http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/balkanlar/1125-tuerk-d-politikasnda-bosna-hersek.html>> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- YAVUZ M. Hakan ve ÖZCAN Nihat Ali, "The Kurdish Question and Turkey's Justice and Development Party", *Middle East Policy*, Cilt 13, Sayı 1, Bahar 2006, ss.102-119.
- YETKİN Murat, "MİT, askeri dinleme tesisini devraldı", *Radikal*, 3 Ocak 2012, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat_yetkin/mit_askeri_dinleme_tesisini_devraldi-1074388> (Erişim Tarihi: 06.09.2013).
- YETKİN Murat, "On yıl sonra yine tezkere kâbusu", *Radikal*, 28 Ağustos 2013, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat_yetkin/on_yil_sonra_yine_tezkere_kabusu-1148117> (Erişim Tarihi: 05.09.2013).
- YILMAZ Işık, *PKK'nın Yükselişi ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

- YILMAZ Sait, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul, Milenyum Yayınları, 2007.
- YILMAZ Sait, *Türkiye-NATO İlişkilerinde 60 Yılın Bilançosu: Ne NATO ile ne de NATO'suz!*, <<http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2011/04/26/6167/turkiye-nato-iliskilerinde-60-yilin-bilncosu-ne-nato-ile-ne-de-natosuz>> (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- YÜKSEL Dilek Yiğit, "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 18-19, 2009 Bahar- Güz, ss. 161-184.
- ZEPEZAUER Mark, *CIA'in Büyük Operasyonları*, Çev: Hasan Bögün, Kaynak Yayınları, 1996.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ahmet ATEŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Balıkesir/ 16.08.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi İ.İ.B.F Uluslararası İlişkiler Bölümü. – Lazarski School of Commerce and Law Political Sciences and International Relations.
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (İleri Seviye), Almanca (Orta Seviye).

İletişim

E-posta Adresi : atesahmet1@yahoo.com.tr

Tarih : 10.09.2013